

DELAVSKA ENOTNOST

PROLETARCI VSEH DEŽEL — ZDRUŽITE SE!

Republiški svet
sindikatoev,
republiški odbori in
Delavska enotnost
čestitajo delovnim
ljudem Slovenije ob
dnevu republike!

Ponedeljek, 27. nov. 1961
Štev. 47, 48, leto XIX

Dvajset let je v zgodovini navadno kratka, včasih komaj omembe vredna doba. Važno ni razdobje, ampak kako intenzivno narod živi, kaj hoče v svojem življenju spremeniti, za kakšnimi cilji so uprte njegove težnje.

Za naših zadnjih dvajset let pa lahko z veseljem ugotavljamo, da pomenijo bistveno razdobje v narodovem življenju, pomenijo njegovo nacionalno in socialno osveščanje. V tem času smo uresničili temeljne težnje delovnih ljudi, da čedalje bolj svobodno odločajo o vsem, kar je bilo v preteklosti le njihov sen in pravica tistih, ki so mu rezali kruh in krojili življenje.

Če se skušamo samo za hip povrniti v težko leto 1941, ki je bila najhujša preizkušnja, ker je bil takrat postavljen na kocko naš nacionalni obstoj, lahko ugotovimo, da bi naši narodi ne zmogli tolikšnih naporov, hrabrosti, požrtvovanja in odločnosti, če bi jih kdo klical na upor za jugoslovanstvo, v imenu jugoslovanstva. V boj so šli tisoči in desetisoči borcev samo zato, ker so razen nacionalne ohranitve hoteli izbojevati tudi socialno svobodo. Vsak partizan ali ilegalec se je boril tudi za svojo osebno svobodo, ki jo naj razvija v bodoči družbeni ureditvi. Večina borcev ni imela popolnoma jasnih

USTVARITI SEBI LEPŠE ŽIVLJENJE!

predstav, kakšna bo struktura bodoče družbene ureditve, imela pa je jasna hotenja, kaj hoče doseči, imela je trdno zaupanje, da bo to dosegla.

In ko smo po osvoboditvi naše domovine začeli polagati temelje ljudski oblasti, smo imeli pred očmi hotenja borcev-revolucionarjev, da moramo izgraditi takšno družbeno skupnost, da bo v njej zagotovljen vsestranski, svobodni razvoj posamezne osebnosti, usklajen z interesi skupnosti. Kot v revoluciji, tako po osvoboditvi in danes nam je isti cilj: ustvarjati najboljše pogoje za čimbolj svobodni razvoj človekove osebnosti.

V dvajsetem letu po revoluciji, po desetletnih izkušnjah v delavskem upravljanju smo z uveljavitvijo novega družbenega in gospodarskega sistema, z uvedbo neposrednejših oblik samoupravljanja, z nadaljnjim utrjevanjem in razširjanjem pravic državljana v komunalnem sistemu postavili delovnega človeka v vsebolj odločilen položaj, kjer lahko s svojimi željami in dolgoletnim revolucionarnim izkustvom odločilno vpliva na čimbolj pravično delitev materialnih dobrin, na humano sožitje v okviru skupnosti.

V dvajsetem letu smo uzakonili in zakoličili osnovna načela, nismo pa še uspeli teh načel in želja ostvariti v vsakdanji praksi. Nove želje in hotenja se v vsakdanji praksi bijejo s starim, preživelim, ki se skuša razvoju upreti. Ta boj ni tako hudo in težak kot v revoluciji, toda bijemo ga na nekoliko bolj razširjeni fronti, kar ne dovoljuje uspavanja, da ga bodo namesto nas lahko izbojevale katerekoli druge sile. Mimo hotenj in želja delovnih ljudi, kar pa se mora opredeliti v vsakdanjem delu in naporih za zgraditev novih odnosov, ni nobene druge sile, ki bi nam lahko pri tem pomagala. Ta moralna in odločilna sila smo postali mi vsi. Večje pravice nam nalagajo večje dolžnosti, večjo odgovornost.

Prav zato je prav, da se ob prazničnem letu, ki je prineslo toliko novega in bogatega v naše življenje, še bolj zanesljivo strnemo v krepak kolektiv, ki je trdno odločen, da se bo z vsemi silami boril za nove, bolj humane odnose med ljudmi, za pravičnejše nagrajevanje po delu, za bolj svobodno odločanje, za še večje pravice in pristojnosti, kajti vse, kar smo začeli, nadaljujemo in hočemo končati, ima en sam isti cilj: Ustvariti sebi lepše življenje!

NAGLO PUŠKE SMO ZGRABILI...

Ko ob dvajsetletnici revolucije praznujemo dan republike, je prav, da se spomnimo tistih borcev, ki so prvi v neravnem boju z nadmočnim okupatorjem dali svoja življenja za svobodo. Bili so to večidel preprosti delovni ljudje, komunisti. Na njih nesebičnih žrtvah temelji naša republika; so naš ponos in naš svetel vzor.

Po vrnitvi Stajerskega partizanskega bataljona z brežiškega pohoda v Savinjsko dolino v začetku novembra 1941 je kot Pohorska in Savinjska četa tudi Revirska četa odšla prezimovat na svoje domače področje. Nekaj borcev je ostalo okrog Zagorja, glavnina pa je prezimovala v premiku in v presledkih približno po teden dni na hrastniškem terenu, na Pleskem, na Marnem nad Dolom, v Gorah nad Turjem in v Uničnem, večidel pri zanesljivih kmečkih sodelavcih. Sredi decembra so se ustalili pri kmetih v Zgornji Rečici pri Hudijami, kjer se je takrat nahajal tudi sekretar Pokrajinskega komiteja KPS za Stajersko Sergej Kraigher, občasno pa tudi revirski okrožni sekretar Zveze komunistične mladine Jugoslavije (SKOJ) Lojze Ribič-Tone in sekretar okrajnega odbora OF Hrastnik Gvido Pavlič.

V zvezi z nameranim prebojem drugega Stajerskega partizanskega bataljona pod vodstvom Franca Rozmana-Staneta pri Litiji na Stajersko in s predvideno zasedbo rudarskih revirjev se je Sergej Kraigher dogovoril s hrastniško organizacijo za večjo akcijo — napad Revirske čete na Hrastnik, ob katerem naj bi se četi priključila tudi večja skupina Hrastničanov. Za Hrastnikom so nameravali napasti še Trbovlje, pri čemer naj bi sodelovalo tudi nekaj savinjskih partizanov.

Po napadu na Hrastnik v noči na 26. decembra 1941, ki je delno uspel in po istočasnem neuspelem poskusu osvoboditve angleških vojniš ujetnikov iz taborišča pri Tremernih med Laškim in Celjem, se je četi pridružilo šestnajst Hrastničanov.

Pod vodstvom Janka Skvarče-Modrasa so se Alojz Zupančič-Cvajer, Franc Žužman-Capajev, Franc Pintarič-Svaba in Lojze Knific-Janja takoj po napadu umaknili čez Savinjo v Lože in naprej v Lokavec, kjer jih je za Novo leto obiskal hrastniški sekretar Gvido Pavlič. Po razstrelitvi železniške proge pri Tremernih v noči na 7. januar 1942 se je ta skupina odpravila v planinsko barako »Na Festungi« pod vrhom Gozdnika.

Druga partizanska skupina — novince iz Hrastnika Franc Bajda-Marko in Stane Škrilin-Nejčič s politkomisarjem Revirske čete Nandatom Sušterjem je v noči na 2. januar 1942 zaplenila v skladišču cestne uprave pri Šmarjeti blizu Rimskih Toplic precej razstreliva in z njim v noči na 4. januar razstrelila železniško progo med Zidanim mostom in Bregom; v noči na 6. januar pa še progo med Zidanim mostom in Hrastnikom. Ob povratku v Zgornjo Rečico pa tam niso več našli svoje čete.

Revirska četa se je morala namreč že 4. januarja umakniti iz Zgornje Rečice. Takrat sta dva hudojamska veršuca obvestila svojega komandirja Hauberja, le-ta pa laško orožniško postajo o večji partizanski skupini v Zg. Rečici. Za nemške priprave na zasledovanje je preko svojih zvez izvedel član laškega odbora OF, preko dveh hudojamskih aktivistov obvestil Rudolfa Kraška p. d. Jagrovega Doljca, člana rečiškega odbora OF, in ta je potem ukrenil vse potrebno, da se je četa pravočasno umaknila čez Kal na trboveljsko stran.

Laško orožništvo in policija sta naslednje jutro res preiskovala kmetije v Zgornji Rečici. V Hrastnik so sporečili, da je prejšnji večer krenila večja skupina v njihovo smer, nakar so iz Hrastnika poslali vse razpoložljive sile v zasede na Kal, Mrzlico in Kriško planino.

Del Revirske čete pod vodstvom komandirja Rudija Kneza-Silasa, v kateri so bili poleg Cirila Curka, Jožeta Umeka-Zepa in Vilija Vreska-Urbana, starih partizanov Trbovcev, še novinci iz Hrastnika Frido Čebin, Ivan Mitnjak starejši, Oto Medved, Franc Tršek in Slavko Bajda, je bil tistega dne (5. ja-

nuarja) že od treh zjutraj pri domačiji Franca Jagra, p. d. Vrharija, pri Sv. Katarini nad Hrastnikom. Postavili so straže in se utaborili v skednju. Zjutraj so gospodarju omenili, da bodo pri njem ostali dalj časa in naj pazi, da ne bo prišlo do izdaje. Gospodinja jim je skuhala zelja in koruznih žgancev.

Ko je hotel gospodar dopoldne odpeljati nekaj lesa v Trbovlje, sta ga stražarja zavrnili in ga opozorila, da kmetije ne sme nihče zapustiti. Navidezno se je vdal, vendar pa je kmalu poslal svojo mater k sosedu, naj od tam obvestijo Nemce. Tako je odhitel tamkajšnji sin obvestit nemškega zaupnika Bauerheima, gostilničarja pri Sv. Katarini, le-ta pa se je z motornim kolesom odpeljal naznanit orožnikom v Trbovlje.

Pod vodstvom Mühlederja, vodje trboveljske orožniške postaje, je takoj krenil proti Vrhariju oddelek trinajstih zaščitnih policistov, gestapovec, pomožni policist kot tolmač ter policist s psom. Ob pol dveh popoldne so se približali domačiji in je še niso dodobra obkolili, ko so jih partizani opazili in takoj udarili po njih z vsem svojim orožjem. Komandirju Rudiju Knezu-Silasu, Viliju Vresku-Urbanu ter Jožetu Umeku-Zepu, ki so bili sicer v hiši, se je po prvih streljih posrečilo prebiti se skozi nemški obroč v gozd nad hišo in naprej proti Mrzlici, ostali pa so iz skednja divje streljali proti sovražniku in ga prikovali ob tla. Med pokanjem se je policijski pes strgal in se pognal proti skednju, kjer ga je ubil partizanski strel.

Ker so paratizani tako močno streljali v vse strani, da se Nemci niso mogli premakniti s svojih položajev, je poslal Mühleder v Trbovlje po pomoč. Ob treh popoldne je nato prišel še preostali del zaščitne policije iz Trbovelj, zaščitna policija iz Zagorja, vodja trboveljske izpostave gestapa SS-untersturmfürer Kramhöller, vodja trboveljske varnostne službe (SD) Stürmer in okrožni orožniški vodja Hirschhofer. Poveljstvo nad vsemi nemškimi silami je prevzel policijski nadporočnik Wilden.

Obkoljeni partizani so po vsakem pozivu na predajo še močnejše streljali in odmetavali bombe. Nemci, ki so imeli že enega težkega ranjenca in so jih partizani držali kot pribite ob tla, so se zaradi bližnje no-

Ena izmed redkih ohranjenih fotografij revirskih revolucionarjev. Od leve proti desni stojijo: Ivan Gorjup, Lojz Zupančič, Franc Sotlar, neznan in Jože Umek; klečijo pa: Franc Salamon, Vili Vresk, Lojze Hohkraud, Ivan Keše in Jože Rudman

nja slišati petje. Partizani so zapeli internacionalo. Se zadnjič so se poskušali prebiti, vendar jim to ni uspelo. Franc Tršek, rudar iz Hrastnika, ki se je pognal na prosto, je odvrget bombo, pa po tridesetih skokih proti Hrastniku padel zadet od več krogel.

Ko je bil skedenj ob četrtna pet v največjem ognju, so partizani prenehali streljati. Slišati je bilo le še nekaj revolverjskih strelcov, takoj nato pa je močna eksplozija raznesla goreče ostrešje s tramovjem vred do 180 metrov daleč naokrog. Tako se je vnel še bližnji kozolec.

Nemški ranjenec je umrl že med potjo v Trbovlje. Trška, ki

vili istovetnost samo starega Ivana Mitnjaka, zidarja, ki ga je bila eksplozija verjetno vrgla proč od žarišča in ni bil tako ožgan. Našli so šest puškinih cevi in strojnične dele.

Ker je Vrhariju pogorel poleg hleva s skednjem tudi kozolec in shramba, 9 glav živine, 2 konja ter vse orodje, je vodja gestapa predlagal političnemu komisarju trboveljskega okrožja, naj mu poravnajo nastalo škodo, prav tako pa tudi nagradijo vse izdajalce.

Na lepakih, ki so jih kmalu nato razobesili na najbolj vidna mesta, so objavili: »... 5. januarja 1942 so komunistične bande ubile policijskega uradnika, ko je opravljal službo. 6. januarja je bilo v Mariboru ustreljenih 10 talcev, poleg tega pa še sedem razbojnikov, ki so se z orožjem v roki upirali...«

Ko je skupina politkomisarja Nandeta Sušterja v Zgornji Rečici izvedela za nesrečni konec soborcev pri Sv. Katarini, se je namenila na zagorsko stran do revirske partizanske skupine, ki je tam prezimovala.

Težko otovorjeni in zmučeni zaradi pohoda skozi snežne zamete Mrzlice, Lize in Sv. Planine (sedanjega Partizanskega vrha), so se 9. januarja okrog treh zjutraj ustavili pri kmetiji Mihe Prašnikarja na Planini nad Trbovljami. Prav ko so lezli po stopnicah na skedenj nad hlevom k počitku, je gospodarjev sin Franc krmil živino in jih opazil. Ko se je le-ta zjutraj namenil v dolino, ga je stražar najprej zadržal, čez čas pa je izpustil, ker se mu je baje že mudilo na šiht v zagorski rudnik, posebno pa še zato, ker mu je zagotovil, da Nemcev že štiri dni ni bilo na Planino.

Izdajalec je odhitel naravnost na orožniško postajo v Trbovlje. Tam so do devetih zjutraj že napravili načrt za obkolitev partizanov in so iz Trbovelj odšli proti Prašnikarjevi domačiji trije gestapovci, trije orožniki in vodja veršucev pod vodstvom nadporočnika zaščitne policije Wildena. Izdajalec Franc Prašnikar se jim je ponudil za vodiča. Istočasno je krenila na pot tudi skupina trinajstih policistov 2. čete 72. rezervnega policijskega bataljona iz Zagorja.

Medtem ko sta Sušter in Žužman staremu Prašnikarju pripovedovala o napadu revirske čete na Zagorje (9. avg. 1941), o zaplenitvi odevi v Počivavškem hotelu »Ana« na Sv. Planini (21. septembra), o borbah štajerskega bataljona v oktobru, o njegovem brežiškem pohodu v novembru in o napadu na Hrastnik, so se Nemci do enih popoldne že zbrali pri hišah ju-

gozahodno od Planine, se razdelili na tri skupine ter se neopazno približali skednju z vseh strani na trideset metrov.

Ko so se vodja nemških sil priplazil v strmino nad skedenj in skozi strmino pogledal v notranjost, so ga partizani opazili in takoj odvrgli nekaj ročnih bomb. V tistem trenutku so jih pričeli tudi Nemci z vseh strani obstreljevati. Kmalu zatem so se obkoljeni borci poskušali z jurišem prebiti iz hleva proti vzhodu, pa jih je premočan sovražnikov ogenj pognal nazaj. Tudi ti so ob vsakem pozivu na predajo odgovorili skozi strešno lino še z besnejšim streljanjem, po grožnji, da jih bodo zažgali s skednjem vred kakor pri Vrhariju, pa so se trije poglani skozi strešno okno, se popeljali po slannati strehi in se po padcu z višine šestih metrov poskusili rešiti navzdol po strmini. Franc Žužman-Capajev in Franc Bajda-Mirko sta takoj padla pod strelji, Škrilin Stan-ka-Nejčeta pa so samo še videli, kako je ranjen zakrllil, odvrget puško, se vrgel v bližnjo nepregledno goščavo in izginil.

Ko so se nato Nemci približali skednju in izgnali živino iz hleva, so četrtega partizana, politkomisarja Nandeta Sušterja še zadnjič pozvali na predajo. Po nekaj trenutkih tišine se je Nande z vso silo pognal skozi vrata, hoteč se prebiti skozi sovražnikov strnjeni obroč, vendar mu ni uspelo. Težko ranjen v koleno je brez zavesti obležal v snegu. Izdajalec Franc Prašnikar ga je nato privlekel pred hišo in mu tam porival glavo v vodo, da se je osvestil. Nadporočniku Wildenu, ki ga je izpraševal po osebnih podatkih, je samo odgovoril, da je Anton Turnšek, na nadaljnja vprašanja pa ni hotel odgovarjati, čeprav je bil še pri zavesti. Umrli je med prevozom v Trbovlje.

Ob preiskavi so našli pri njem osebno legitimacijo na ime Anton Turnšek, izstavljeno na trboveljski občini. Ob poizvedovanju po njegovih svojcih pa se je na gestapu izkazalo, da je v resnici šlo za rudniškega pleskarja in umetnika samouka Nandeta Sušterja, rojenega dne 23. marca 1915 v Trbovljah.

Nadalje so ugotovili, da sta bila uradni občinski pečat in podpis v osebni izkaznici tako odlično ponarejena, da bi tega pri običajnem pregledu ne bilo moči opaziti.

Nande Sušter si je na lesene dele svoje puške umetniško izrezljal: »Ni je sile razen ljudske moči same, ki bi mogla osvoboditi ljudstvo — Maksim Gorki,« Naprej v borbo za pravdo in svobodo slovenskega naroda — Ivan Cankar,« nada-

lje poleg zvezde s srpom in kladivom ter kmeta in rudarja na eni strani še »Ko v boju zaspiš, sanjaj o njej, ki Te vedno čaka — Mili«, na drugi strani pa izrezljano dekliško glavo, ki je bila presenetljivo podobna dekletu na fotografiji, katero so našli med njegovimi osebnimi rečmi in zanjo ugotovili, da je bila res njegova ljubljanka.

Gestapu nikakor ni šlo v račun, kako je mogel Sušter priti do obrazca za osebno legitimacijo. Po zaslišanju trboveljskega župana dr. Moderja, njegovega namestnika dr. Diesela in matičarja Webra so dognali, da je nekdo izmaknil prazne obrazce v gneči, ko so jih šele izpolnjevali in še niso bili niti žigosani niti podpisani ter jih izročil partizanom.

Nande Sušter je bil kot član revirskega okrožnega komiteja Zveze komunistične mladine Jugoslavije in sekretar trboveljskega mestnega komiteja ZKM eden glavnih organizatorjev uspešne napisne akcije v Trbovljah v noči na 14. julij 1941. Nemci so ga zajeli 17. julija, pa sta nato okrožni sekretar ZKM Pavle Baloh in Milka Mesojedec organizirala njegov pobeg iz celjskega Starega piskra v Revirsko četo konec julija 1941. Po zajetju politkomisarja Revirske čete Ivana Kešeta, ki so ga Nemci ustrelili 10. oktobra 1941 v Soštanju, je postal Nande Sušter politkomisar Revirske čete.

Franc Žužman-Capajev, rojen 16. januarja 1911 v Trbovljah, stanujoč v Hrastniku, je bil v partizanih od ustanovitve Trboveljske oziroma Revirske čete in se udeležil vseh njenih akcij. Franc Bajda-Marko, rojen 6. septembra 1920 v Hrastniku in tam stanujoč, se je priključil Revirski četi po napadu na Hrastnik 26. decembra 1941.

Ranjeni partizan Stane Škrilin-Nejčič, ki mu je uspelo pobegniti, se je zatekel najprej k Sloparju pod sv. Planino, nekaj časa se je zdravil v Hrastniku pri sestri svojega soborca Ernesta Bizjaka-Mihajla, v Zgornji Rečici pri Ivanu Krempušu-Raubšicu, pri Diku pod Gozdnikom, konec januarja pa je prišel v Lože k Deželakovim. Zdravniško pomoč je šel zanj iskat Lojze Ribič-Tone.

Herojska smrt sotovarišev pri Vrhariju in Prašnikarju je težko prizadela Revirsko četo, toda njihova pogumna borba je vlivala vero v zmago daleč naokrog. Razvoj narodnoosvobodilnega boja ni zastal. Prišla je partizanska pomlad leta 1942, na mesta padlih junakov so prihajali vedno novi borci in se tolkli v najtežjih okoliščinah z nadmočnim sovražnikom na življenje in smrt — dokler niso osvobodili vse naše domovine.

Padli komisar revirske čete Nande Sušter

či odločili zažgati skedenj. To se jim je tudi posrečilo. Najprej se je vnela s slamo krita baraka ob skednju. Zaradi vetra, ki je vlekel proti partizanskemu oporišču, se je le-to hitro vnelo.

Prav takrat je bilo iz sked-

je po nekaterih izjavah še kazal znake življenja, so spravili v trboveljsko mrtvašnico. V preiskavi, ki so jo orožniki napravili naslednji dan na bojišču, so našli v jugozahodnem delu požganega skednja šest zoglanelih trupel, od katerih so ugotov-

DAN,

LETO, DESETLETJE KOLEKTIVA

To je pripoved o včerajšnjem, današnjem in jutrišnjem delovnem dnevu enega izmed 2475 kolektivov industrijskih podjetij pri nas. Pripoved o kolektivu, njegovih hotenjih in dejanjih. Svetujemo, da jo preberete. Mogoče boste našli v njej kaj skupnega, iz nje razbrali kakšne osebne izkušnje. Mogoče boste ugotovili, da so opisani primeri kaŕipot tudi za vaše bodoče snovanje in delo.

Snaŕilka je prezračila hudo zakajeno sejno dvorano, pobrisala prah in utrnila luč. Oddahnila se je. Pet dolgih ur je čakala na ta trenutek. Nam, ki smo dvorano polnili s kolobarji tobakovega dima polnih pet ur, pa se je zdelo, da smo komaj dobro prišli. Tako smo bili namreč zaverovani v pripoved tega ali onega, v ugovore in predloge, da je bil »drugi delovni dan« — od petih popoldne do desetih zvečer — prekratek in da smo še dve točki dnevnega reda odložili za pozneje.

Predsednik delavskega sveta Mirko Terŕan je prebral dnevni red 113. seje osrednjega samoupravnega organa Strojnih tovarn Trbovlje. Tega ŕe ni dobro izgovoril, ko sta mu ŕe vpadla v besedo predsednik komisije za higiensko-tehnično varnost in predsednik upravnega odbora.

»Predlagam, da na današnji seji razpravljamo, zakaj niso bili sklepi delavskega sveta o higiensko-tehničnem varstvu uresničeni, da poiŕremo krivca in...«

»Predlagam, da delavski svet razpravlja in sklepa o najetju investicijskega kredita za drugo fazo rekonstrukcije, ker...«

In prej kot bi človek trenil z očesom, je bil dnevni red postavljen na glavo. Obračun proizvodnje za prvo tričetrtletje, proizvodni plan za naslednje leto, učni načrt industrijsko kovinarske ŕole, poročilo komisije za sestavo pravnih in poslovnikov, to in ŕe kaj drugega se je umaknilo pravkar predlagani točki: razpravi o skrbi za človeka, o skrbi za njegovo varnost pri delu.

»Prezračevalne in ogrevalne naprave v obdelovalni hali ŕe niso urejene in to smo sklenili na tem mestu, sklenil je delavski svet...«

»Človek ni iz ŕeleza. Nekateri pa mislijo, da je. Le kako naj dela sredi zime, ko so vrata v delovno dvorano kar naprej odprta. Sklenili smo, da bo prehod drugače urejen. Bilo je govora o nekakšni zračni blazini. Zima je pred vrati in tam smo, kjer smo bili lani. Spet bo zaposlen vratar, ki bo odpiral in zapiral vrata v obdelovalnico...«

Očitki, bolje rečeno obtoŕbe, so sledili drug drugemu. Tehnično vodstvo proizvodnje se je znašlo v skripcih. Ugovori, čeŕ, nesmiselnost si je napraviti stroŕke za vrata, ki stanejo 3 milijone, ob bodoči rekonstrukciji tovarne, niso bili sprejeti. Še več, delavski svet je zadolŕil komisijo in tehnično vodstvo podjetja, da znova proučita vse moŕnosti za to, da ne bo zdravje delavcev v nevarnosti. In na naslednji seji, tako je bilo rečeno ob zaključku te razprave, zahteva delavski svet poročilo, ali so razen tega uresničene ŕe vse zahteve inŕpekcije dela.

Ali je delavski svet Strojnih tovarn sedaj prvič tako dosleden, prvič tako ostro graja napake tistega, ki ne izpolnjuje njegove sklepe, tistega, ki nekaj zakrivi? Ne! Ob tej priloŕnosti sem se spomnil dogodka pred desetimi leti. Res, v zapisnikih samoupravnega organa ni zapisan. In ni čudnega ni. Živo pa je ŕe v spominu tistih članov delavskega sveta, ki so tedaj prvič, morda za nekoga neuko, sprejeli v roke vodenje podjetja. Ta nekdo je bil tedanji direk-

tor. Lastil si je pravico spreminiti sklep delavskega sveta. To dejanje pa ni ostalo »nekaŕnovano«. Sestal se je upravni odbor, zasedal je delavski svet in delavci so sklenili:

»Takšnega vodje podjetja, ki spreminja naše sklepe, ne ŕelimo v svoji sredi. Premestite ga kamorkoli hočete.«

Oblastveni in politični organi so prisluhnili prvemu predlogu za odpoklic direktorja pri nas. Uresničili so ga.

AVTOMATIZACIJA V ZASAVJU?

Pred dobrimi desetimi leti, na ŕesti in osmi seji delavskega sveta takratnih centralnih rudarskih delavnic in sedanje Strojne tovarne Trbovlje in na takratni 113. seji, je bila v razpravi skorajda enaka zadeva. Člani prvega delavskega sveta so takrat sklepali o izdelavi prototipa oklopnega transporterja kot prvega rudarskega stroja. In pomenkovali so ŕe, da je treba izdelati perspektivni projekt o bodoči tovarni rudarskih strojev.

Kolektiv takratnih Centralnih rudarskih delavnic, vajen le po pravila vozičkov in jamskih strojev, ni bil v zavidljivem položaju. Jermenice so poganjale zastarele stroje in naprave. On pa je sklenil, da bo izdeloval jaŕke in transporterje, rudniŕke separacije.

Leta so minila in nikjer ni več sledu o nekdanjih začetnih prostorih in jermeničnem pogonu. Za naše in tuje rudniŕke izdeluje kolektiv Strojnih tovarn separacijske naprave in transporterje. Loteva se izdelave strojev in naprav za ŕelezarstvo in gradbeno industrijo. Z vsem tem pa ŕe ni zadovoljen. Jamsko oporje, to je stojke in stropnike, cenijo v vseh naših rudnikih. Kolektiv ne zmore vseh naročil in zmoŕel jih ne bo, če jih bo izdeloval na tako, skorajda rečeno, primitiven način. Tega se zaveda in zato je tokrat delavski svet na svoji 113. seji sklenil:

»Sklenili smo najeti pol milijarde dinarjev posojila za nakup novih strojev. Utemeljitev za ta sklep je upravičena, saj so sedanji stroji vredni le ŕe borih 43 odstotkov vrednosti...«

Del strojev in naprav, ki jih bo kolektiv kupil tokrat za drugo fazo rekonstrukcije in potlej za tretjo, pomeni utiranje poti avtomatizaciji v Zasavju.

Takšni so naši načrti, razlagajo v Strojnih tovarnah:

»V novem avtomatiziranem obratu bomo izdelali na leto okoli 40.000 stojk, 20.000 stropnikov in 20.000 transporterjev. 150 ljudi bo ustvarilo za dve in pol milijarde dinarjev dohodka. Obrat nas bo stal, kot sedaj računamo, okoli pol milijarde dinarjev. Sedanja vrednost poslovnega sklada v podjetju je

Kontrolorji so natančni, kar se le da. Nič čudnega! Takoj, ko izdelek odobre, prevzamejo s tem nase vso odgovornost za ŕkodo

ocenjena na milijardo in pol dinarjev. In bruto produkt bo znaŕal letos 3 milijarde 300 milijonov dinarjev. Čez dobrih deset let bomo v naši komunimed najmočnejšimi proizvajalci, saj bo znaŕal naš bruto produkt okoli 10 milijard dinarjev.«

Sto petdeset ljudi bo ustvarilo 2 in pol milijarde dinarjev bruto produkta. 860 ljudi je ustvarilo lani 3 milijarde dinarjev bruto produkta. Razlika je očitna, očitna je v prilog avtomatizaciji.

ŕelje prvega delavskega sveta so bile skromne: izdelati prvi transporter, zgraditi novo poslopje. Sedaj, deset let pozneje, je uresničeno ŕe kaj več od teh skromnih ŕelja. Hotenje in snovanje delovnih ljudi ne pozna meja. In za trdno sem prepričan, da bo ob desetletju osorej sklep sedanjega delavskega sveta — avtomatizirati proizvodnjo jamskega oporja — za takratne člane samoupravnih organov spet le skromna ŕelja.

ČESA NE BODO MOGLI ZAZNATI ELEKTRONSKI MOZGANI?

Pred Barličem, Sinkovcem, Hladnikom in drugimi so bili razgrnjeni listi papirja, popisani z deseterimi in deseterimi številkami in podatki. Vendar se mi je zazdelo, da niso z vsemi podatki zadovoljni, da so pričakovali ŕe kaj več, ŕe bolj natančnih ugotovitev, bolj točnih števil. V računsko gospodarskem sektorju pa so to opravilo — sestavo poročila za prvo tričetrtletje — komajda zmogli. Električni računski stroji so danes komaj to, kar je bil včasih ročni računski stroj. Desetero variant je treba izračunati, primerjati podatke, zbirati in odŕevati ŕest in ŕe večmestna ŕtevila in tega res ni moč storiti na hitro, s svinčnikom ali pa tudi električnim računskim strojem. In zato se v Strojni tovarni ŕe nagibajo k odločitvi, da bodo poklicali na pomoč »elektronske moŕgane« ali kot pravimo, uveljavili IBM

sistem. Prav tako kot bodo pionirji na področju avtomatizacije, bodo, če bodo to zamisel uresničili, pionirji za utiranje poti elektroniki v Zasavju.

Zdi se, da nečesa tile bodoči elektronski moŕgani le ne bodo zaznali. Namreč, ustvarjalnosti posameznikov in skupine upravljalcev v posameznih, ekonomskih enotah. Ta ustvarjalnost prihaja ŕe sedaj do izraza. Priŕla je ob letošnjem periodičnem obračunu za letoŕnje tretje četrtletje: dohodek naraŕa, poslovni stroŕki pa se zmanjšujejo.

Kdorkoli povpraŕa v podjetju, kakŕno je delovanje zborov proizvajalcev v ekonomskih enotah, zve, da ti ŕe niso začeli »dihati« s polnimi pljuči. To je le sploŕna ugotovitev in trdno lahko rečem, presploŕna, posploŕena. Zdi se, kot da se v tem podjetju nočejo pohvaliti z uspehi, da so jim navidezno majhne spremembe v odnosu do dela, v medsebojnih odnosih, samo ob sebi umevna zadeva. Zauŕstavimo se samo rečimo ob treh, sedaj nič kolikorkrat izgovorjenih vpraŕalnih stavkih:

- kaj je pokvarjeno,
- kdo je zakrivil napako,
- kdo bo plačal ŕkodo?

Ta vpraŕanja izgovarjajo delavci v obdelovalnici in montaŕi, v konstrukciji in vzdrževalnih obratih. Povsod, v vseh ekonomskih enotah, jih zastavljajo, spregovore jih na vseh zborih proizvajalcev, kadar proučujejo mesečni poslovni obračun svoje enote. In tisti, ki je zakrivil napako, je v kriŕnem ognju — plačati mora ŕkodo.

Prav tem tolikokrat izgovorjenim vpraŕalnim stavkom velja pripisati zaslugi, da so proizvodni stroŕki manjši, kot so računali, in da dohodek naraŕa.

O, ŕe so ljudje, ki se izogibajo odgovoru, »kaj je pokvarjeno, kdo je zakrivil napako«. ŕe so ljudje, ki sodijo, da je res komaj uveljavljen način oblikovanja in delitve osebnega dohodka in prenaŕanje pristojnosti na zbere ekonomskih enot le »modna« zadeva. ŕele si starih časov, zagotovljene tarife postavke, boje se večje odgovornosti in zato grajajo sistem in prezro, da so v tem osamljeni. Zbori ekonomskih enot pa so neizprosni.

Takšnega, ki kvari naš poslovni uspeh, pravijo na primer v ekonomski enoti sploŕno vzdrževalne sluŕbe, ne bomo trpeli v svojih vrstah. Ena izmed snaŕilk je slabo čistila prostore. Prizadeta ekonomska enota se je pritoŕila. Mi pa sodimo, so dejali, da če dobimo takŕno pritoŕbo le ŕe enkrat, potem bo svoje spregovorila naša komisija za sklepanje in odpoved delovnega razmerja...

Tega ne bodo zaznali elektronski moŕgani in tudi podobnega primera ne, kot se je dogdil v ekonomski enoti elektroremonta.

Agreŕu in Kotarju, članoma pevskega zbora Svobode, je zbor odobril enodnevni izredni dopust za eno izmed proslav. Tik pred njunim odhodom je zbor zvedel, da mora opraviti nujni remont. Dva člana veliko pomenita in tehtali so, ali naj jima ŕe odobreni izredni dopust sploh dovoli. Agreŕ in Kotar pa sta obljubila: »Zaradi naju enota ne bo oŕkodovana in delo ne bo trpelo. Jutri zjutraj ob ŕestih bova v vaŕi sredi.«

Opravila sta svojo druŕbeno dolŕnost in ob ŕestih zjutraj ŕe privijala in odvijala vijake in ŕice.

»ZBOR BOM VPRAŕAL, ON BO ODLOČIL...«

Na vrata gospodarsko računskega sektorja sta potrkala vodja ekonomske enote in predsednik zbora.

Tale delavec opravlja samo eno delovno fazo pri izdelavi jamskega oporja. Ročno seveda, s kleŕami in za nameček ŕe tam nekje v tretjem, četrem prostoru. Ko bo obrat jamskega oporja avtomatiziran, bo takŕno ročno delo odpadlo, notranji transport bo skrčen, kolikor se bo le dalo. To in ŕe drugo bo vplivalo na zniŕanje cen in zviŕanje dohodka

»Pri nas v pripravi dela vpraŕujejo člani, ali se niste v vaŕem tričetrtletnem obračunu kaj zmotili. Kar za milijon 300.000 dinarjev več stroŕkov je v obračunu, kot smo sodili, da jih bo. Zbor zahteva pojasnilo, zato sva tu.«

ŕtiri glave so se sklonile nad papirje, popisane s črnimi in rdečimi številkami. Rdečih — te pomenijo izgubo, poviŕanje reŕizskih stroŕkov — je bilo skorajda več kot črnih. Vpraŕanjem so sledili odgovori in pojasnila.

Vodja enote je ob slovesu dejal: »O ničemur ne bom več odločal sam. Tudi knjige, ki stane le 98 mark in ki naj bi jo naročili danes, ne bom naročil prej, dokler se ne bo za to odločil zbor naše enote kot en moŕ.«

V vseh enotah, proizvodnih in neproizvodnih, v gospodarsko računskem sektorju, v montaŕi in obdelovalnici, vzdrževalni sluŕbi, vse bolj in bolj teh-

tajo, kaj vpliva na zviŕanje stroŕkov, na zviŕanje reŕize in kaj jo zniŕuje. Kakŕen stroj ali naprava je odveč, kakŕnega bi veljalo kupiti, da bi naraŕala proizvodnja, kako organizirati delo, da bodo stroji nenehno tekli in da bo delovni čas bolj izkoriŕšen.

45-URNI DELOVNI TEDEN?

S krajŕim ali dalŕjim delovnim časom so se doslej teoretično ukvarjali industrijski psihologi. Priŕli pa smo v obdobje, ko o delovnem času vse pogostje razpravljajo ne samo psihologi, zdravniki in ekonomisti, temveč delavski sveti. Eden od teh je delavski svet Strojne tovarne Trbovlje.

»Pred seboj imate predlog upravnega odbora,« je dejal predsednik Terŕan, »o reviziji časovnih normativov. Zadeva je z eno besedo povedana takole: če hočemo preiti v drugem polletju 1962. leta na bodoči 45-urni tednik, moramo ŕe bolj izkoristiti naš delovni čas. Zato moramo spremeniti časovne normative. In zato, da si bo vsakdo prizadeval opraviti delo v čim krajŕem času in da bo pravično nagradjen in spodbujen za delo, je predlagano, naj bi povečali vrednost del posameznih kategorij. In da bomo 45-urni tednik uresničili in delovni čas res dosledno izkoristili, predlagam, da v planu za leto 1962 odobrimo nadurno delo le na tistih delovnih mestih, kjer je to res nujno, to je v vratarŕski sluŕbi...«

Predlogu je sledila razprava. Vendar ne ŕolčna in odklonilna, kot so ŕe bali posamezniki. Delavski svet je predlog sprejel. In da bo to nadvse zahtevno delo čim bolj opravljeno, je sklenil, naj ekonomske enote sodelujejo pri tem tako pomembnem opravilu prek svojih tročlanskih komisij.

Navidezno nasprotje. Delavski svet je na isti seji sklenil najeti za pol milijarde dinarjev posojila — ŕe znova zadolŕiti — in na isti seji je ŕe razpravljati o skrajŕanem delovnem času. To je sklenil, ker vidi razreŕitev teh navideznih nasprotij v vse večji odgovornosti do gospodarjenja s sredstvi, ki jo prevzemajo nase zbori ekonomskih enot.

To je pripoved o včerajšnjem, današnjem in jutrišnjem delovnem dnevu kolektiva Strojnih tovarn Trbovlje, tovarne rudarskih strojev, sestavljene iz »dvaintridesetih malih tovarn« — 32 ekonomskih enot. Vsaka je finančno samostojna, vsaka posluŕe po načelu »kupi — prodaj«. Osební dohodek vsakega člana skupine ni odvisen samo od njegove produktivnosti, temveč tudi od uspeha ekonomske enote, od činiteljev, kakor so kakovost in prodaja izdelkov, racionalno izkoristanje strojev, prihrankov, surovin, energije in... kaj bi ŕe našteval več.

PETER DORNÍK

Vsaŕo popoldne, zjutraj in zvečer takole veselo odhajajo delavci iz Strojnih tovarn na svoj dom. Drugo leto, kot pravijo, natančneje, v drugem polletju, pa fotoreporter vsako soboto ne bo mogel posneti takŕnega prizora. 45-urni delovni teden bo omogočil delavcem Strojne tovarne, da bodo dva dni počivali ali dva dni planinarili, ŕe kopali, zabavali

Očetje in sinovi — izlet v preteklost in sedanost

Po glavni cesti na Jesenicah se je vila čudna povorka. Na čelu duhovnik, za njim pa sprevod fantov in mož, s cilindri na glavah in metuljčki za vratom. Ljudje so se radovedno ustavljali in gledali. Kakšen cirkus pa je spet to?

Pa je bil res cirkus? Ne, še zdaleč ne. Bili so samo absolventi tehniške srednje šole na Jesenicah, ki so prvič pripravili javno slovo od šolskih klopi, svoj »pogreb«, tako kot delajo njihovi so-

trpini v drugih večjih šolskih centrih že vrsto let. Mala manifestacija veselja nad končanim šolanjem.

Majhen dogodek v živahnem ritmu mesta, na videz nepomembna zadevica. V njem pa se je le skrival tudi delček nečesa novega, nečesa, kar si nekdanji očetje teh, ki so stopali v povorki, niso mogli niti zamišljati. Morda niti oni sami, ker preden so zabredli med knjige in zvezke, je bila tudi njihova pot podobna očetovi, dedovi, celemu rodu. Vodila jih je naravnost, brez ovinkov skozi vrata železarne, k plavžem, k martinovkam, v valjarne, livarne... Ustavili so se ob žarečem ognju, s težaško roko poganjali mehanizem tovarne. Morda bi tako kot očetje v pozni starosti prepustili svoje mesto svojim otrokom, ker šolo, večje znanje, boljši položaj, si je lahko privoščil samo tisti, ki je imel polno denarnico. Danes pa...

Tone Dolenc ni bil nikoli v taki povorki. Že nekaj let prej si je priboril naziv tehnika. Toda tudi njemu je bilo šolanje nekdanj, pred vojno, le tihe sanje. Meščansko šolo je končal pa hotel postati vajenec. To pa ni bilo tako preprosto, ker vrata vaješke šole se niso odprla vsakomur. Tudi Tonetu ne. Očetova beseda ni nič zalegla. Bil je premalo. Samo reven livar. Brez zvez. Te pa so bile potrebne, če si hotel stopiti na to prvo stopnico v borbi za boljši kruh. Preveč je bilo interesentov, a malo privilegirancev. Vsega skupaj je bilo takrat, nekaj let pred vojno, v treh letnikih vaješke šole okoli 70 učencev. In to je bila edina možnost za strokovno izobrazbo doma, na Jeseni-

cah. Brez te je postal delavec kvalificiran šele po mnogih letih dela, mojster pa sploh težko in še to šele tam pri petinštiridesetih letih starosti.

Tako je Tone Dolenc postal delavec. V cevarni, pod obratovnjem, ki je bil Nemec in slovensko sploh ni znal. In če ne bi bilo vojne... Pa kaj bi ugibali, kaj bi bilo z njim, če ne bi bilo vojne. Verjetno bi ostal delavec kot toliko drugih pred njim. Kadar bi bil prost, bi raztegnil svoj meh — kajti bil je Dolenc nekdanj harmonikaš in vesel fant — da bi pozabil na neizpolnjene želje.

Bilo pa je drugače. Po osvoboditvi se je proti pričakovanjem kmalu znašel spet pred šolsko tablo. Že malce starejši, toda še vedno poln želja. Ob tovarni je najprej zrasla industrijska železarska šola, leta 1948 pa delavski tehnikum, ki je pozneje prerasel v samostojno srednjo tehnično šolo. Tu je potem štiri leta domoval tudi Dolenc. Štiri ure v tovarni, štiri ure v šoli in iz nekdanjega delavca je postal tehnik.

Nič posebnega, bi kdo rekel. Res — čisto navadna običajna in celo dolgočasna zgodba, zgodba, kakršnih bi lahko napisali za debelo knjigo. Tudi sam Dolenc meni tako. Ko sva govorila o njegovi poti od delavca do tehnika, mu je bila odveč vsaka beseda, ki ni bila povezana z njegovim delom.

Saj to ni važno, je ponavljal ves čas. Res, delal sem, učil sem se, zdaj spet delam, pa to počne razen mene ja še toliko drugih. Zakaj toliko besed o tem nesrečnem šolanju?

Skoraj nejevoljno je poslušal moja vprašanja

in skopo odgovarjal. Suho. Uradno. Vse to je preteklost. Nič posebnega. Samo po sebi razumljivo.

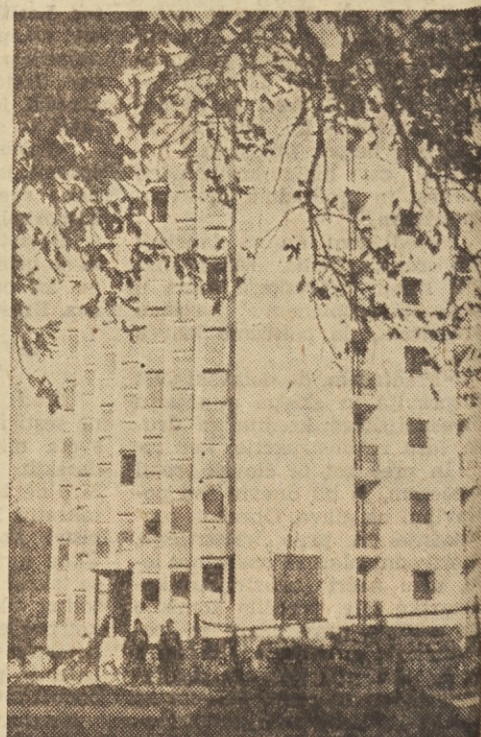
Da res. Vse je danes samo po sebi razumljivo. Nič posebnega. Same po sebi so razumljive povorke absolventov srednje tehniške šole, samo po sebi je razumljivo, da so danes na Jesenicah gimnazija, industrijska šola, srednja tehniška šola, da so tečajji, seminarji, oddelki za odrasle, medtem ko sta bili pred vojno samo meščanska in vaješka šola. Vsem tistim, ki obiskujejo te šole, je samo po sebi razumljivo, da se lahko vsi, ki se želijo in so sposobni, tudi šolajo, da si lahko vsak sam izbira in usposobi za poklic. Da se lahko uči, samo če hoče, ali pa lenari, če so mu knjige odveč. In samo po sebi je razumljivo, da je od osvoboditve do danes končalo industrijsko šolo 1224 učencev, tehniško srednjo 162, si pridobilo kvalifikacijo 1878 in visoko kvalifikacijo 331 delavcev. Samo po sebi je razumljivo, da je tovarna štipendiralna do danes na fakultetah 111, na srednjih šolah pa 83 ljudi, da tovarna dá vsako leto ca. 25 milijonov samo za štipendije, da je odkupila 36 postelj v Studentskem naselju v Ljubljani, da gre vsako leto skozi razne tečaje okoli 1200 delavcev in uslužbencev, da... Dolgočasno, samo po sebi razumljivo naštevavanje. Utrip razvoja, ki ga skorajda ne opazimo več. In do izletov v preteklost, ko vsega tega ni bilo, imamo včasih samo še sentimentalen odnos. In samo po sebi nepomembno se nam zdi, da mladini ni treba več stati pred zaprtimi ali premalo številnimi vrati šol vseh vrst. Tudi na Jesenicah ne.

M. S.

LETA 1945 SMO V SLOVENIJI
INVESTIRALI V ŠOLSTVO 14
MILIJONOV DINARJEV —
LETA 1961 ŽE 3 MILIJARDE
331 MILIJONOV DINARJEV
LETA 1939 JE BIL V VSEJ
DRŽAVI 584 ŠTIPENDISTOV
LETA 1961 SAMO V SLOVENIJI
12.232 ŠTIPENDISTOV

Na sliki levo: Otroci osemletke
s podeželja si ogledujejo na šolski
ekskurziji Železarno na Jesenicah.
Desno: Nova stolpnica za štipe-
ndiste železarske industrije v
Ljubljanskem študentskem naselju.

LETA 1939 JE BIL V
VSEJ DRŽAVI I.E. 68
INTERNATOV —
LETA 1961 JIH JE SAMO
V SLOVENIJI 105 S
KAPACITETO 14.166
POSTELJ
LETA 1946 JE DIPLOMI-
RALO NA SLOVEN-
SKIH VISOKIH IN
VIŠJIH ŠOLAH 237
KANDIDATOV —
LETA 1960 PA ŽE 1319
KANDIDATOV

Novi zakon o študiju na
univerzi odpira danes sle-
hernemu državljanu pot do
najvišjega nadstropja uče-
nosti.

Na sliki levo: Ob starem
Rimskem zidu v Ljubljani
raste novo poslopje tekstil-
ne fakultete.

V znanem, vsakdanjem odkrivamo NOVO

Iskal sem spremembe. Ne tiste zunanje — nove zgradbe, avtomobili pa še to in ono — vidne na prvi pogled, ampak spremembe v ljudeh, v njihovem občutku za novo, kako razumejo in izkoriščajo vse, kar je novo in kar skupaj z vidnimi oblikami predstavlja tako znani sinonim za dobro: standard. Pravzaprav sem iskal bolj kot spremembe samo potrdilo za te spremembe, saj bi bil res prevelik optimist, da bi hotel danes, ko vsi vsak dan odkrivamo toliko novega, odkriti nekaj, česar še nihče ni odkril. Ne, samo čisto drobna potrdila sem iskal, morda na videz nepomembna. Toda radoveden sem lahko vseeno, človeško in novinarsko. Na primer kako vidi in gleda na spre-

membe v svojem kraju en sam človek. Ne na vse. Bilo bi preveč. Ampak na primer samo, kako so se nekdanj, pred vojno in kako se danes mladi ljudje učijo, kaj imajo na razpolago in kako izkoriščajo vse to za dvig svojega položaja v družbi, za boljše življenje, za svojo splošno večjo razgledanost.

Morda so učitelji za to najbolj primerni? Ne vem, lahko da, saj so največ in najbolj povezani z mladino. Poskusimo.

Izbiral sem čisto slučajno in izbral sem Selca. Duplico in Kamnik. Lahko pa bi tudi kaj drugega in bi bile ugotovitve drugačne. Toda ostanimo pri teh treh.

Selca so stara vas z eno najstarejših šol pri nas. Vdrl sem v pisarno šole in prvo, kar sem zagledal, je bil velik radijski sprejemnik in naprava za ozvočenje! Poleg teh pa še episkop, dia-projektor, mikroskop.

— Spremembe? je v zadregi spregovorila učiteljica, ki že 25 let uči na tej šoli. Pomagal ji je moj raziskujoči pogled. No, tega včasih že ni bilo, je pokazala na aparate.

— In še kaj drugega, sem vskočil v besedo.

— Seveda, tudi. Ljudje se selijo, na primer. Vedno manj jih mika samo zemlja, pa se na veliko zaposlujejo. V tovarni Niko v Železnikih. V LIP v Česnjici in drugod. Hodijo v dolino in veliko se jih tu tudi stalno naseli. saj je polno novih hiš. Včasih ni bilo drugega kot kmetije in bajtarij, danes pa je vedno več delavcev. In otroci — le nekaj jih je pred vojno pritegnil svet učnosti, tiste najbolj pridne. Zdaj pa — ne bi mogla vseh prešteti. Seveda, tovarne, podjetja in marsi-kdo noče biti samo delavec. Dobijo štipendije in

gredo in to veliko več v strokovne šole kot v gimnazije. Ampak vseeno se jih še več odloči samo za delo v tovarni, ker pač imajo skoraj vsi še nekaj zemlje in tako lahko tudi doma delajo. Res, vsega je več, povsod so spremembe. Nihče se več ne zanima za igre, vse se navdušuje samo nad kinom, je nekoliko resignirano zamahnila z roko.

Prepuštil sem jo njenim učencem, ki so pripeljali psa in že nestrpnost čakali, da bodo ob živem primeru spoznali, kdo in kaj je to.

V Duplici sem našel učiteljico, ki je pred in še po vojni učila v mali hribovski vasi Sela pri Kamniku v dvorazredni šoli.

— Spremembe? Največja je ta, da se Selani množično selijo v dolino. Včasih samo kmetije in bajtarij postajajo danes delavci. Kar tu blizu, v Duplici, si je nekaj mojih nekdanjih učencev zgradilo hiše ali pa so dobili stanovanja v blokih. Privlačijo jih tovarne: Stol, Titan in druge. Včasih so vsi ostali doma na zemlji, morda se jih je nekaj priučilo za obrtnike, za dekleta pa je bil višek, če so se priženila na večji grunt. Tudi v strokovne šole jih gre zdaj precej, vendar pa se jih več takoj po končani obvezni šoli zaposli, ker pridejo prej do kruha. Se pa pozneje odločijo za razne tečaje in večerne šole, posebno tisti, ki nimajo popolne osemletke, si skoraj vsi poiščejo znanje za še ostala dva ali tri razrede v oddelku za odrasle v Kamniku.

Značilno. V manjši, nekoč pretežno kmečki kraj, počasneje prodirajo potrebe po nadaljevanju šolanja. Predaleč so še od večjih šolskih centrov in vseh možnosti še ne poznajo pa tudi same razmere — dom, zemlja — še ne porajajo tako

močne želje po izobrazbi. Zaenkrat jim zadostuje že skok od kmeta do delavca v tovarni. In tako jim je tovarna prva šola, tam pa bo vsak posameznik pozneje tudi lahko spoznal in videl še druge možnosti za doseg večjih kvalifikacij.

Zadnja postaja je bila v Kamniku. Učitelj, ki je učil celo vrsto generacij na osnovi pa še na vajejski šoli, je govoril nekoliko z drugega zornega kota. Predvsem o učenju nasploh.

— Spremembe? Včasih je šlo tudi brez večjega znanja, danes pa že vsak čuti, da brez šol ni nič. Poglejte samo nas, učitelje. Kaj se je kdo po učiteljsku še kaj učil? Kje pa, vse do upokojitve je lahko dan za dnem brundal isto pešem in je čisto dobro shajal. Danes to ni mogoče. In prav pred dnevi mi je potožil neki mojster: Kar naprej se moram nečesa učiti, ker vajenci, ki pridejo k meni, vedo, vsaj teoretično, večkrat več kot jaz. Seveda, včasih se je na primer kovinarski vajenec naučil toliko, da je znal prebrati načrt, danes pa mora sam napraviti skico pokvarjenega dela stroja, če je sam ne naredi... In nekoč je bilo že strašno veliko, če si postal pomočnik, višek pa, če si dosegel naziv mojstra. In da ne pozabim: v Kamniku nadaljuje šolanje več kot 50 % učencev iz osemletk, prevladujejo pa strokovne šole in ne gimnazije, kot nekoč.

Spet torej prednost strokovnih šol. Sicer pa to ni več nobena tajnost. Dobil sem samo majhno potrdilo brez števil in podrobnosti. O tem in o tistih drobnih spremembah, včasih nevidnih, a pomembnih in značilnih. Več pa tudi ni bil namen tega kratkega sprehoda v tri kraje in sročanja s tremi ljudmi.

O. V.

LETA 1939 SMO IMELI 9 TEHNIŠKIH IN DRUGIH STROKOVNIH ŠOL ZA GOSPODARSTVO IN JAVNE SLUŽBE —
LETA 1961 JIH IMAMO V SLOVENIJI ŽE 52
LETA 1939 SMO IMELI V SLOVENIJI 5 VISOKIH ŠOL —
LETA 1961 IMAMO 30 VIŠJIH IN VISOKIH ŠOL

Poleg rednega šolskega omrežja obstoja danes tudi vrsta izobraževalnih centrov pri gospodarskih organizacijah, kjer se izobražujejo delavci. Na sliki levo: Šola učencev oblačilne stroke v Kranju je samo ena izmed številnih strokovnih šol, ki so nam dale v Sloveniji leta 1960 že 2400 poklicno izučenih fantov in deklet.

Reminiscence iz včerajšnjih in današnjih Most

Profesor je stopil s katedra med klopi in sporočil razredu: Naslov današnje slovenske šolske naloge je — MATI. 5. a za okni gimnazije v Vegovi ulici se je sklonila nad zvezke. Mati — sveta beseda — kaj je zapisal o tem blagem bitju Cankar... Kdo ve, na katerem koncu so začele vrtati misli dijakov, po kakšnih neznanih poteh so se začela sprehajati njihova čustva. A vem za eno izmed teh nalog. Oddal jo je fant, ki so ga leto dni kasneje izključili iz zavoda, dan zatem, ko je na Srednji tehniški šoli predaval srednješolcem o dialektičnem materializmu.

Naloga, ki jo je oddal Rado Kogoj, delavski sin prekaljenega komuniste iz Zelene jame, je bila kratka. Komaj eno stran. Popisal je mater, bedno in nemočno v svoji revščini, ki obupana premišlja, kje bi dobila na upanje še štruco kruha, nekaj kurjave za peč, okoli katere se že nekaj dni kljub strupenemu mrazu nihče več ne stiska. Moža so ji vrgli na cesto, zdaj popiva. In ona? Dobiti mora nekaj premoga, pa če ga tudi ukrade. A peč zvečer vseeno ni bila topla, tudi matere ni bilo...

In potem je bila samo še kratka časopisna vest, je končal svojo nalogo fant, ki je sam predobro vedel, kaj je pomanjkanje: SINOČI SE JE V ZAPORU OBESILA ZNANA TATICA.

Ko je oddal nalogo, je morda pogledal po razredu in pomislil: Kdo izmed vas pozna trdo življenje v naših proletarskih Mostah?

»Slovenec«, ki je izšel tisto jutro, je imel datum: ...1939. LETO.

Sitnarila sem za dva dinarja, da bi šla v kino. Pa se mi je zdelo samo po sebi umevno, da ju bom dobila. Vse tisto pregovarjanje, ki ga mama ob takih prilikah obvezno uprizarja, se mi je zdelo le nekaj, kar mora biti, kar delajo rade menda vse mame.

Kam spet — je hotela vedeti. V Kino Moste, gledat Frankenstein, sem odvrnila. Iz Rimske, pa prav v Moste? Ne greš! Pojdi v Matico, če hočeš tudi v Slogo, v Moste ne boš hodila, — se je mama jezila. Tam, da je polno pijancev, pobalnov, ulice so slabo razsvetljene, vedno da se kaj zgodi, je rekla. Pravo lumpenproletarsko predmestje, je končala. Pričakovala sem, da bo rekla, da me ne pusti v kino, ker je boljše, da se učim matematike, ali, da je slišala, da je Frankenstein neumen film, ali, da je zdaj pozimi že zgodaj tema, ali... Toda rekla je: lumpenproletarsko predmestje?

Mlada predvojna moščanska generacija je polno občutila to, kar imenujemo krivičnost družbenega reda. Ne samo revščino. Tudi vse tisto, kar razume morda šele danes, ko je dorasla: Vpliv ceste in zapravljenega leta v svojem nesmiselnem otroštvu, razrahljane družine, njih različne tragedije, očetovo utapljanje brezizhodnih misli v alkoholu. Šele zdaj do kraja dojamemo srečo, če si se lahko v Saturnusu zaposlil kot 13- ali 14-letni otrok in prispeval družini svoj kos kruha: pravo

nesrečo tega, da si to moral storiti in so se ob tem podrlle vse lepe misli o prihodnosti. Kdor je v mladih letih »zdrknil« enkrat, pa čeprav na najnižji stopnici, mu bo pot do višjega nadstropja učenosti in boljšega kosa kruha za vselej nedostopna. To je bilo pravilo.

Gotovo izhaja iz tega trpkega spoznanja preteklosti danes želja že večine delavskih staršev, da bi svoje otroke usmerili vsaj do srednje stopenjske izobrazbe. In večji del mladine se odloča za to pot. Več kot dve tretjini otrok si želi tehniškega poklica. In mnogokrat uporno sledi tej svoji želji. Zgodi se, da kdo prvo leto ni bil sprejet na takšni šoli, a odhaja ponovno tja čez leto dni, ko je že absolutni prvi razred domače gimnazije. Danes Moščani že resno razmišljajo o tehniški šoli za otroke svojega področja in potrebe svoje industrije.

Če je pred vojno mlad človek »zapravil« možnost nadaljnega študija, je običaj tam, do koder je prišel v svoji nezreli mladosti. Danes imajo vse štiri polpne osemletke v Mostah tudi oddelke za odrasle. Dva celo kar v tovarnah, v Kemični in Saturnusu. Otroška nepremišljenost se danes ne plačuje več z davkom zapečatenosti eksistence. Profesorji, ki poučujejo odrasle v tovarnah, pripovedujejo, da si niso mogli niti predstavljati zrelosti, s katero delavci danes po težkem delu, mnogi celo že ob skrbah za svoje otroke-šolarje, izpopolnjujejo lastno šolanje. V teh oddelkih je danes več kot 200 delavcev, ki z velikim optimizmom popravljajo zamujeno.

Industrijsko ljubljansko predmestje Moste skrbi danes za svojo mladino: predvojno meščansko šolo je zamenjala gimnazija, na Vevčah se je razvila znana papirniška šola, v Mostah sta danes dve glasbeni šoli. Tretjino svojega proračuna daje da-

nes občina za šolstvo, 6 otroških varstvenih ustanov in dve nastajajoči naj bi poskrbele za otroke v času, ko so njihove matere na delu, a zaposlenih je danes že skoraj 50% moških in žena. Nad šolami imajo danes pokroviteljstvo tovarne, sodelujejo z njimi pri organiziranju proizvodnega dela za učence, uvajajo starejše učence v delavsko in družbeno upravljanje, sprejemajo jih na počitniško delo, občina in podjetja štipendirajo okoli 50 mladih ljudi. Moščani skrbijo, da bi tej novi mladi generaciji bilo učenje možnost in dolžnost, fizično delo v tovarnah ne več edini izhod, temveč enakovredno umskemu delu, skrb za razporejanje dobrin, ki jih ustvarja človek, naj bi bila, ko pride čas, tudi njihova skrb in njihova dobrina.

Zalostno pripoved naprednega predvojnega moščanskega dijaka zamenjuje zdaj druga pripoved. Ko so si četrtošolci za okni gimnazije na Zaloški cesti prvič izbirali pred dvema letoma teme za pismene naloge, ki naj bi jih predložili za svoj zrelostni izpit, so njihove misli vrtale v posvem drugačnem čustvenem in izkustvenem svetu: SATURNUS — ŽARIŠČE DELAVSKEGA GIBANJA V MOSTAH ali ZELENA »RDEČA« JAMA — to so bile za njih že zgodovinske teme. Ali teme stvarnosti: DELAVSKO IN DRUŽBENO UPRAVLJANJE V NAŠI OBČINI ali tema iz področja KEMIJE, saj je v njihovi občini več podjetij kemične industrije...

Iz dvanaestletnega dekletca, mestno neumnega, ki je razmišljalo, kaj neki je »lumpenproletarsko predmestje«, sem tudi jaz dorasla. A moj sin, ki prav tako rad stika po še neznanih predelih svojega domačega mesta, me je pred dnevi prabil: Mama, rad bi šel v Moste, h Klinarju. Fant, bodo imeli v Mostah sijajen športni park, se že vidi, bi malo pogledala... pri nas v Narodnem domu je tako dolgčas...

SONJA GAŠPERSIC

Ta mladost in ona s porumenele fotografije

Ste slišali kdaj za Stalcerje? Moral sem priznati, da ne. Iz predala je potegnil porumenele fotografije. Otroški obrazi, zvedave oči. Zamišljeno je pogladil zavahane robove.

— Moji učenci. V slovenskem oddelku osnovne šole v Stalcerjih, nekaj let pred vojno...

Med stene preproste kuhinje je silil proti mraku. Besede so se enakomerno zlivale v stavke in odgrinjale že obledle utrinke preteklosti.

— Majhna vas so bili Stalcerji, nedaleč od Kočevske Reke. Šeststrazredno osnovno šolo za otroke iz bližnje in daljne okolice. Prebivalci so bili po večini Nemci, Kočevarji. Med njimi pa so životalile maloštevilne slovenske družine oglarjev, gozdnih delavcev, dninarjev, bajtarjev. In otroke

teh družin sem učil v slovenskem oddelku. Okrog 25 jih je bilo, z vso svojo revščino. Poglejte... Prst se je ustavil na eni od skuštranih glav. Ziva-hen in priden fant je bil. Rad je hodil v šolo, čeprav ga starši niso mogli niti obuti niti obleči. Še v poznih jesenskih dnevih je bos in s staro odejo okrog ramen prisopihal v šolo, ves premražen, s pordelim obrazom. In njemu so bili podobni skoraj vsi. Že z osmimi, devetimi leti so postali pastirji in hlapčiči pri nemških gospodarjih in ti so jih neradi puščali v šolo. Nič ni pomagalo, če sem jih potem prijavljal. Rekli so mi: Prav, vi kar prijavljajte. To je vaša dolžnost. Bomo pač plačali tistih 20 dnarjev kazni zaradi izostajanja iz šole, fant pa bo le lahko spet nekaj mesecev doma.

Počasi sem se vžljal v ta nehavaden in trpek utrip predvojnih razmer. Sklanjala sva se nad fotografijo in kot težke kaplje so usode teh mladih ljudi prodirale v zavest.

Nenaden ropot motorja je vsiljivo prekinil pripovedovanje. Mimo hiše je brzel avtobus, poln mladih otroških glav.

— No, pa pogledite zdaj tole, se je raznel. Prava mala gospoda. Z avtobusi se vozi v šolo, nič jim ne manjka in nihče jih ne odganja od učenja.

Avtobus je izginil za ovinkom. Majhen simbol sedanosti, ki je razvedril otožno podobo spominov.

In potem so spet oživeli pred mojimi očmi drobci življenja, ki so bili mladi nekoč, in tisti, ki so mladi zdaj. Zaživeli v besedah Rudolfa Vrabca, nekdanjega učitelja v Stalcerjih in sedanjega referenta za šolstvo v kočevski občini. Sedel sem

z njim v njegovem domu v Livoldu, s človekom, ki je več kot 30 let služboval v tej krajini in spremljal več generacij od prvih zadreg pred šolsko tablo do vstopa v samostojno življenje, in poslušal. Kaj je videl in kaj videl? Spomini učitelja. Morda obarvani z rahlo sentimentalnostjo, toda ne brez trpkosti nekdanje in čiste podobe sedanje resničnosti.

— Ja, zdaj se vozijo z avtobusi. Šole v Stalcerjih ni več in otroci iz vseh okoliških vasi, ki so bile med vojno, po odselitvi Kočevarjev, delno ali v celoti požgane, hodijo v šolo v Kočevsko Reko. Pozabili so na svoje prednike in njihove težave. Na tiste, ki so se z muko lahko naučili le nekaj osnov učenosti in potem služili kruh kot hlapci in gozdni delavci. Vsa vrata v boljše življenje, do večjega znanja, so jim bila zaprta, šole so bile samo za premožnejše Nemce. Reonejši Slovenec se tiste dni ni mogel izučiti niti za obrtnika, kaj šele, da bi si omislil šolanje na gimnaziji, ki je bila takrat edina srednja šola na Kočevskem, in plačevanje v internatu. Od mojih slovenskih učencev ni niti eden nadaljeval šolanja.

Ali so res povsem pozabljeni ti predniki? Morda so pozabljene njihove prve mladostne težave, toda pozabljeni niso kot ljudje, ki so drugače, čeprav ne z znanjem, zagotovili današnji mladini drugačne pogoje. Vsi, ki so ostali v Stalcerjih in bližnjih vaseh, so podpirali ali sodelovali v osvobodilni vojni, mnogi jih je tudi padlo. V šolah si niso mogli nabrati dovolj znanja, naučili pa so se biti Slovenci.

— Dobro se spominjam Klepčeve družine iz Rogatega hriba. Oče oglar, s sedmimi hčerkami.

In vseh sedem je sodelovalo v NOB. Šele po vojni so si z veliko voljo in lastnim trudom priborile poklice in si uredile življenje. Njim podobnih je bilo še več. Današnjim mladim ljudem pa je vse veliko lažje, lažje pridejo do kruha in znanja. Iz treh osemlet na Kočevskem, ki prejemale 85% vse šoloobvezne mladine, jih vsaj polovica nadaljuje šolanje.

Spominov je zmanjkalo. Preselila sva se v sedanost, v svet novih možnosti, kamor prodrejo lahko vsi, ki so sposobni, in to hočejo.

— Vzemiva za primer Snežnik, kmetijsko posestvo v Kočevski Reki. Ne samo, da daje zaslužek osem, ki bi drugače morali še naprej životariti v bajtah po bližnjih vaseh, ampak skrbi tudi za vzgojo in izpopolnjevanje svojih delavcev. Podpira s sredstvi osnovno šolo v Kočevski Reki, štipendira za vse svoje lastne potrebe domače ljudi: kmetijske tehnike, veterinarje, učitelje, bolničarke in druge. Stipendiranje tega in drugih podjetij v občini je gotovo več kot 150, razen tega še 78 z občine. In če pomislim, da pred vojno ni bilo tako rekoč nobenega, in da se poleg tega lahko še vsak posameznik šola na raznih večernih šolah — v Kočevju je poleg gimnazije še srednja ekonomska, srednja strojna in administrativna šola — me ni strah, da tisti, ki so prizadevni in sposobni, ne bi mogli doseči višje izobrazbe...

Na mizi je obležala obledela fotografija. Predvojni učenci šole v Stalcerjih. In v mislih sem postavil ob njo drugo z današnjimi učenci šole v Kočevski Reki. Na njih bodo spomini čez nekaj let prav gotovo čisto drugačni.

VALTER SAMIDE

LETA 1939 SMO IMELI NA TEHNIŠKIH IN DRUGIH STROKOVNIH ŠOLAH 1296 UČENCEV —

LETA 1961 PA ŽE 12.700 UČENCEV

LETA 1961 IMAMO NA ODDELKIH ZA ODRASLE OSNOVNIH IN STROKOVNIH ŠOL 10.700 PROIZVAJALCEV

LETA 1960 JE KONČALO TE ODDELKE ŽE 4817 KANDIDATOV

Brezskrbne ure počitka in zabave. Se mnogo bomo morali storiti, da bomo povsod zadovoljili izrednim željam mladine po športu in telesni vzgoji.

Povedali so mi, da je prišel iz Stajerske Marok in da prevzame komando štirinajste, zaščitne brigade glavnega štaba NOV in POS. Ko sem kot deček bral irski roman Dolina krvi, me je ob glavnem junaku upornikov zajelo podobno občutje kot sedaj, ko sem slišal ime Marok. Od nekdaj sem imel rad ljudi, ki jim ni nič mar za življenje, ko grozi nevarnost življenju njihovega ljudstva. Ime Marok je bilo združeno z vrsto zgodb o njem, ko smo posedali med drevesi ali v zakajeni kolibi. Te zgodbe so spremljale ime človeka, ki nikoli ni izgubil poguma pa tudi ne plemenitosti niti v francoski tujski legiji v severni Afriki in v Indokini niti v silovitih borbah Španije za svobodo, kjer se je Maroka prijel to partizansko ime. In potem je sledila dolga vrsta dejanj, od katerih ne bi vedel povedati, ali je bilo bolj drzno to ali ono v naši partizanski borbi. Nič manj ni bilo znano to ime kot ime Staneta, ime Vasje, ime Avšiča, Kilibarde, štajerskega Bora, Dakija, Jana, Geže in drugih.

V Gorjancih je bilo, ko je Marok privlekel s seboj orjaškega nemškega oficirja v kolibo, potem ko je razbil njegovo edinico. Pripovedovali so mi partizani: Oficir ni izgubil svoje neneskončne nadutosti. S skrajnim prezirom je pogledoval partizane, čeprav je vedel, da mu bo v najkrajšem času zamašila zemlja gestapovsko žrelo. Marok ga je opazoval radovedno. Za pol metra je bil orjak višji od njega in imel je mišice na obrazu kot buldog. Nalil mu je kozarec žganja, a Nemec je zarjul: »Nein!« Potem mu je ponudil življenje, če vzkligne proti Hitlerju, Nemec pa je zarjul: »Heil Hitler!« Marok se je režal in potem mu je šinila čudna misel v glavo. Ponudil je Nemcu, naj se gre rokooborbo z njim. Če bi premagal njegga, Maroka, mu bo podaril življenje. Morda je Marok res tudi to mislil, saj bi bilo morda mogoče pozneje zamenjati tega Nemca za kakega našega. Isti hip je ošinil Nemec z očmi svojo mav-

istem hipu pognal proti mizi. Marok pa ni padel. Za desetinko sekunde je prehitel Nemca, zgrabil pištolo, odskočil korak ali dva in potem je zagrmelo. Orjaški Nemec je ostal nekaj hipov na mestu, zarjul še enkrat: »Heil Hitler!« in se potem zvrnil z ropotom na tla. »Močan je bil od vraga,« je zamrmral Marok. »Za pol sekunde bi me prehitel in mene bi ne bilo več. Bil je prasec, a dosleden in pokopali ga bomo z značkami. Če bi ga fašizem ne zastropil s svojo blaznostjo, bi ta človek utegnil biti dober rokooborec.« Potem se je Marok zastrmel skozi okno med drevesa in zapel, kot bi se mu vzbudili davni

maj osemnajstleten fant, Marokov osebni kurir, eden izmed zelo redkih dražgoških fantov, ki so še ostali. Menda so ostali samo še trije izmed tistih, ki so pognali v enem samem dnevu pri Dražgošah nad tisoč Nemcev na drugi svet. Skoraj vsi so potem padli pri partizanih. Nikogar nisem srečal pri partizanih, ki bi se znal neprestano in tako vedro smejati kot Bingolo. Vsaka malenkost ga je vrgla v smeh, kar je nalezljivo vplivalo na vse. Skoraj bi ne verjel, da je bil včasih med najboljšimi smučarji skakači mamutske skakalnice v Planici, in danes menda spet tekmuje, kakor sem slišal.

je hotela za njim. Na Paki je prihajala za njim celo po stopnicah v kuhinjo in jo je bilo potem težko spraviti iz nje. Res, lep jezdec je bil na njej. Ko smo jezdili proti Tajčbirtu, so ga na vseh straneh ceste pozdravljali partizani: »Glej ga, Marok! Zdravo, Marok,« in vsak, ki ga je zagledal, se je vzradostil. Ko smo prijezdili na Pako, je pridrvela skupaj vsa vas in dekleta so strmela vsa zavzeta v Maroka. »Glej ga, kot sveti Jurij,« so vzklikala. Marok pa je odzdravil in se nasmihal na vse strani. Videl sem, da ni v njem zaradi tega nobene nadutosti. Videl sem, da ima rad ljudi, kot je imel včasih rad

večer ves zamišljen. Treba je bilo pri skrbeti vina. Na Paki ga ni bilo težko dobiti. Marok ni popival, a ko je zvečer v naši skupni sobi spil svojo čašo, je naenkrat izginila otožnost in zamišljenost iz njegovih oči in ena, dve, tri in že je plesal po sobi kak divji arabski ples ves razigran, medtem ko se je Bingolo valjal po sobi od smeha. Domača dekleta so žarela, ko so ga gledala. Marok je zavriskal in zapel zdaj veselo in razigrano pesem, zdaj otožno ljubezensko špansko, zdaj sanjavo arabsko ali še bolj sanjavo malajsko pesmico. Bingolo se je neki večer napravil v čudnega klovn. Na trebuh si je narisal ogromne oči, nos, široka usta, vse od pasa navzgor čez glavo pa je bil en sam velikanski turban. Marok ga je v poltemi pripeljal za roko v sobo in dekleta so začudeno vreščala, ko so zagledala tisto čudno pritlikavo bitje z ogromnim turbanom. Katina je priskočila, da bi pritlikavca uščipnila v nos, pa je zavreščala, ko je bil popek tam. Nastal je nepopisen smeh in krohot in Bingolo je skakal pol metra visoko od samega veselja. Kadar je bil Marok dobre volje, je rad pripovedoval dogodke iz tujske legije, a nikoli se ni bahal s kakimi junastvi. Jezzen je bil na francoske koloniste, ki so zatirali domačine. Rad se je spomnil na malajsko in kitajsko dekleta, ki da znajo peti tako lepe pesmi, ki jih sicer na svetu nikjer ni tako lepih, in ki imajo polne lase rož. Najlepše pa so tiste, ki so iz mešane krvi med Kitajci in Malajci, je rekel. »Najlepša je bila Patani, in kadar sanjam med drevesi na kaki gori tu med partizani, se mi prikaže Patani. Oj,« je rekel meni, »ti ponoriš, če bi jo videl samo v sanjah in ni stvari, ki bi te zadržala, da bi se ne napotil tudi peš do Indokine.

Patani me je rada imela in tudi ona mi je rekla Marok. Ko je ona pela, se ti je zdelo, da pojejo žarki sonca, ki se dviga izza morja in sveti na rože, veliko za naročje. Vsaka beseda je plavala v tvoje srce, kot bi plaval vanj najboljši poljub. Tam dekleta drugače ljubijo kot tukaj. Tudi po pet ur te gleda nepremično in poje in poje, da si že ves nor in potem ti stisne veliko rdečo rožo na ustnice.« Marok je nekaj hipov strmел v kot, potem pa je vzklil: »In medveda ne morem nikoli pozabiti. — Vsi belci smo bili tam lovci. Šli smo na tigre ponoči in bežali kot blisk, če se je tiger res prikazal. Imeli pa smo velik živalski vrt v družstvu lovev. Tam so zrasle živali, ki smo jih čisto majhne prinesli v vrt, v najbolj ljubka bitja, ki si jih moreš misliti. Imeli smo medveda in opico, ki sta bila neskončno zaljubljena drug v drugega. Opica je kradla slaščice na banku in ko se jih je sama nadjela, jih je nesla polno pest še medvedu. Medved je slaščice požrl in objel opico z obema tacama, kot bi bil zaljubljen vanjo. Mi pa smo opico navadili na pitje sladkih likerjev iz steklenice. Opica je nekoč ukradla in odnesla celo steklenico k medvedu in mu zila liker v gobec. Oba sta bila natreskana, da se je kadilo. Objemala sta se, plesala in se valjala po tleh, ravno tako kot mi. Potem smo morali vse steklenice postavljati visoko in sta vsa otožna strmela

BOGOMIR MAGAJNA:

MAROK

spomini, ono špansko: »Povej, kam greš, črnolaska...«

Na Stajerskem se je zaradi Maroka predajala ena nemška postojanka za drugo. Kot veter je privršal Marok s svojimi partizani, krik in rafali — in potem ni bilo postojanke več. Včasih so drveli skupaj kot pošasti: on, štajerski Bor v svoji črni pelerini in čokati Vasja, strašna trojica, ki je pognala Nemcem strah in led v kri. Ogromna vaja, pridobljena v Afriki, v Indokini in v Španiji je dičila Maroka in ta vaja je bila spojena s popolnim prezirom svojega življenja. Imena Marok niso šepetali samo Nemci, šepetale so ga matere, dekleta in tudi otroci vse štajerske dežele. Bil je strašni masčevalec, ki je dajal Nemcem pravi in edino pravi odgovor za morje gorja in solz, ki so ga povzročili. Kje moreš v eni sami noveli opisati njegovih brez števila pogumnih dejanj. Moral bi sesti k Boru in njegovim drugim tovarišem, govoriti z njimi in beležiti dneve in dneve, preden bi se lotil človek romana o Maroku.

Odšel sem torej, predstaviti se mu v tisto malo hišo na koncu Črmošnjic. Menil sem, da bom našel mrkega, nekoliko utrujenega borca, pa me je že na vratih sprejel vedri smeh članov štaba naše brigade. Tam v kotu se je zvijala v smehu naša administratorica Marija, zraven nje moja bolničarka Marija, komandirji vseh treh bataljонов, med njimi Marok in Bingolo. Vsi so se dušili v smehu in ko sem jaz vstopil preveč resno, se je smeh povečal tako, da je zgrabil še mene. Stal sem tam sredi sobe in se začel nepretrgoma režati. Bingolo se je zvrnil na klop in ga je kar dušilo, ko me je gledal. A že je vstal Marok in mi ponudil kozarec vina. »Po kači na rokavu vidim, da si naš zdravnik, zdravila ti bomo pa dali mi. Pij ga, ni ravno slabo. Naplahtali smo intendanta Povha, da pride danes posebna skrivna misija v naš štab iz Španije in naj pošlje vina. Zviti Povh se je dal nabrisati ter nam poslal deset litrov. Jaz sem bil v Španiji in ga torej nismo nalagali. Pij zdravilo, zdravnik, kako ti je že, hudič, ime?« Bingolo je zastrmel vame in se zopet zvrnil od smeha na klop, kajti jaz nisem bil prav nič podoben hudiču. Ošinil sem Maroka. Bil je srednje, skoraj vitke postave, njegove oči pa so bile otroške dobre, vedre in sanjave istočasno. Na ustnicah mu nikakor ni mogel zamreči smeh, v katerem je bilo razbrati tudi nekako hudomušnost. Videl sem, da se krohotajo vsi zato, ker se je posrečilo nabrisati zvitega Povha. Niso vedeli, da je komandant glavnega štaba Stane namignil Povhu, naj poskrbi, da bo Marok ob prihodu dostojno sprejet. In kaj si je bilo mogoče v tistih dneh misliti večje dostojnosti, kot priskrbeti vino, ki ga nikjer ni bilo mogoče dobiti, in pa cigaret, precej cigaret. Bingolo se je zavedel, planil s stola in mi vtaknil cigareto v usta.

Napačno je, če imenujem Bingola v tem hipu s tem imenom, kajti to ime sem mu dal šele jaz nekoliko pozneje, a kaj vraga, ko se ne morem spomniti, kako se je pisal. Ko bo bral te vrstice, se mi bo že javil od nekje. Bil je ko-

»Tudi Pantiča, intendanta, bi bilo dobro nabrisati in potem še intendanta Goloba,« sem rekel jaz, »saj je prišla skrivna misija tudi iz Maroka in Indokine in pili bi ga lahko kar v tri dni.« »Saj res,« je vzklilknila moja bolničarka, »nabrisimo jih!« — »Ne bo nič,« je rekel Marok, »v nekaj dneh pojde glavni štab v hosto k Paki, v samo Belo krajino. Zapustili bomo Črmošnjice. To bo dela od vraga s to selitvijo. Zavezniške misije pa pojdejo z nami prav v vas Pako. Le glejte, da bo material v redu.« Vest je vzbudila veliko veselja in zapeli smo burno nekaj pesmi. Marok je tudi prepeval, a meni se je zdelo, da mu strmijo oči sanjavo skozi okno tja proti Stajerski. »Tukaj ne bo dosti borb, dolg čas bo Maroku,« sem si mislil.

Čez nekaj dni se je vsa velika množica glavnega štaba in njegovih edinic pomikala iz Črmošnjic po tisti lepi cesti proti Beli krajini. Marok, Bingolo, jaz in nekaj drugih iz štaba 14. brigade smo odjezdili nekaj ur naprej. Meni je Avšič posodil svojega konja, ker je imel motorno kolo. Konj me ni bil vajen in sem imel dosti opraviti z njim, kar je navdajalo Bingola z velikim veseljem. Marok je jezdil svojo iskro kobilo, ki je postala kmalu poznana vsej okolici. Nihče se ji ni smel približati, a do Maroka se je vedla skoraj človeško. Nič ni mogla od veselja, kadar ga je zagledala. Vsepopšod

ljudstvo v Afriki, Indokini in v Španiji. Videl sem, da je srečen, ker ima ljudstvo tudi njega rado na prvi pogled. V nekaj dneh je na Paki vzklilkal vsak otrok in vsako dekle: »Glej ga, Marok! Tam pa gre naš Marok.« Niti na mitingih niti na plesu niso dekleta skrivala svoje zaljubljenosti, a on je vse to vračal z iskreno prisrčnostjo, ne da bi hotel varati in izrabljati svojo priljubljenost. Skoraj vsak teden so prihajali kurirji iz Stajerske v glavni štab, a najprej so prišli na Pako pogledat Maroka in se razveselili, ko jim je stisnil roko: »Tone te pozdravlja, Franc te pozdravlja, Minka te pozdravlja, Marija te pozdravlja...« Sto in sto je bilo teh pozdravov. »Kdaj se vrneš,« so spraševali kurirji, a Marok je odgovoril zamišljeno: »Ne vem, ni v moji moči. — Stane zahteva, naj bom tukaj. Morda bo kaj težjega. Morda mislijo Nemci navaliti na Belo krajino. Ne vem, zakaj me držijo tukaj. Mislim sem, da so me poklicali poročat, sedaj pa so mi dali zaščitno brigado. Prosil bom, naj me pošljejo včasih na izlet tja proti Kočevju.«

Imel je dosti dela in skrbi, na sto stvari je bilo treba misliti. Marok je vse delo vestno izvrševal, a tožilo se mu je po krdelih iz Stajerske. Tukaj se je šlišalo grmenje topov in drdranje strojníc samo od Kolpe in Soteske, na Stajerskem pa so krogle dan za dnem žvižgale mimo ušes. Po tej pesmi krogel se mu je tožilo, da je bil kak

»Glej ga, Marok! Tam pa gre naš Marok.«

zer-pištolo, ki jo je poprej Marok položil na mizo. Komaj nekaj metrov je imel Nemec do tiste pištole in Marok je po tistem pogledu v hipu spoznal: Sprejel bo Nemec poziv na rokooborbo, med rokooborbo se bo skušal polastiti pištole, streljati nanj, na Maroka, morda še na kakega drugega in si potem pognal kroglo v glavo. Preošaben je, da bi hotel biti ujetnik.

»Ja,« je vzklilknil Nemec na Marokovo ponudbo in nato so mu razvezali roke. Odložila sta suknjice. Marok je s svojim odložil tudi svojo pištolo. Nato sta se zgrabila. Nemec je kot bik navalil na Maroka in Marok je odletel v kot, pa se v istem hipu pognal nazaj. Kot vitek ris je navalil na bika in bik ga je zopet treščil v kot nazaj in se pri tem približal za korak mizi, ne da bi se ozrl na pištolo. Preveč zvit je bil, da bi pokazal, kaj namerava. Počakal je, naj Marok zopet navali nanj in potem bi se približal mizi za nov korak.

»Ali veš, kako je meni ime,« je vzklilknil Marok in zapilil oči v Nemca. Nemec se je zakrohotal na ves glas: »Du bist Marok!« in se v prihodnjem hipu oprostil jeklenih rok, ki so ga zgrabile za vrat. Marok je zopet odletel, a sedaj proti mizi. Nemec ni profitiral koraka in je previdno ostal na svojem mestu. »Koliko naših si zaklal doslej,« je zopet vzklilknil Marok. »Kakih štirideset,« je odvrnil Nemec in se zakrohotal, »a Rusov je bilo tudi toliko.« Marok se je zagnal proti njemu, a Nemec mu je spodmaknil nogo in se v

...in korakali so drug za drugim...

nanje. Kaj, Bingolo, če bi ti videl oplo-
co in medveda! — In če bi pil tisti
likir,« je vzklil Bingolu, ki ga je že
dušilo od smeha.

Z Marjo je bil križ. Marja, med
najlepšimi na Paki, je opustila delo in
začela postajati zamišljena po vseh og-
lih, kjer se je imel prikazati Marok.
Marok je opazil, a se je delal, da ne
vidi. Marok ni maral varati deklet,
čeprav jih je imel rad. Doma so zmer-
jali Marjo, lepo, črnooko in črnolaso,
da je postala lenoba, da ni za nobeno
rabo več. Marja pa ni slišala. Polglasno
je prepevala stokrat na dan. Vse polno
majhnih uslug je napravila Maroku.
Vedno je bilo kje kako jabolko, hruska
ali celo cigareta. Čemu naj bi parti-
zanke prale komandantu, ko zna ona
tako lepo prati. Kadar je bil Marok
zamišljen, ga je vprašala, če misli na
Patani in Marok se je začuden zazri-
vanjo. »Patani, to so samo še kot ču-
dne sanje,« je odvrnil.

Ali bi šel v zidanico z njo? Naj se
ni ne boji, saj pojde tudi sestra Zin-
ka z njo. Marok ni vedel, kaj bi storil,
a je šel v zidanico in tudi mala Zinka
je šla. Marji se je tresla roka, ko je
nivala vino v lonček, še bolj se ji je
tresla, ko je nudila lonček v njegovo

Naenkrat je izginila
otožnost iz njegovih oči...

desnico. Marok je pil in ni vedel, kaj
naj govori. Zareklo se mu je potem:
»Ali je Zinka tvoj angel varuh?« Zinka
je razumela, zahihitala se je in zbežala
iz zidanice.

Sedaj je bil Marok v hudi zadregi.
»Pa če ne padem, bi res enkrat pri-
doni,« se mu je zareklo. Marja mu
je strelala v oči. Marok je že dvignil
roke, da bi jo stisnil k sebi, a se je
hipoma zresnil: »Niso časi za to, Marja
— padem in potem ti bo samo težko.«
»Saj bo kmalu konec vojske in saj
vem, da me ne boš vzel, a rada te
imam. Saj vem, da ti ena vedno pošilja
pozdrave iz Stajerske.« — »Na Stajer-
skem ni bilo časa za ljubezen,« je od-
vrnil Marok zamišljeno. »Daj še vina,
Marja!« — Natočila mu je nov lonček.
Marok je pil in se ves zamislil pri tem.
»Če bi bilo res kmalu konec voj-
ske,« je zamrmral, »toda ne bo je še
kmalu konec.« Natočila mu je še lon-
ček. Marok ga je spil v dušku. Potem
je zgrabil z obema rokama Marjo za
lase in ji zastrmel v oči in njegove so
se zalesketale kot blazine: »Patani,«
je vzklil, »Patani!« — »Dala ti bom
rožo na ustnice, veliko za celo naročje,
in pet ur ti bom pela,« je zašepetala
Marja, »pet ur vsak dan.«

Teden pozneje je planil Marok z
bataljonom kot vihra proti Kočevju in
Nemci so se spustili zmedeni v beg.
Marok se je prismejal vedro na Pako
nazaj. Fantje so vriskali razigrano.
Marja je žarela, Marok je plesal z njo
in z vsemi dekleti. »Bal sem se že, da
bomo zaplesali tu na Paki, pa smo jih
le našli,« je vzklil Bingolo in ko-
račil zadovoljno med dekleti. Tudi Bin-
golo je moral plesati, in sicer kar z
vsemi dekleti po vrsti. Nekaj dni po-
tem so začeli Nemci stiskati naše pri
Soteski. Marok je drvel s svojim ba-
taljonom zopet proti Kočevju in tako
blizino, da so videli kočevske strehe.
Od vseh strani s pobočij naša odprli
ogoni. Nemci so se bali, so večje
koncentracije v bližini in poklicali so
čete od Soteske. Naše brigade pri So-
teski so bile s tem razbremenjene in so
udarile naprej. Marok se je vrnil in
zopet je bilo pijače in zopet je Marja
žarela. Bingolo je moral plesati z vse-
mi dekleti ter prepeval: »Gori čemo iz
sodička in polička piti vinca muškate-
la...« Nato so zaorile partizanske pes-
mi po vsej vasi. Marok je zapustil de-
kleta in korlačil je med fanti in delil
cigarete, ki jih je poslal glavni štab, in
se objemal z vsemi. Za njim je stopal
Bingolo ponosen, kot bi bil on sam Ma-
rok. Priletelo je nemško letalo in kro-
žilo nad Pako. Fantje so začeli s puš-

kami streljati nanj. Komandanti bata-
ljonov so se srdili in kričali: »Ne stre-
ljati!« Marok pa se je režal: »Saj ne
sliši letalo, ko samo toliko ropota kot
klopotci.« V pozni uri sem našel Bin-
gola stati ob oglu in preklinjal je na
vso moč v raznih jezikih in na ihto mu
je šlo. Ko sem ga začuden vprašal,
kaj mu je, je vzklil srdito: »Vse po-
poldne sem hodil za Betiko in nalagala
me je, da me ima rada. Poprej sem jo
pa zagledal tam s komandirjem druge-
ga bataljona, ko ga je objela okrog
vratu; o ti vražja ženska ti! Tako je,
če se pošten partizan spusti z ženska-
mi!« Potolažil sem Bingola in mu po-
vedal smešnico, ob kateri se je hipoma
spremenil in se zopet začel dušiti v
smehu. Ta dobri in tako pogumni mladi
fant je bil sicer po svojem značaju kot
otrok.

Meni je dala tisti dan kmetica, ki
sem jo ozdravil revmatizma, skoraj pol
vreče orehov in steklenico žganja. Ore-
he in žganje sva z Bingolom privlekla
v sobo štaba in potem smo tolkli in
pokušali do jutra. Do jutra je sedela
ob kmečki peči v kotu Marja, podpira-
la glavo z obema rokama in ves čas
nepremično strelala na Maroka. Veli-
kanski črni kodri so ji valovili doli po
hrbtu, oči pa so se lesketale kot kake
ciganki. Neizmerna dinamika življenja
je bila skrita v tistih očeh, ob katerih
bi se običajna ljubezen zazdela kot
smešnica. Nič ni bilo igranega in nare-
jenega v tistih očeh. Zjutraj je vželo
jesensko sonce in šinilo s svojimi žarki
v sobo. Naravnost na njeno temno ba-
kreno kožo so padali, da je bila Marja
nekaj hipov nepopisno lepa. Vsi smo
strelili v njo, toda ona ni trenila niti
s trepalnicami. Marok se je nasmehnil,
nato je prekrizal lakti na mizo, naslo-
ni glavo nanje in v hipu zaspal. Sedaj
še je vstala Marja, prisledla k njemu
in ga počasi božala po kodrih, tako kot
bi božala mlada mati svojega zatega
otroka; in Marok se je v spanju zopet
nasmehnil.

Oj ti prečudna belokranjska jesen v
tistem letu 1944. Po vrsti sem v njej
izgubil nekaj prijateljev, padel je pri-
jatelj Peter skupaj s svojo zaročenko
Roziko, stari prijatelj Milavec je že
spal svoje težko spanje, v mislih so še
plavale črke, ki jih je pisal Kac tik
svojim poginom, in drugi in drugi. Oj
ti tužna belokranjska jesen v letu 1944!
Če se spomnim sedaj nanjo, se mi zdi.
kot da sem nekaj časa živel v tistem
strašno čudnem vrtu, ki mu je Elizej
ime. Vse je bilo nekam nenaravno, kot
zakleto, še barve rumenega listja na
tratah niso bile take kot včasih. Se mi
doni v ušesih otožna pesmica velikega
prijatelja Fedje, ki je prišel iz Lenin-
grada, odšel na Stajersko in padel. Oj
ti čudna belokranjska jesen, najmanj
otožna takrat, ko je padal dan za dnem
dež in so se megle podile dol z Roga,
najbolj otožna takrat, ko je sonce sija-
lo na zadnje liste, ki so odletavali z

Fantje so začeli s puškami
streljati nanj...

dreves. Ne bi do konca življenja izér-
pal imen, ki sem jih srečal, če bi o
vsakem le toliko napisal kot o mojem
dobrem Maroku, fantu, katerega živ-
ljenje ni bilo drugega kot en sam
ogromni napor in eno samo žrtvovanje
za druge, za bedne in preganjene ljudi.

Marok je jezdil svojo kobilico na čelu
bataljona čez Maverlen proti Kopriv-
niku. Tik ob njem je jezdil Bingolo,
potem moj bolničar Jumbo in bolni-
čarka Katica. Bilo je lepo jutro in po-
bočja Roga so bila prekrita s sinjo tan-
čico silno nežne svetlobe, iz katere so
se dvigale meglice kot kake pooseblje-
ne misli gor v plavo nebo. Tam onkraj
Maverlena se je bataljon razvrstil v

partizanski red, drug za drugim, in ko-
rakali so proti Koprivniku do posto-
janke, v kateri so se od časa do časa
utrtili Nemci. Pot je bila dolga, a zde-
la se je kratka vsem. Partizani so mr-
mraje pripevali korakom: Čuje se od-
mev korakov... Marok se je zopet ču-
til, kot bi šel domov. Tisočero takih
pohodov je bilo za njim in ti pohodi
so postali njegova notranja last, no-
tranje vse. Kaj bi Marok delal pozneje
v življenju brez takih pohodov!

Kot jastrebove so strmele njegove
oči predse. Tam daleč se mu je zazde-
lo, da brli nekaj v ozračju. Bila je mor-
da samo slutnja, morda je bil res kak
dim, vsem drugim razen njemu nevi-
den, a lahko bi nenadoma poginil ves
njegov bataljon. Nenadoma bi bil mor-
da obkoljen od vseh strani in bi potem
padli vsi fantje in bi padla Katica in
tista drobna Juditka, ki se tam zdaj
upogiba pod težo mavzerice. Res, mo-
rebiti je bila samo slutnja ali pa vsem
drugim neviden dim.

Rečeno je bilo, da bodo v Koprivni-
ku počivali nekaj ur, a ko so tja prišli,
je Marok poklical k sebi komandirja
bataljona in mu ukazal, naj se začne
takoj vzpenjati z vsemi navzgor v gore,
on sam pa bo ostal nekaj ur le z
Bingolom pri Koprivniku. Natančno je
Marok začrtal kote po gorovju, kamor
naj gredo in pokazal točko, kjer jih bo
potem dohitel. Nihče ni mogel razume-
ti, da hoče Marok ostati samo z Bingo-
lom doli, a menil so, da je kaka tajna
in ubogali so brezpogojno. Bataljon je
utonil gori v gozdovih. Uro pozneje je
čez pet sto Nemcev navailo proti praz-
nemu Koprivniku.

»Oba se ne rešiva. Pomikaj se na-
zaj, da obvestiš naše,« je ukazal Marok
Bingolu. »Ne debatiraj, marš nazaj, ne
čeji pri meni! Streljaj na umiku, jaz
bom streljal z mesta. Naši bodo slišali
strele in se znali ravnati!« Bingolo se
je obotavljal, a Marok mu je rekel os-
tro: »Ne upiraj se komandantu, marš,
nazaj, streljaj!« — Bingolo se je poča-
si plazil nazaj z neskončno grenkobo v
duši in streljal. Spredaj je ležal na
travi Marok in sprožil po vrsti strel za
strelom. Izpraznil se je rafal, a kljub
toči svinčenki, ki so švigale okrog nje-
ga in pokom min, je Marok zamenjal
rafal in streljal naprej. V največji bli-
žini so bili Nemci, a se niso upali na-
skočiti takoj. Menili so, da je v vasi
cel bataljon in da ne odgovarja, da pri-
pravlja presenečenje. Hoteli so izne-
naditi bataljon, a sedaj je bila njihova
namera odkrita, so mislili.

Bingolu je krogla rebela stegno tik
pod sedalom skozi in skozi, a Bingolo
je streljal naprej, umikajoč se, kljub sil-
nim bolečinam, ritenski nazaj. Več sto
metrov je bilo še do grmovja, a Bin-
golo je zamenjal rafal in streljal ves
besen, dosegel grmčevje in sedaj so
se mu vili solze iz oči, a treba je bilo
ubogati komandanta. Ni imel več ra-
falov. Pobrál je vejo in skakal po eni
nogi štiri ure daleč. Potem se je one-
svestil.

Marok je snel puško od pasu in jo
položil zraven sebe na travo. Nemce je
videl sedaj čisto blizu. Meril je sedaj
na posameznike in streljal in zadeval.
»Patani, Patani,« je mrmral sam pri
sebi, »Patani, Marja!« — Na ustnice
mu je legel droben smehljaj. Zmanj-
kalo je rafalov. Odvrigel je brzostrelko
in zgrabil pištolo. Nastavil si jo je
na sence in čakal. Nemci so bili čisto
blizu, komaj dvajset korakov od njega.
»Nekaj trenutkov, kaj naj še mislim,«
mu je spreletelo glavo in se je spomnil:
»Patani, Marja!« — Potem je stisnil pe-
telina. Nemci so bili že ob njem in dr-
veli mimo njega v vas. Vas je bila pra-
zna. Začuden so obstali med hišami.

»Krasna poteza, čudovito nas je po-
tegnil,« je zamrmral komandant. Od-
šel je osebo k Maroku in mu preiskal
žepe. Našel je drobno legitimacijo in
skatlo cigarete, ki je bila namenjena
fantom iz bataljona. Komandant je
prebral legitimacijo in vzklil: »To
je Marok!« — Kljub črni duši ga je
zajelo spoštovanje. Za hip mu je šinilo
v glavo, da bi odpeljal truplo Maroka
v Ljubljano, kjer naj bi bilo izpostav-
ljeno zasmehu belih, a je takoj zaniž-
ljivo zavrgel to misel. Prepovedal je
vojakom, da bi slekli Maroka do gola-
ga, kot je bil običaj. Sam je spravil
njegovo pištolo, brzostrelko pa izročil
svojemu kurirju. Pritekla je Marokova
kobilica in začela na vso moč rezgetati
ob svojem mrtvem gospodarju. Ko-
mandant Nemcev je gledal kobilico z
dopadenjem: »Krasna žival, vredna
Maroka,« je vzklil. Nato je ukazal
hitri umik proti Kočevju. Vedel je, da
mora biti bataljon nekje v bližini. Tako
je bilo rešeno življenje Katici, Juditki
in drugim.

Obvezal sem Bingola in ga dal od-
peljati v bolnišnico na Rogu. Bingolo
je čez tri dni pobežnil peš iz bolnišni-
ce, kjer so zaradi tega bili vsi prestra-
šeni, da ni morda ušel k Nemcem. Niso
poznali tam Bingola. Pridrvel je k me-

ni kurir in našel v moji ambulanci le-
žati ranjenca, zaradi katerega se je na-
meravala bolnišnica seliti v drug kraj.
Kurir se je oddahnil, ko ga je zagle-
dal. A Bingolu je bil prihranjen Maro-
kov pogreb.

Truplo smo še isti nesrečni dan pri-
peljali čez Maverlen na Pako in ga po-
ložili na oder v hiši, kjer je bil štab
brigade. In naenkrat je bila odprta
krsta, v kateri je ležal, okrašena z gr-
mado rož. Le kje so se vzele te rože v
času, ko jih ni bilo poprej nikjer več
videti? Dekleta s Pake so obrale vse

...in Marok se je v spanju
zopet nasmehnil...

svoje lončke po sobah. Prihajala so
tudi dekleta z rožami v naročju iz Lo-
kve, iz Petrove vasi, iz Kota, iz Ručet-
ne vasi in iz mnogih drugih vasi. Prišle
so lepe šifrerke iz glavnega štaba z
rožami v naročju. Prihajali so kmetje
in kmetice iz bližnje in daljne okolice
in jokali. Prihajali so partizani iz vseh
edinic glavnega štaba in od drugod, ce-
lo daleč tam iz Sredgore in Planine na
Rogu. Prišel je general Stane, potem
general Avšič, štajerski Bor, prišli so

člani ruske, angleške in ameriške mi-
sije, prihajali so otroci od vsepovsod.
Brigada pa je molčala noč in dan in
noč in dan do pogreba. Partizani in
partizanke so hodili kot sence sem in
tja po blatnih ulicah Pake. Moja bolni-
ničarka Marija se je skrila in skrili sta
se Katica in Juditka, ki jih je bilo
sram, da bi neprestano jokale. Niti ene
solze pa ni prelila Marja. Nepremično
je sedela ob odru oba dni in ni zaužila
ničesar. Prišla sta k njej oče in mati
in jo hotela spraviti domov, prišla je
tudi Zinka, a je bilo vse zaman. Sedela
je tam ob Maroku in ga gledala nepre-
mično s tistimi čudnimi, skoraj blazni-
mi očmi. Tik pred pogrebom je vstala
in zbežala v gozd. Poslal sem več kmeč-
kih deklet za njo.

In potem so nesli partizani Maroka
na pokopališče v Petrovo vas. Godba
partizanov je igrala po poti žalostinke,
pa se je zdelo iz preturanih glasov, da
jokajo tudi godci. Za par se mi je
pridružil general Avšič, dobričina vseh
dobričin. Bal sem se, da bi zraven nje-
ga ne mogel zadržati solz, pa jih ni
mogel niti sam general. Govoril je na
grob, a mu je sredi govora zmanjkalo
besed; isto se je zgodilo Marokovemu
namestniku brigade. Po govoru bi mor-
ali biti salva, a sedaj so partizani po-
besneli. Začeli so streljati z brzostrel-
kami in mavzericami kar naprej in na
vse strani so drvele krogle čez glave
pogrebcev. Vmes so se slišali kriki:
»Marok, Marok, zdravo, Marok!«

Nekaj tednov pozneje sem šel gle-
dat popolnó bolnega člana ameriške
misije. V polni mesečini sem se vračal
mimo pokopališča v Petrovi vasi. Za-
zdela se mi je, da nekdo sedi zraven
Marokovega groba, na zvrnjem kam-
nu. Neslišno sem se splazil do zidu in
pogledal čezenj. Tam zraven Maroko-
vega groba je sedel Bingolo z obrazom
v dlaneh. Najbrž je zaspal, kajti sicer
bi me vendar moral slišati, ko sem ga
nekajkrat polglasno poklical. Nisem ga
hotel motiti in sem se vrnil na Pako.

...za pol metra je bil orjak višji od njega.

● AJDOVŠČINA

Nova predilnica

V Ajdovščini bo ob dnevu republike začela obratovati nova predilnica s 19944 vreteni. Zgradili so jo deloma z lastnimi sredstvi in deloma s kreditom. Prvič v Sloveniji so pri gradnji nove predilnice sodelovali tudi tekstilna podjetja z združenimi sredstvi. Nova predilnica je za Ajdovščino velikega pomena in predstavlja lep korak k uresničitvi zamisli o tekstilnem kombinatu v Ajdovščini.

Zgrajena je na površini 11.000 kvadratnih metrov. Vsebuje vse potrebne klimatske in druge naprave. Tako delavci na svojih delovnih mestih ne bodo občutili nobenih zunanjih vremenskih in drugih vplivov.

V novi predilnici bodo letno izdelali 2000 ton preje, ki jo bodo deloma uporabljali za svojo tkalnico, deloma pa jo bodo posredovali tržišču. Za gradnjo predilnice so porabili milijardo 200 milijonov dinarjev. Predilnica je po velikosti na četrtem mestu v Sloveniji.

L. K.

● KOPRSKO

Praznovanje v znamenju gospodarske rasti

Proslave, ki jih za dan republike pripravljajo v vseh komunah koprškega okraja in v slednji večji gospodarski organizaciji, bodo bolj kot kdajkoli doslej potekale v obležju gospodarske rasti tega še pred nedavnim zaostalega področja. Letošnji dan republike pa bo hkrati slavje vseh prebivalcev Koprškega, kajti vse prireditve bodo hkrati zaključna manifestacija 20. obletnice vstaje.

V Kopru, kjer bo ob vrsti praznovanj v gospodarskih organizacijah osrednja prireditev na večer pred dnevom republike v koprski gledališki hiši, bo potekalo praznovanje v znamenju pomembnih gospodarskih dogodkov zadnjih dni: v pristanišču Koper (kjer bodo dosegli do konca tega meseca z 200 tisoč tonami pretežno mednarodnega pretovora raznega blaga rekorden promet) so že položili temelj za gradnjo tretje vezi pri-

stanišča v dolžini 130 metrov. S tem bodo že v začetku prihodnjega leta dobili operativno obalo v skupni dolžini 400 m.

K zaključnim gradbenim delom novega predela mesta na Vojkovem nabrežju z več kot dve sto novimi stanovanji, še razveseljiva vest iz bližnje Sevedele. Tu so ustanovili pred dnevi močno stanovanjsko skupnost, ki si bo med drugim predvsem prizadevala razbremeniti zaposlene žene s snovanjem različnih ustanov. Tudi zasnova gradnje modernega šolskega poslopja in gradnje centralne bolnišnice v Kopru sodi med uspehe minulih dni.

Med gospodarskimi organizacijami, kjer so že izpolnili letni plan, je na prvem mestu transportno podjetje »Intereuropa«. Tu so z realizacijo 6,2 milijarde dinarjev že pred štirinajstimi dnevi izpolnili ter celo presegli delovni načrt za leto 1961.

Tudi najmanjša koprška komunna Hrpele doživlja preporod in se postopno vključuje v vrsto razvitejših komun. Nova velika opekarna v Obrovu je dala pred dnevi prve tone opeke.

Dan republike in zaključno proslavo 20. obletnice vstaje bodo praznovali v obeležju pospešene gospodarske rasti komunne tudi na Sežanskem. Nova cesta Vrabče—Štjak, več sto novih stanovanj (za katera so namenili letos pol milijarde dinarjev investicij) in več deset pomembnih objektov družbenega standarda, predvsem komunalnega značaja, uvrščajo Sežanci med pridobitve zadnjega razdobja.

Povsod na Koprskem se pripravljajo prebivalci skupno s pripadniki JLA že sedaj na proslavo naše ljudske armade. Osrednja proslava bo v Postojni, vrsta večjih prireditev pa je povezana s praznovanjem dneva JLA v Izoli, Kopru in drugod.

B. C.

● KAMNIK

Športna tekmovanja

Sindikalne podružnice v kamniških kolektivih pripravljajo za dan republike več prireditev. V večini podjetij bodo imeli v torek popoldne svečane proslave, na katerih bodo nastopili člani Svoboda in prosvetnih društev. Mladinski aktiv »Titan« bo v počastitev tega dne organiziral v nedeljo 28. novembra športna tekmovanja, ki se jih bodo udeležili člani vseh tovarniških mladinskih aktivov.

Občinski odbor SZDL pa pripravlja svečano akademijo v kulturnem domu. Ta bo na večer pred praznikom in bodo na njej sodelovali poleg članov DPD »Solidarnosti« in »Lira« tudi člani kulturno-prosvetnih društev iz delovnih kolektivov.

F. SVETELJ

● KOČEVJE

Nova separacija

Letošnje praznovanje dneva republike bodo v kočevski občini povezali s praznovanjem 20-letnice ljudske vstaje. Že nekaj dni pred praznikom bodo v vseh večjih krajih slavnostne akademije s kulturnimi programi, ki jih bodo priredila domača društva. Osrednja proslava bo v Kočevju, v zgodovinskem Šeškovem domu, kjer je bil pred 18 leti Zbor odposlancev slovenskega ljudstva. Razen teh prireditev bodo številne prireditve, ki jih bodo organizirali delovni kolektivi in vodstva sindikalnih podružnic na katerih bodo proslavili svoje delovne zmage.

Rudarji kočevskega rudnika bodo dan republike proslavili tako, da bodo izročili svojemu namenu novo separacijsko napravo. Člani kegljaškega kluba iz Kočevja, v katerem je vključena večina delavcev in uslužbencev, bodo izročili svojemu namenu novo zgrajeno kegljišče v Gaju.

Tudi v ostalih delovnih kolektivih bodo proslavili pomembne uspehe. Tako bo delovni kolektiv »Zidar« iz Kočevja proslavil zgraditev dveh stanovanjskih stolpnih ob Rinži in Kemične tovarne, ki bo predvidoma povsem zgrajena do polovice drugega leta.

D.

Trojni praznik v Anhovem

Delavci tovarne cementa in salonita Anhovo bodo ob letošnjem dnevu republike slavili trojni praznik. Odprli bodo obnovljeno tovarno, praznovali 40-letnico njenega dela ter ob enem slavili 20-letnico vstaje jugoslovanskih narodov.

Z rekonstrukcijo je ta obrat dobil novo 105 metrov dolgo rotirno peč z letno zmogljivostjo 15.000 ton klinerja, avtomatsko napravo za homogenizacijo surovine ter nov mlin premoga s sušilnico. V salonitem obratu so med drugim montirali nov parni kotel, avtoklavo za sušenje in doziranje salonitnih proizvodov, dva avtomatska stroja za montiranje salonitnih plošč, konvejer za izpolnitev tehnološkega postopka v proizvodnji ter tunel za strjevanje salonitnega strešnega materiala.

V rekonstrukcijo so zadnja leta vložili milijardo 800 milijonov dinarjev. S tem so povečali proizvodnjo salonita od 8 na 14 milijonov tovarniških metrov letno in klinerja od 80.000 na 130.000.

L. K.

● METLIKA

Tekmovanja, igre in gospodarska razstava

Delovni kolektivi metliške občine in ostali prebivalci komunne praznujejo občinski praznik 26. novembra. Praznovanje občinskega praznika povezujejo s praznovanjem dneva republike in letos še 20-letnice ljudske revolucije. Športne in kulturne prireditve v okviru teh praznov so se začele že v začetku novembra in še trajajo. Najprej je bilo šahovsko tekmovanje, ki sta se ga udeležili tudi ekipi to-

Ljubljanski antituberkulozni center vrši stalne tuberkulozne preglede šolskih otrok. Tako lahko sproti ugotovijo vsako obolenje in seveda priložno učinkovito zdravliti. Morda je tudi zaradi tega odstotek tuberkuloznih obolenj v ljubljanskih občinah manjši kot drugod. Vsekakor te boleznin ne smemo podcenjevati, če jo hočemo popolnoma zatreti. — V omenjeni akciji bodo pregledali vse šoloobvezne otroke. Tako bodo zdravstveni delavci imeli zanesljive podatke o izvoru in gibanju obolenj in jih, kot rečeno, lažje zatirali. — Na sliki: s pregleda otrok na šoli »Mirana Jarca« v Ljubljani, kjer so prav te dni pregledali več kot 800 otrok

varne BETI in Novoteksa. Sindikalna podružnica tovarne Novoteks je organizirala sredi meseca šahovsko in kegljaško tekmovanje s tekstilno tovarno Vunateks iz Karlovca. Kegljaska ekipa te tovarne je osvojila tretje mesto.

Pred 26. novembrom in dnevom republike bo tudi več kulturnih prireditev. Tako so igralci Mestnega gledališča iz Ljub-

● RADOVLJICA

Pred praznikom v nova stanovanja

V radovljiški komuni bodo za obletnico ustanovitve nove Jugoslavije v vseh večjih krajih razne svečanosti, ki jih bodo priredili kolektivi, šole in razne organizacije. V vseh večjih kolektivih bodo na dan pred 29. novembrom ob zaključku dopoldanske izmene množična zborovanja delavcev.

Ne bo odveč če napišemo tokrat nekaj besed o uspehih v razvoju radovljiške komunne in pospešeni izgradnji na vseh področjih prav v tem jubilejnem letu.

Pravkar je bilo odprto in izročeno prometu novo in zares urejeno pošto poslopje, ki stoji v središču mesta, neposredno pri avtobusni postaji. Poleg pošte je zgrajeno tudi novo poslopje za novo telefonsko centralo. Telefonsko centralo izdeluje tovarna »Iskra« iz Kranja in bo montirana v prvih mesecih prihodnjega leta. Trenutno polagajo delavci telefonske kable pod zemljo na področju mesta. Z dograditvijo tega objekta bo rešeno vprašanje PTT zvez za ta del Gorenjske za nekaj desetletij.

V Radovljici so letos dogradili in izročili svojemu namenu sodobno glavno, ki so jo opremili z najmodernejšimi stroji. Klavnicna stoji ob Savi pod mestom in bo lahko krila potrebe celotne občine. Letos je bila preurejena tudi železniška postaja v Radovljici. Zgrajena sta dva stanovanjska bloka po 15 stanovanj. Prav pred praznikom republike so se vselili novi stanovanjci v enega, v drugega pa se bodo vselili naslednji mesec. Medtem ko so v teku zadnja dela v tem bloku, že zidajo novih 6 blokov, v katerih bo 42 družinskih stanovanj. Poleg tega gradijo še združena stanovanja za 16 družin. Novi del mesta se razvija proti Lescam, ker je po zazidalnem načrtu predvideno, da se bosta ti dve naselji v najbližnji bodočnosti združili v eno mesto.

V tem letu je zaključena rekonstrukcija Tovarne verig v Lescam, kjer so zgradili nov moderen obrat za izdelovanje težkih sidrskih verig, ki smo jih do sedaj uvažali. V tovarni so preuredili tudi ostale obrate, nabavili vrsto novih strojev in naprav, uredili okolje tovarne, izgradili ceste, dogradili 12 stanovanjski blok, v katerega so se že vselili delavci, drugi blok so te dni pokrili. Tovarna je začela z gradnjo kulturnega doma v Lescam. Prav te dni so izvoljeni obratni delavski sveti v Verigi imeli svoje prve sestanke in začeli z delom.

Dokončno je rekonstruirana Opekarna Dvorska vas pri Begunjah in sedaj dela s podvojeno kapaciteto. Kemična tovarna v Podnartu je tudi končala z rekonstrukcijo in sedaj dela z vso zmogljivostjo. Tovarna Iskra je v Otočah zgradila novo poslopje, kjer bodo začeli proizvajati razne instrumente za elektroindustrijo. Plamen Kropa je pravkar v polnem zamahu razširitve oziroma rekonstrukcije, ki jo bodo zaključili v prihodnjem letu.

N. B.

● TRŽIČ

Nov zdravstveni dom

Na dan republike bodo v Trziču odprli nov zdravstveni dom, ki bo eden najsodobnejše urejenih domov na Gorenjskem. Dom, ko bo popolnoma oprem-

ljen, bo veljal okrog 250 milijonov dinarjev.

V domu bodo splošna in zobna ambulanta, sodobne specialistične ambulante, laboratorij, dispanzerji za žene in otroke, fizioterapevtski oddelk, lekarna, rešilna postaja in upravni prostori zdravstvenega doma.

Tik pred dnevom republike dne 28. novembra bodo delavci tovarne usnja »Runo« v Trziču izvolili tri obratne delavske svete. Za decentralizacijo delavskega samoupravljanja so se odločili na predlog izvršnega odbora sindikalne podružnice podjetja. Sestanki s kolektivom so pokazali veliko zanimanje vseh zaposlenih za novo obliko neposrednega upravljanja. Izdelali so že tudi osnutek pravilnika, s katerim bodo določili pristojnosti obratnih delavskih svetov.

Delavci podjetja »Izolit« oblagajo te dni toplotne cevi v novih ljubljanskih kolektorjih s stekleno volno, ki jo danes vse bolj uporabljajo kot sredstvo za toplotno izolacijo. Steklena volna pa je — kot pove ime — steklena, s steklom pa se lahko urežemo. V tem primeru — poškodujemo roke. Zato smo tem bolj osupli, ko slišimo razumljive priroče delavcev, da podjetje ne zmore sredstev za nakup nujno potrebnih zaščitnih rokavic, ki bi jih morali imeti pri tem delu

● ŠKOFJA LOKA

Taka pomoč je primerna

Posamezni kolektivi v občini Škofja Loka so se vse prepočasno lotevali izdelave pravilnikov o delitvi dohodka in osebni dohodkov. Da bi delo pospešili, predvsem pa da bi razjasnili določena stališča, je ObSS formiral posebno komisijo, ki je obiskala številna podjetja v občini. Tu se je s predstavniki organov samoupravljanja razgovarjala o načrtih za oblikovanje in delitve osebne dohodka, ki jih mislijo uvesti, o decentralizaciji itd. Komisija je ugotovila, da je zlasti v obrtnih podjetjih mnogo nejasnosti v zvezi z izdelavo pravilnikov. Zato je organizirala za obrtna podjetja tri posvetovalna, na katerih so izvedenci skušali predstavnikom podjetij obrazložiti razne načine in oblike nagrajevanja in delitve dohodka. Taka pomoč se je izkazala za zelo dobro, saj so v prenekanterih obrtnih podjetjih začeli mnogo resneje izdelavati predloge pravilnikov.

O. M.

● AJDOVŠČINA

Rekonstruirana hidroelektrarna Moznica

Kolektiv Šolskih elektrarn bo ob dnevu republike izročil v obratovanje rekonstruirano hidroelektrarno Moznica na Koritnici. Za rekonstrukcijo so porabili okoli 60 milijonov dinarjev. S tem denarjem so zgradili nov generator s turbino, stikalnico, stikalo in komandno ploščo ter adaptirali poslopje. Proizvodnja električne energije se bo v rekonstruirani hidroelektrarni povečala s sedanjih milijardo 200.00 kWh na tri milijarde 700.000 kWh. Hkrati pa se bo znižala proizvodna cena energije od sedanjih 6,2 na 3,5 dinarjev za kWh.

L. K.

SAMORASTNIKI OB KRIŽPOTJU

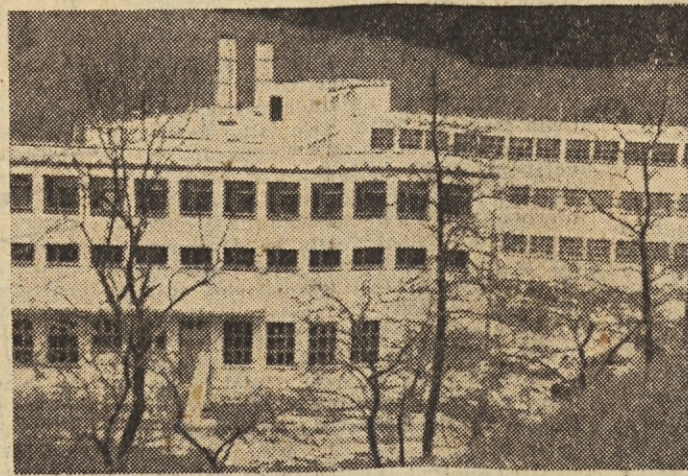
V Izlakah, tam, kjer se odcepi cesta proti Moravčam in zavije proti Zagorju, bo jutri veliko slavje. Kolektiv tovarne elektroporcelana v Izlakah bo prišel do sodobnih delovnih prostorov. Upravičeno lahko trdimo, da so to samorastniki ob križpotju, samorastniki, ki so s svojimi delovnimi rokami zgradili tovarno. Nič več jih ne bo skrbelo zima, njihovih delovnih prostorov ne bo zalivala voda in ne bodo več v strahu, da bi se jim vzgala nad glavo lesena streha.

V starem upravnem poslopju visi na steni fotografija s šestimi delavci na njej. Pod njo je podpis: Naš kolektiv maja 1954. Da, toliko jih je bilo takrat, ko so delali v prostorih, ki so bili še last privatnika. Med njimi ni bilo strokovnjakov za tako pomembne proizvode kot so elektroporcelanski, ki jih sedaj pošiljajo deseterim podjetjem pri nas in za katere se zanimajo že marsikje v tujini. Tovarna je zrasla, da tako rečem, na njihovih rokah. Zanj so potrošili 200 milijonov dinarjev. Res,

družbena skupnost jim je olajšala zbiranje tega denarja s pavšalno obdavčitvijo. Kolektiv pa je bil toliko pošten, toliko zaveden, da si ni pravzaprav niti dinarja od tega razdelil za osebne prejemke, temveč je vse vlagal v nove zidove, nove stroje.

Skoraj 300 ljudi je že sedaj zaposlenih v tem podjetju. Namesto prejšnjih 12 sedaj skoraj 600 rok oblikuje glino v desetero in desetero najrazličnejših proizvodov za elektroindustrijo in druge panoge. Za njimi so najtežji časi sprva primitivne proizvodnje, ko je bil mlin za mletje sadja — na katerem so mleli porcelansko gneto — že sodobna »mehanizacija«. Prve peči so kurili z drvmi, potlej s premogom. Dograjevali so barako za barako, postavljali stroje večkrat kar na prostem. Jutri pa se bodo preselili v nov delovni prostor ob križpotju. Namesto poprejšnjih 200 ton elektroporcelana bodo v starih in novih prostorih izdelali 700 ton izdelkov, vrednost proizvodnje pa bo porasla od sedanjih 200 milijonov na milijardo dinarjev.

P. D.

● KOPRSKO

Milijoni, ki obtožujejo podjetja

Gre za tistih 78 milijonov dinarjev, ki so jih podjetja na Koprskem namenila v tem letu za strokovno izobraževanje svojih kadrov. Medtem ko predstavniki gospodarskih organizacij ob vsaki priložnosti govorijo o pomanjkanju strokovnega kadra, je bilo doslej bore malo storjenega za dvig strokovne ravni zaposlenih. Kako bi si sicer lahko drugače razlagali podatek, da je od omenjenih 78 milijonov dinarjev, ki so jih namenili izključno v sklad za strokovno izobraževanje, bilo uporabljenih v prvih desetih mesecih letos komaj 21 milijonov dinarjev. Zaradi takšnega odnosa do izobraževanja je posebno prizadeta mladina. Mladi proizvajalci se v večini gospodarskih organizacij pritožujejo tudi zaradi slabega odnosa podjetij do klubov mladih proizvajalcev. Povsem izjemen primer je Mehanotehnika, kjer strokovnjaki podjetja prireja občasne konference, na katerih razlagajo mladim delavcem razna vprašanja s področja proizvodnje, upravljanja v podjetju in podobno.

Večina gospodarskih organizacij je pokazala slab odnos tudi do izrednih slušateljev mariborske Višje komercialne šole, čeprav gre za izredno priljubljeno pridobitno kadre s komercialno strokovno izobrazbo. Tako je med izrednimi slušatelji te šole, ki jih je v Sloveniji okrog 800, zastopan koprski okraj vsega z 38 slušatelji. In to kljub izredno močnemu zastopstvu transportnih in industrijskih podjetij z rednim poslovanjem s tujino, zunanjetrgovinskih podjetij, pristanišča ter raznih agencijskih zastopstev.

Večina kandidatov sama ne zmoro celotnega bremena izrednega študija. Samo za vpisnino je treba plačati 12.000 dinarjev, skripta in drugo učno gradivo stanejo več kot 6 tisočakov, potem so še izdatki za izpitne tarife in podobno. Toda v večini gospodarskih organizacij ni posluha za to prizadevnost in ta materialna bremena.

B. C.

● POSTOJNA — NANOS:
Pravilnike so sprejeli

Pred dnevi je postal kolektiv trgovskega podjetja »Nanos« v Postojni bogatejši za novo vzgojeno skladišče v Postojni. Kolektiv pa ne zaostaja tudi na drugih področjih, n. pr. pri decentralizaciji samoupravljanja. Več mesecev so skrbno proučevali pogoje in možnosti za snovanje enot in spodbudnejšo delitve dohodkov. Sedaj so razen treh glavnih enot pri podjetju osnovali tudi ekonomske enote pri servisih v oddaljenih krajih.

Te dni so tudi dokončno oblikovali ustrezne pravilnike. Razumljivo, da bodo delili dohodek na osnovi uspeha dela, vendar pa ne zaostajajo za starejšimi kolektivi, ki so s svojim delom pomagali podjetju do tako čvrstih ekonomskih temeljev.

Razmerje med skladi za osebne dohodke in ostalimi skladi je sicer po ekonomskih enotah različno — tako pač, kot so to sklenili proizvajalci — vendar bodo v podjetju kot celoti 30 % čistega dohodka porabili za sklade. Kolektiv »Nanos« z zadovoljstvom ugotavlja, da je že dosežanje poskusno obdobje delitve dohodka pokazalo vrsto pozitivnih rezultatov: ažurnost poslovanja, hitrejšo odpremo tovorov, večjo izbiro blaga in manj reklamacij. To pa pomeni nove milijone v skupni blagajni in zagotovilo za še uspešnejši razvoj podjetja ter tudi višje osebne dohodke zaposlenih.

● RAKEJ:

Avtošped se bo selil

Tudi na Notranjskem je razvoj motorizacije hitrejši kot razvoj mehaniziranih delavnic in servisov. Dosedanje delavnice avtošpedniškega podjetja Avtošped so že pred leti postale pretesne. Avtošped je daleč naokoli edina delavnica, ki opravlja popravila avtomobilov, poleg tega pa se bavi tudi s prevoznim delom. Zadnje čase je svoj vozni park zelo razširila. S tem v zvezi je postalo vprašanje garaž zelo akutno. Velik ropot iz delavnice je tudi zelo motil pouk v šoli, ki stoji v neposredni bližini.

Delavski svet podjetja se je zato odločil, da preseli delavnice na Urec, v prostore Lesno-industrijskega podjetja Tisa. Adaptacijska dela je prevzelo Splošno gradbeno podjetje Gradisce iz Cerknice. Predvidevajo, da bodo stroški zasnove okrog 5 milijonov. Če ne bo zastojev, se bodo spomladi že preselili. Dosedanje prostore bo deloma prevzela šola, ki je tudi zelo na tistem, glavno dvorano pa bodo preuredili v telovadnico.

● BEGUNJE PRI CERKNICI:

Nova skladišča v Jelki

Begunje z okolice je industrijsko pasiven kraj. Večina prebivalcev je s kmetij, mnogo pa jih hodi na delo v tovarno Brest v Cerknici. Edini večji industrijski objekt je Lesno-industrijsko podjetje Jelka. Kolektiv Jelke si prizadeva povečati proizvodnjo z izgradnjo velikih skladišč, ker je bilo prav premočnim skladiščem ozko grlo v proizvodnji. Stroški bodo znašali okrog 10 milijonov. Razpravljajo tudi o priključitvi k Splošnemu gradbenemu podjetju Gradisce iz Cerknice. Če bi priključitev uresničili, bi preuredili proizvodnjo v stavbno ministrstvo. Tu bi imeli dobre perspektive, ker je v cerkniški občini ravno po mlazarskih uslugah veliko povpraševanje.

● ZAGORJE:

Četrtna milijarde izgubljena

Na zadnjem razširjenem zasedanju zbora proizvajalcev občinskega ljudskega odbora v Zagorju so govorili o higiensko

tehnični zaščiti in varnosti pri delu. Ugotovljeno je bilo, da so vse zagorske gospodarske organizacije izgubile v prvih devetih mesecih letos zaradi nesreč nad eno četrtno milijarde dinarjev (zaradi vplačane prispevka za socialno zavarovanje po posebni stopnji in pa zaradi izgubljenega dohodka). Zato je zbor proizvajalcev predlagal, da naj gospodarske organizacije uvedejo občasno kontrolo bolnih, ostro je treba nastopiti proti tistim bolnikom in nezgodnikom, kjer je vzrok za izostanek z dela pijančevanje, prav tako bi pa bilo koristno začeti z razpravami o zaposlitvi tistih ponesrečenecv za lažjimi poškodbami, seveda na njim primerenih delovnih mestih.

Res je, da se je na področju zagorske občine v zadnjem času izboljšala služba higiensko-tehničnega varstva, Na Rudni-

»Vstaneva ob 4 zjutraj, nazaj domov, v Kočevje, pa prideva spet ob 4 popoldne«, sta povedala Stanko Ahlin in Franc Kastelic, dijaka L. letnika TSS. Zato morata izkoristiti vožnjo za učenje, nalog pa se lotita kar v čakalnici na kolodvoru. Pri tem nimata najboljših pogojev, kar je razumljivo, pa tudi čistilna metla prične »obratovati« v zanju najbolj nerodnem času. Naj s tem v zvezi povemo: gradbeni odbor za gradnjo mladinsko-študentskega doma v Ljubljani je že sprejel idejo osnutka. V novem domu bodo tudi dijaki — »vozači« dobili svoje prostore!

ku rjavega premoga v Zagorju imajo n. pr. skupino za higiensko-tehnično varstvo, na vsakem obratu imajo pa po enega varnostnega tehnika. Po drugih gospodarskih organizacijah imajo osebe, ki so določene za službo HTV. Ker se kaže potreba po namestitvi varnostnih tehnikov tudi še v nekaterih drugih gospodarskih organizacijah, je zbor proizvajalcev obLO Zagorje sklenil, da se naj naslednje izjavi sklep zbora proizvajalcev OLO Ljubljana, da mora vsaka gospodarska organizacija z nad 200 zaposlenimi imeti svojega varnostnega tehnika.

Na seji zbora proizvajalcev so govorili še o nekaterih drugih pomembnih vprašanjih, hkrati so pa omenili, da je treba dosledneje začeti raziskovati vzroke nesreč.

(k)

● ZAGORJE:

Sprejet proizvodni načrt za 1962

V Lesno-industrijskem podjetju v Zagorju so že sprejeli proizvodni načrt za prihodnje leto. Ta predvideva, da bodo prihodnje leto ustvarili 300 milijonov din realizacije (letošnji načrt je predvideval 235 milijonov din realizacije).

V podjetju računajo, da bodo začeli prihodnje leto graditi nov zagorski obrat, v kolikor bodo dobili na voljo tudi nekaj sredstev komunne. Glavni projekt za gradnjo novega zagor-

skega obrata je že potrjen. Potlej naj bi vse zagorske obrate združili in temu pridružili še zagorski obrat rudnika. Začetek gradnje novega zagorskega obrata bi predstavljala prvo etapo rekonstrukcije oziroma novogradnje podjetja.

K.

● ZASAVJE:

Zaskrbnjujoči milijoni

Statistični podatki ljubljanskega Okrajnega zavoda za socialno zavarovanje kažejo, da so gospodarske organizacije iz vseh štirih zasavskih občin vplačale v prvih devetih mesecih letos 23.357,910 din prispevka za socialno zavarovanje po posebni stopnji zaradi presežanja bolezenskih in nezgodnih izostankov. Pri tem velja omeniti, da so gospodarske organizacije s področja zagorske občine vplačale v tem času že 17.553.910 din prispevka za socialno zavarovanje po posebni stopnji (gospodarske organizacije z območja občine Trbovlje 2.268.095 din, z območja občine Hrastrnik 496.689 din in z območja občine Litija 3.039.307 din). Ti milijoni dinarjev vplačanega prispevka za socialno zavarovanje po posebni stopnji so kot nalašč primerna tema za razpravo v tem času in pozneje. Toda ne samo primerna tema za razpravo, temveč nujna za sklepe, da bi v prihodnje službi HTV posvečali več pozornosti.

Ce pa bi razpolagali tudi s podatki o tem, koliko dohodka je bilo izgubljenega v gospodarskih organizacijah zaradi bolezenskih in nezgodnih izostankov, bi skupna vsota izgubljenih milijonov (zaradi vplačanega prispevka za socialno zavarovanje po posebni stopnji in zaradi izgubljenega dohodka) narasla v sto milijone.

(k)

● TRBOVLJE:

»Rudis na zunanjem trgu

Rudarska industrijska skupnost Rudis iz Trbovelj je sklenila letos za notranje tržišče do konca leta 1963 že za 2 milijardi 500.000.000 din pogodb. Računajo pa, da bo ta vsota do konca leta še precej narasla. Na zunanjem tržišču pa sklepajo pogodbe za projekte in nji-

gradnji obeh rudnikov znaša 3.600.000 dolarjev.

Zato, da bi pa Rudarska industrijska skupnost iz Trbovelj kar najbolj uspešno nastopala na inozemskih tržiščih, pripravlja ustanovitev predstavništva. Tako ustanavlja zdaj Rudis v Kairučasasnega tehničnega predstavništva pri predstavništvu Intertrade.

Za še uspešnejši razvoj Rudarske industrijske skupnosti bo pa treba reorganizirati Biro združenja, ki naj bi imel v prihodnje sektorje realizacije, projektiranja, znanstvene obdelave, splošne službe in financ. Za to bo treba čimprej urediti primerne prostore ter istočasno zgraditi tudi objekt za Institut za separacije, ki naj bi v prihodnje deloval v okviru Rudis in ne pri Strojni tovarni Trbovlje kot doslej. Potrebovali bi pa tudi stalne razstavne prostore za člane poslovnega združenja Rudis.

(k)

● TGA KIDRIČEVO:

Energokemični kombinat ponovno v ospredju

Zadnje čase je ponovno v središču pozornosti dograditev energokemičnega kombinata v Velenju od katerega mnogo pričakuje tudi delovni kolektiv tovarne glinice in aluminija v Kidričevem. Z njegovo dograditvijo bi postal ta kolektiv eden izmed največjih odjemalcev kvalitetnega plina. To ugotovitev sicer za kolektiv Kidričevega ni ničesar novega, saj je že pred nekoliko meseci DS podjetja na svoji 13. seji razpravljalo o tehničnem sodelovanju za izgradnjo kombinata. Na eni izmed naslednjih sej je DS odobrila 5.000.000 dinarjev kot prispevka kolektiva za izvedbo koristnega nartea.

Danes, ko gre tehnični razvoj z ogromnim tempom naprej, je tudi sedanjí tehnološki postopek za pridobivanje glinice že zastarel in predraga. Zato se je kolektiv odločil za obširno rekonstrukcijo svojega podjetja, da lahko s svojo proizvodnjo konkurira tudi na svetovnem tržišču, kjer so zelo zadovoljni z našo glinico. Toda, če upoštevamo, da bo TGA v letu 1965 povečala svojo proizvodnjo od dosedanjih 50.000 ton na 110.000 ton ali še več, je resen problem kako proizvesti paro in plin iz lastne produkcije, saj že sedaj delamo s polno obremenitvijo naprav, ki so zgrajene le za omejeno kapaciteto. Če sedaj porabimo dnevno tudi po 600—700 ton premoga. Po rekonstrukciji pa bi ga porabili do 2000 ton ali še celo več dnevno. Plinarne že ob normalnih pogojih obratovanja porabi za predelavo plina, ki je nujno potreben za proizvodnjo glinice, do 300 ton lignita. Večje skladiščenje in prevoz premoga bi postal problem zase, kje je, potem še prevoz osnovne surovine — boksita.

Zato je celotni kolektiv z DS in vodstvom podjetja trdno odločil podpreti gradnjo plinovoda do Kidričevega, kajti tudi kakovost tega plina je mnogo večja in boljša. S tem bi tudi zelo pocenili svoj proizvod — glinico in aluminij. Seveda računamo tudi, da bi pozneje lahko plin koristno uporabljali v stanovaljskih servisih in delavskih blokih kot centralno kurjavo.

Mi iz Kidričevega torej želimo, da bi to zamisel res čimprej uresničili. Upajamo, da v pričakovanju ne bomo razočarani.

FRANCE MESKO

● TGA KIDRIČEVO:

Izpolnjen letni plan!

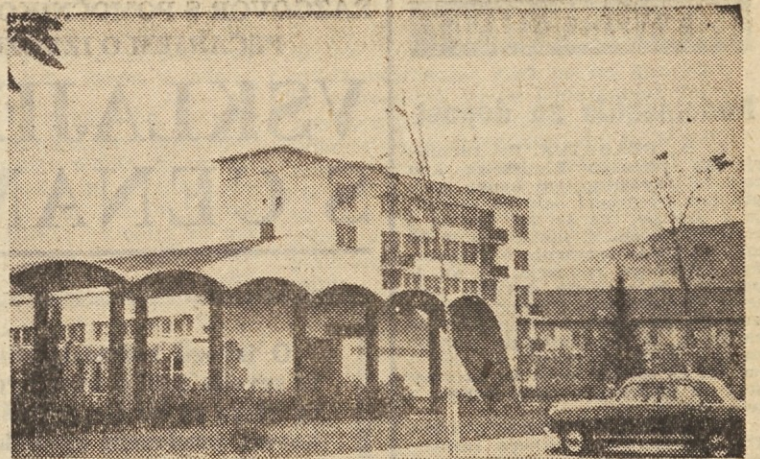
V torek, 21. novembra 1961, je kolektiv tovarne glinice in aluminija »Boris Kidrič« v Kidričevem svečano proslavljal 7. obletnico rednega obratovanja.

Na proslavi se je zbralo veliko število članov kolektiva in družbenih ter političnih predstavnikov iz Ptuj — Maribora predstavnikov sosednjih delovnih kolektivov. Orisana je bila pot tega mladega kolektiva v teh sedmih letih, ki je z veliko požrtovalnostjo vlagal ves svoj trud, kar se mu je tudi bogato obrestovalo. Mladi člani kolektiva, ki so bili pred 7 leti še po svojih skromnih domaćih, so danes postali neposredni upravljalci.

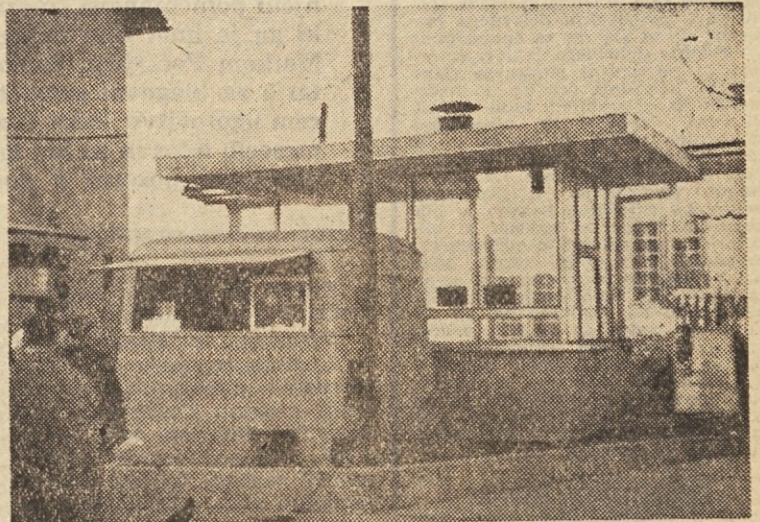
Poseben poudarek je bil dan na tej proslavi razvoju decentralizacije delavskega samoupravljanja. Ekonomske in proizvodne enote se že uveljavljajo in, prvi sadovi njihovega dela so že precej vidni in uspešni.

Najbolj razveseljava vest je bila, ko je bilo sporočeno, da je obrat glinice izpolnil letni proizvodni plan s 101 %. Do tega dne je proizvedel od planiranih 50.000 ton glinice že 1000 ton glinice več. Ta številka je še tem pomembnejša, ker je obrat delal z manjšimi zmogljivostmi kot v preteklem letu, ko je proizvedel 56.000 ton glinice. Vse drugeče je pa v obratu aluminija. Tega je tudi v tem letu prizadela redukcija električne energije — ko je bilo izločenih 60 elektrolitskih peči — in s tem povzročen izpad proizvodnje za 800 ton aluminija. Tako verjetno ta najvažnejši obrat to leto ne bo mogel izpolniti svoje letne obveznosti. Se huje pa so nas prizadeli remontni peči, ki jih ni bilo malo. Popravilo samo ene peči stane kolektiv do 6.000.000 dinarjev. Vendar upamo, da bo do konca leta od planiranih 20.000 ton doseženo okoli 19.500 ton aluminija kar bo tudi lep uspeh.

Franc Meško

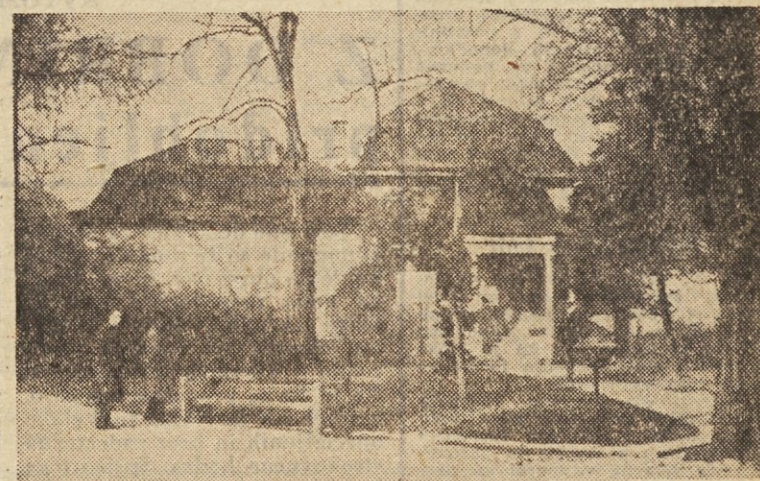
Novi Park hotel v Novi Gorici, ki razpolaga z 72 ležišči, ima lepo urejeno restavracijo, kavarno ter zabavišne prostore, je nenehno zaseden. Hotel je bil res potreben naglo se razvijajočemu mestu

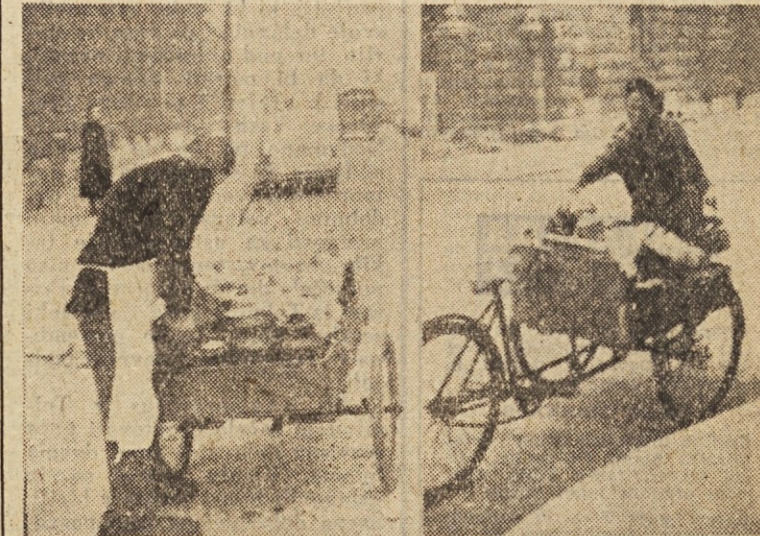
Prodaja pečenic na ljubljanskih ulicah se vse bolj širi. Vendar pa ob tem že razpravlja sanitarna inspekcija. Zato je toliko bolj razveseljiv pričujoči posnetek. Na ljubljanskem kolodvoru je s tem v zvezi prišlo do dolgo pričakovanega napredka. Stari neokusni in grdi »zaboji« (kot mu pravijo Ljubljanci) se umika sodobnemu paviljončku za prodajo živil, seveda, predvsem pečenic.

Radio-klub Ljubljana je priredil radiotelegrafski tečaj. Udeležuje se ga 19 tečajnikov — amaterjev, ki si bodo v štirih mesecih pridobili vse potrebno znanje za radiotelegrafista III. razreda. Seveda, prej bodo prestali še končno skušnjo. Gre za res koristno razvedrilo, čeprav se bo marsikateri na temelju tako pridobljenega znanja odločil za poklic radiotelegrafista.

V Jakopičevem paviljonu v Ljubljani — tem skromnem, toda pomembnem hramu slovenske umetnosti, so v ponedeljek, 20. novembra, odprli zadnjo razstavo. Paviljon bodo namreč zaradi ureditve ljubljanskega železniškega vozlišča porušili in sicer prav v kratkem. Tako je mariborski slikar Janez Šibila zadnji, ki s svojimi deli gostuje v tem paviljonu. Upamo, da bodo uresničeni načrti o gradnji novega doma likovne umetnosti in da naši umetniki in vsi ljubitelji razstav ne bodo predolgo čakali nanj!

Prodaja nepasteriziranega mleka je sicer prepovedana, toda na ljubljanskih ulicah taki prizori, kot jih je prestregel naš fotoreporter na Cigaletovi ulici v zgodnjih jutranjih urah, nikakor niso redki. Nekateri »ilegalni« dostavljavci mleka so celo opremljeni z belimi predpasniki, češ, upoštevajmo sanitarne predpise, čeprav jih v resnici, tako kot mnogi njihovi odjemalci, ne upoštevajo. Nekatere gospodinje sicer upravičeno bolj cenijo včasih nekoliko bolj masno »domače« mleko, toda kdo bo kriv, če pride do kakšne bolezni, ki rade domujejo v takih posodah in ob takšnem pretakanju?!

Nadomestilo za dopust

A. D., DRAGATUS: Pri rudniku rjava premoška Kanjarica, kjer sem bil zaposlen, sem konec maja pisмено odpovedal delovno razmerje s prošnjo, da se me razreši z zadnjim majem. 6. junija 1961 je bil nato podpisan sporazum o prenehanju delovnega razmerja, ki ga je podpisal za podjetje direktor podjetja. Sporazum so sklicile na sklep komisije za odpuščanje delovnih razmerij, ki je upoštevala prošnjo za predčasno razrešitev. Ali sem z ozirom na to upravičen do nadomestila za neizrabljen letni dopust v letu 1961.

ODGOVOR: V gornjem primeru gre za odpoved delovnega razmerja. Delavec, ki je sam odpovedal po čl. 36 ZDR, nima pravice zahtevati nadomestila za neizrabljen letni dopust. Podjetje je odpoved sprejelo in je o odpovedi sklepala komisija za odpuščanje delovnih razmerij. Toda uprava podjetja je po vsem tem sklenila pismeni sporazum o prenehanju delovnega razmerja. Če bi šlo res za sporazumno prenehanje delovnega razmerja, potem bi po zgoraj citiranem členu delavcu pripadala pravica do nadomestila za neizrabljen letni dopust. Pismena odpoved in ugotovitev sporazuma kažejo na to, da je šlo za odpoved delovnega razmerja, sam sporazum pa kaže na sporazumno prenehanje. V eventualni pravi bi odločilno, kakšno je bilo dejansko stanje in kakšna je bila volja delavca na eni in gospodarske organizacije na drugi strani. Sodisce bo moralo za razjasnitev stvari raziskati in upoštevati dejanske okoliščine. Po podatkih in po dokumentih sodeč pa je bila vendar po sredi odpoved delovnega razmerja in ne sporazumno prenehanje delovnega razmerja in delavcu zato pravica do nadomestila za neizrabljen letni dopust ne gre. Pismeni sporazum je bil v tem primeru sploh nepotreben.

Zavrnitev tožbe

P. S., LJUBLJANA: Ali sodisce res zavrne tožbo, s katero delavec sproži delovni spor, če se ni prej obrnil na organe gospodarske organizacije?

ODGOVOR: Delavec lahko uveljavlja svojo pravico iz delovnega razmerja s tožbo pri pristojnem rednem sodišču po izrecni določbi 342. člena zakona o delovnih razmerjih šele tedaj, ko je izčrpal predhodni postopek pred organi gospodarske organizacije. To pomeni, da se mora delavec najprej obrniti na pristojni organ upravljalca. Zoper odločbo organa, ki jo odloči o zahtevi na prvi stopnji, ima delavec pravico ugovora na višji organ gospodarske organizacije. Če tudi z odločbo višjega organa ni zadovoljen, šele lahko vložiti tožbo. Tožbo lahko vložiti tudi tedaj, če pristojni organ ne odloči o zahtevi, oziroma ugovoru v 30 dneh od dneva, ko je delavec poslal zahtevo ali ugovor, ali pa v enakem roku ne ugotovi zahtev inšpektorata za delo. Sodisce mora po uradni dolžnosti paziti, če so izpolnjeni pogoji za vložitev tožbe. Opustitev predhodnega postopka pred organi upravljalca je ovira, zaradi katere sodisce ne sme obravnavati vlozene tožbe. Po stališču Zveznega vrhovnega sodišča, ki ga je zavzel v raznem sporu, sodisce ne sme zavreči take tožbe, pač pa je dolžno stranki omogočiti, da to oviro odpravi s tem, da izčrpa predhodni postopek, nakar sodisce obravnava tožbo in odloči o njej.

Nadurno delo

F. L., KRANJ: Kdaj se lahko predpiše, da se osebnih dohodek za nadurno delo ugotavlja v pavšalnem znesku?

ODGOVOR: V načelu pripada delavcu za nadurno delo osebni dohodek, povečan za 50 % po osnovah, določenih v pravilniku o delitvi osebnih dohodkov. Po tretjem odstavku 180. člena zakona o delovnih razmerjih lahko gospodarska organizacija izjemno določi s pravilnikom o delitvi osebnih dohodkov, da se osebni dohodek za nadurno delo ugotavlja v pavšalnem znesku, če gre pri tem delu deloma ali v celoti samo za obvezno prisotnost delavca na delovnem mestu. To pomeni, da se osebni dohodek za nadurno delo ne more ugotavljati v pavšalnem znesku, če mora delavec ves čas delati.

Odpovedni rok

F. R., LJUBLJANA: Kot gospodinjica pomočnica sem že drugi mesec v bolniškem staležu, kljub temu mi je delodajalec odpovedal delovno razmerje. Ali mi je lahko odpovedal med boleznijo in koliko znaša odpovedni rok?

ODGOVOR: Delovna razmerja gospodinjiskih pomočnic ureja republiški zakon o delovnih razmerjih gospodinjiskih pomočnic in postrežnic. Ta delovna razmerja so drugače urejena kot ona v gospodarskih organizacijah. Po določbi 28. člena citiranega zakona, gospodinjiski pomočnici ni mogoče odpovedati med boleznijo, ki ni trajla več kot mesec dni in med letnim dopustom. Bolezen, ki traja neprekinjeno več kot mesec dni, ni zdravniški za odpoved in je lahko celo razlog za odpoved. Odpoved Vašega delodajalca je pravilna.

Po 27. členu istega zakona se odpovedni rok določi z delovno pogodbo, vendar ne sme biti krajši kot 15 dni in ne daljši kot 6 mesecev. Odpovedni rok znaša toliko, kakor je določeno v pogodbi. Če pa odpovedni rok v delovni pogodbi ni določen, velja petnajstdnevni odpovedni rok.

DELAJSKA ENOTNOST

Ustanovljena 20. novembra 1942. List izdaja republiški svet ZSS za Slovenijo. Glavni in odgovorni urednik:

VINKO TRINKAUS

Urejevalni odbor: Peter Dornik, Sonja Gasperšič, Milan Maver, Janez Volčič. Tehnični urednik: Janez Suster.

Naslov uredništva in uprave: Ljubljana, Kopitarjeva ul. 2, poštni predal 313-VI, telefon uredništva: 33-722 in 30-872. Račun pri Narodni banki v Ljubljani, št. NB 609-11/1-365. Posamezna številka stane 20 din. Naročnina je četrtletna 250, polletna 500 in letna 1000 din. List tiska CZP "Ljudska pravica". Poštnina plačana v gotovini.

RAZGOVOR S POMOČNIKOM DRŽAVNEGA SEKRETARJA ZA BLAGOVNI PROMET LRS TOVARIŠEM MATKOM PEČARJEM O IZVOZU BLAGA V PRVIH DEVETIH MESECIH IN NALOGAH NA TEM PODROČJU

VSKLAJEVATI MORAMO NAŠE CENE S CENAMI NA SVETOVNEM TRGU

O izvozu industrijskih in kmetijskih pridelkov in seveda tudi o uvozu reprodukcijskega materiala in blaga za široko potrošnjo se letos velja pomenkovati predvsem zato, ker je sklepanje izvoznih pogodb za naslednje leto precej v zaostanku. V tako pomembnih panogah kot so n. pr. črna metalurgija, premogovništvo, nekovinska, tekstilna in usnjarska industrija, na primer še sedaj niso sklenjeni pomembnejši izvozni zaključki. Iz razgovora, ki ga je imel član našega uredništva s tovarišem Matkom Pečarjem, pomočnikom državnega sekretarja za blagovni promet LRS, posredujemo bralcem ugotovitve, kako je z izvozom v prvih devetih mesecih letos in na kaj naj bodo sedaj ter v bodoče predvsem pozorni v gospodarskih organizacijah.

— Kakšni so rezultati izvoza v prvih devetih mesecih letos?

Vrednost izvoženega blaga iz Ljudske republike Slovenije je znašala v letošnjih prvih devetih mesecih 17.034 milijonov deviznih dinarjev, kar je za 1.275 milijonov deviznih dinarjev ali za 8,1 % več kot v istem razdobju lani. Količinsko pa smo letos izvozili 35.853 vagonov blaga, kar je za 3 % več kot preteklo leto. S tem so povprečne cene pri izvozu porastle v primerjavi z lanskim letom za 5 %. To porast je nastal zaradi strukturne spremembe našega izvoza in to je zaradi večjega izvoza opreme in blaga za široko potrošnjo ob zmanjšanem izvozu reprodukcijskega materiala. To je v skladu z nase težnjo, da izvažamo kar največ končnih izdelkov.

Značilno za izvoz v tem razdobju je izredno močan padec izvoza v mesecu avgustu, ko smo izvozili le za 1.690 milijonov deviznih dinarjev blaga, medtem ko smo pridobili z izvozom največ deviznih sredstev v mesecu juliju in sicer 2.168 milijonov deviznih dinarjev. Lani je bil v prvih devetih mesecih najvišji izvoz v mesecu septembru z 1.952 milijonov deviznih dinarjev. Menimo, da je zmanjšanje izvoza v mesecu avgustu tu deloma sezonskega značaja, kot tudi, da je na to vplival prehod na novi gospodarski sistem. To potrjuje tudi dejstvo, da je začela prav v tem mesecu naraščati vrednost sklenjenih izvoznih zaključkov na osnovi novih instrumentov,

kakor tudi, da smo zaznamovali ponovno normalno gibanje izvoza v mesecu septembru.

Letni plan izvoza iz Ljudske republike Slovenije smo izpolnili v devetih mesecih z 71,6 %. V skupni realizaciji izvoza LRS je zajet izvoz industrijskih izdelkov z 12.815 milijoni deviznih dinarjev. S tem smo izvozili za 299 milijonov deviznih dinarjev ali za 2,4 % več industrijskih izdelkov kot preteklo leto. Vendar je treba poudariti, da je izvoz industrijskih izdelkov pod povprečjem izvoza LRS, tako v primerjavi z lanskim letom kot v primerjavi z izpolnjevanjem plana. Letni plan izvoza industrijskih izdelkov je bil izpolnjen v 9 mesecih le z 69,8 %, medtem ko je plan izvoza kmetijskih pridelkov izpolnjen že 76,9 %, gozdarstva pa z 82,2 %. Vrednostno najpomembnejše zvišanje izvoza v primerjavi z lanskim letom je bilo doseženo pri izvozu izdelkov naslednjih industrijskih strokov: kovinske, nekovinske, lesne, tekstilne in živilske industrije. Nismo pa dosegli lanskega izvoznega vrednosti z izvozom izdelkov črne in barvaste metalurgije, kemične in usnjarske industrije, industrije gume, gradbenega materiala ter premoga.

V prvih devetih mesecih smo izvozili precej več kmetijskih pridelkov kot lani. Vrednost izvoženih kmetijskih pridelkov je znašala 3.677 milijonov deviznih dinarjev, kar je za 849 milijonov deviznih dinarjev ali za 30 % več kot v istem razdobju lani.

Izvoz je bil višji pri vseh sektorjih kmetijstva.

Tudi izvoz gozdarskih proizvodov (ki predstavljajo v strukturi slovenskega izvoza sicer manjšo postavko), se je letos znatno povečal. Vrednost tega izvoza je znašala v devetih mesecih 542 milijonov deviznih dinarjev in je za 127 milijonov deviznih dinarjev ali za 30,6 % višja od lanskega izvoza.

— Kako je doslej potekalo sklepanje pogodb za naslednje leto in kaj ovira hitrejšo sklepanje pogodb?

Sklepanje izvoznih zaključkov za naslednje leto nekoliko zaostaja za tempom in višino v tem obdobju sklenjenih pogodb v preteklih letih. Pomembnejši zaključki ni še predvsem za izvoz izdelkov črne metalurgije, premoga, nekovinske, tekstilne in usnjarske industrije, ki predvsem podjetja teh strokov trde, da so novi izvozni instrumenti zanje neugodni ter vztrajajo na spremembi izvoznih premij. To je zelo kratkovidna politika vodstev gospodarskih organizacij, ki ne dajejo podjetjem perspektive za nujno vključitev v svetovno tržišče ter za izravnavo domačih cen s svetovnimi. Proizvajalna podjetja bi morala sama v večji meri iskati notranje rezerve za znižanje stroškov svoje proizvodnje in ne le zahtevati od skupnosti, da jim krije celotno razliko med domačo in izvoznimi cenami.

— Kaj bi veljalo spremeniti v izvozni politiki, boljše rečeno, v instrumentiranju za naslednje leto?

Glede izvozne politike oziroma izvoznih instrumentov smatramo, naj bi sicer stimulirali izvoz s premijami, vendar ne s pretiranimi, ker nam takšne premije samo povšujejo cene na domačem trgu. Zato naj bi instrumente popravili le v primerih, kjer je prišlo do občutnega znižanja cene na svetovnem tržišču oziroma kjer je prišlo do morebitnih pomot. Intenzivneje bi bilo treba vsklajevati cene naše proizvodnje s cenami svetovnega trga z odpravljanjem medfaznih obremenitev v naši proizvodnji. Razen tega bi bilo koristno, da bi bil izvozni producent v večji meri udeležen pri ustvarjenih devizah, s katerimi bi popolnoma prosto razpolagal. S tem bi tudi usmerjali izvoz v dežele, katerih devizna sredstva so potrebna naše proizvodnji za nabavo materiala za lastne potrebe.

— Na kaj naj bodo predvsem pozorni v gospodarskih organizacijah glede izvoza in plasiranja svojih izdelkov na tujih tržiščih?

Gospodarske organizacije bi morale izdelati širši program izvoza svojih izdelkov, ki bi bil prilagojen kvaliteti in asortimantu, kot ga zahtevajo tuja tržišča. Izvoz ne bi smel temeljiti le na tako imenovanih tržnih presežkih. V večji meri bi morale koordinirati proizvodnjo med seboj v tem smislu, da se omogoči specializacija proizvodnje v posameznih podjetjih tako, da bi se le-ta glede produk-

tivnosti dela in kvalitete izdelkov približala svetovni ravni. Gospodarske organizacije bi morale težiti k osvojitvi novih tržišč ter vlagati v ta namen ustrezna sredstva. Upoštevati namreč morajo, da bodo z našim nadaljnjim gospodarskim razvojem nove proizvodne zmogljivosti prerasle domače potrebe, nekatere so jih namreč prerasle že sedaj.

— Ali smo zaradi prepočasnega sklepanja pogodb za leto 1961 in 1962 že izgubili kakšno, doslej osvojenno tržišče?

To, da bi zaradi prepočasnega sklepanja pogodb že izgubili kakšno tržišče, je za sedaj še preuranjeno trdit. Vendar obstaja bojazen, da bo do tega prišlo, kolikor gospodarske organizacije ne bodo začele sklepati pogodb z isto intenzivnostjo, kakor je to običaj v danem obdobju. Upoštevati je treba dejstvo, da je konkurenca na vseh tržiščih izredno visoka.

— Kakšne posledice lahko nastanejo za celotno naše gospodarstvo, če ne bodo za leta 1962 pravi čas sklenjene pogodbe za izvoz?

Posledice, ki bi nastale, kolikor gospodarske organizacije ne bodo preveč sklepale izvoznih zaključkov za leto 1962, bodo močno prizadele naše celotno gospodarstvo. Zmanjšanje izvoza bi močno poslabšalo plačilno bilanco. Pasiva te bo predvidoma že večja zaradi letošnje slabe letine, ki bo zahtevala uvoz nekaterih prehranbenih artiklov in zmanjšala možnosti za izvoz kmetijskih pridelkov. Kolikor ne bo z izvozom ustvarjenih potrebnih deviznih sredstev, bo to negativno vplivalo na oskrbo naše proizvodnje s potrebnim reprodukcijskim materialom in opremo iz uvoza, kar bi vsekakor zaviralo naš nadaljnji gospodarski razvoj. Izguba tujih tržišč, do katere lahko pride zaradi nepravilnega sklepanja pogodb, se v današnji močni svetovni konkurenci ne da nadomestiti v krajšem razdobju, oziroma se v določenih primerih sploh ne da več nadomestiti. In končno, gospodarske organizacije se vse premalo zavedajo, da s takšno kratkovidno politiko zavirajo svoj nadaljnji razvoj, ker je nadaljnja rast njihovih proizvodnih kapacitet pogojena z zagotovljenim tržiščem za njih izdelke, ki v mnogih panogah že prerasčajo potrebe domačega trga. Dejstvo je, da naše izvozne gospodarske organizacije navedene momente vse premalo upoštevajo. Njihova dejavnost ni usmerjena perspektivno s stališča splošno družbenih koristi. Pogledi in usmerjenost gospodarskih organizacij v mnogih primerih ne presega okvirov trenutnega položaja in lokalističnih interesov svojega podjetja.

Zato, da pokrijemo obveznosti in potrebe po uvozu, je nujno potrebno, da naš izvoz v letu 1962 v Sloveniji kot tudi v okviru cele države močno povečamo in to predvsem izvoz blaga industrijske proizvodnje. Povečati je potrebno predvsem tudi izvoz lesa in lesnih izdelkov s tem, da se s to dragoceno surovino prične varčevati na notranjem trgu. Kapacitete v industriji, asortiment in tudi kvaliteta naše industrijske proizvodnje rastejo iz dneva v dan, zato je nujno, da tudi izvoz na zunanja tržišča tem hitreje narašča.

SPREJEMANJE PRAVILNIKOV O DELITVI ČISTEGA DOHODKA IN OSEBNIH DOHODKOV V KAMNISKIH DELOVNIH KOLEKTIVIH

VEČINA JE V ZAOSTANKU

Nedavni polletni občni zbor sindikalnih podružnic v občini Kamnik so opozorili na to, da so se člani sindikata v maršikaterem kolektivu odločno premalo zavzeli, da bi prek novih pravilnikov o delitvi osebnih dohodkov čimprej v praksi uresničevali sprejeta načela delitve dohodka.

Doslej delijo dohodek na podlagi novih pravilnikov v šestih od skupno 42 gospodarskih organizacij. Med industrijskimi podjetji so sprejeli pravilnike v Modelitu, Svilanitu in Rudniku kaolina. Ti kolektivi so začeli deliti dohodek po novih načelih že meseca julija. Torej že več kot tri mesece ni bil sprejet noben nov pravilnik. Zato tudi ni čudno, če je ob-

činski zbor proizvajalcev na zadnji seji (10. novembra) razpravljal o teh vprašanjih na podlagi analize, ki je bila napravljena po gospodarskih organizacijah 31. avgusta. Tedaj je večina podjetij na vprašanje, kako poteka izdelava pravilnikov, odgovorila: v teku so analize, zbiramo potrebno dokumentacijo, delo je v začetni fazi itd.

V tem času je sklical posebno posvetovalno telo občinskih sindikalni svet. To posvetovalno je opozorilo, da so celo nekateri predsedniki sindikalnih podružnic premalo seznanjeni s problemi glede izdelave pravilnikov. Še vedno med nekaterimi sindikalnimi delavci v kolektivih prevladuje mnenje,

MAR SO TAKI PODATKI RES SPODBUDNI?

Kolektiv Zdravstvenega doma v Škofji Loki je pred kratkim sprejel pravilnika o delitvi dohodka in osebnih dohodkov. Sama priprava zanj in razprave o njem so razgibale delovni kolektivi, ki je ob sprejemanju pravilnikov iskali spodbudnejše kriterije za nagradjevanje zlasti zdravstvenega osebja. Ob tem je podrobneje razpravljali tudi o poslovnem uspehu in gospodarnosti doma. Na osnovi teh razprav se je kolektiv tudi odločil, da bo, glede na potrebe doma, delil svoj dohodek v razmerju 80:20, s čimer bi si zagotovil zadostne sklade.

Ko so tu določili tako razmerje, so se lotili izdelave pravilnika o delitvi osebnih dohodkov. Delovna mesta so ocenjevali s posebnimi točkovnim sistemom, nato pa so te točke spremenili v dinarje. Tako so prišli do osnov za mesečno izplačevanje osebnih dohodkov. To sicer korigirajo še s kriteriji za priužitveno dobo, potrebno za opravljanje dela, za nezadostno strokovno izobrazbo, za neopravljen strokovni izpit. Osnove za izračun osebnega dohodka so bile zlasti pri nižjem, srednjem in višjem strokovnem kadru izenačene z dohodki v gospodarstvu ali pa so bile za nekatere, zlasti administrativna dela še višje.

Razen kriterijev, ki manjšajo osnovo za osebni dohodek, pa sta v pravilniku še dva člena, ki stimulirata delovno dobo. Tako se po prvem poveča osnova za mesečno delitev osebnega dohodka za vsako leto delovne dobe za 1 odstotek, po drugem pa se poveča prav tako osnova za 1 odstotek za vsako službeno leto v domu. Za 10 let delovne dobe in 10 let službovanja v domu torej povševanje za 20 odstotkov. In ker je velika večina kolektiva ta pogoj vsaj delno izpolnila, so postale osnove za delitev seveda precej višje, kot pa je to kazala prvotna tabela.

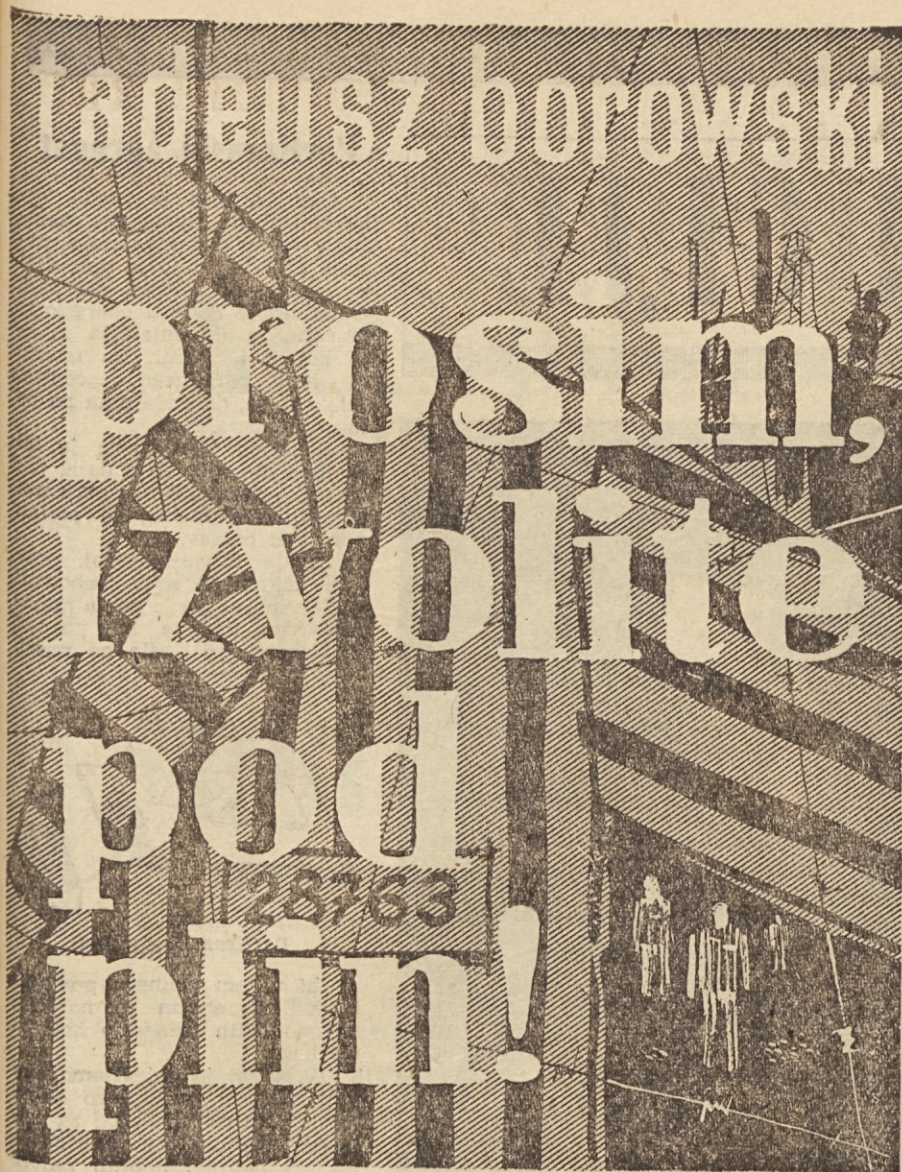
Ko so po tako povečanih osnovah izplačali osebne dohodke za drugo in tretje mesecje, so na mah ugotovili, da imajo premalo sredstev za izplačevanje osebnih dohodkov. Pričakovati bi bilo, da bo kolektiv zato v prihodnjem tro-mesečju prejel »garantirane« osebne dohodke, ki znašajo po pravilniku 85 %. Pa ni bilo tako. Kolektiv je zelo elastičen, ponavlja pravilnik o delitvi dohodka na novo razmerje 90:10 in »sredstev za osebne dohodke je bilo dovolj«.

Ob takem postopku dobi človek vtis, da v Zdravstvenem domu kljub vsem razpravam nov način nagradjevanja ni pravi nič drugega kot povečanje tarifnih postavk. Tudi kriteriji, ki stimulirajo delovno dobo in sta v domu, niso toliko spodbudni, da bi preprečevali eventualno fluktuacijo. Nekdo, ki je zaposlen v Zdravstvenem domu, ko dobi v roke odločbo, ki mu odmerja za delovno mesto toliko, dodaja za delovno dobo toliko, odbija za strokovni izpit toliko in da za leta službovanja v domu toliko, se prav gotovo zamisli, če je bil v resnici plačan za opravljeno delo. In največkrat v to ni prepričan.

Tak je torej pravilnik Zdravstvenega doma. Menda je izdelan po nekih »enotnih kriterijih« za vso Slovenijo. Mnogo boljše bi bilo, če teh kriterijev ne bi bilo.

O. M.

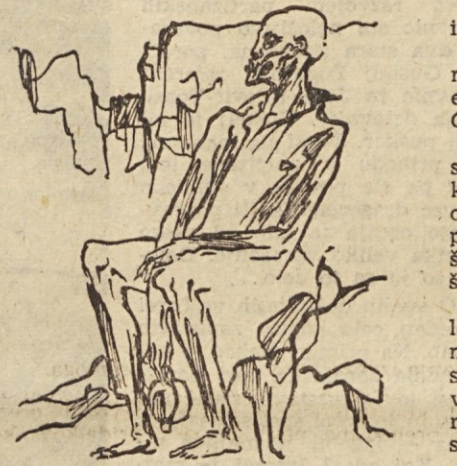
LOJZE KANTE

»Also loos! Na delo!«
Zapahi so zaškrtili, vagoni so bili odprti. Val svežega zraka je vdrl v notranjščino in udaril po ljudeh kot para. Neizmerno zbiti, stlačeni pod težo pošastne količine prtljage, kovčkov, torbic, nahrbtnikov, vseh vrst svežnjev in paketov (kajti s seboj vlekli vse, kar je pomenilo njihovo prejšnje življenje in kar je imelo začetki njih prihodnje življenje) so gnezdili v strašno tesnem prostoru, medleli od žgoče vročine, se dušili in dušili druge. Zdaj so se nagneli pri odprtih vratih in dihali kakor ribe, vržene na pesek.
»Pozor! Izstopati s stvarmi. S seboj jemati vse. Vso to kramo zlagajte zraven vagona na kup. Zimske plašče odložite. Poletje je. Korakajte na levo. Ste razumeli?«
»Gospod, kaj bo z nami?« že skačejo pesek, nemirni, zmedeni.
»Od kod ste?«
»Sosnowiec, Bendzin. Gospod, kaj bo z nami?« Trmasto ponavljajo vprašanja in vročino iščejo odgovora v tujih izmumljenih očeh.
»Ne vem, ne razumem poljsko.«
Zakon taborišča je, da ljudi, ki gredo v smrt, vsi do zadnjega trenutka sleparijo. To je edina dopustna oblika nočutja. Vročina je neznosna. Sonce je doseglo zenit, razgreto nebo miglja, zrak valovi, veter, ki včasih potegne čez nas, je spjarjen, skoraj tekoč zrak. Ustnice so že vse spokane, v ustih slan okus krvi. Od dolgega ležanja na soncu je bilo slabo in nepokorno. Piti, ah, piti. Iz vagona se vsipajo ljudje kakor plazen, nabrekli valovje, podobno združeni, slepi reki, ki si išče novo strugo. Toda komaj so prišli k sebi, ko je vane udaril sveži zrak in vonj zelenja. Že jim začnejo trgati iz rok pakete in čule, slačiti plašče, ženskam jemljejo torbice in dežnike.
»Ampak gospod, to imam zaradi sonca, jaz ne morem...«
»Verboten,« odgovarjajo, glasno hroče in sikaajo skozi zobe.
Za hrbtom stoji esesovec, miren, zaradani, strokovnjaški.
»Meine Herrschaften, gospoda moja, nikar tako ne razmetavajte stvari. Tre-

nes reklo »Bendzin«. Za stalno pa bo dobil naziv »Bendzin-Sosnowiec«. Tisti iz tega transporta, ki bodo šli v taborišče, bodo dobili številke »131-132«. Se razume: toliko tisoč, toda skrajšano se bo govorilo ravno »131-132«.
Transporti rastejo v tedne, mesece, leta. Ko bo vojne konec, bodo šli sežgane. Našli bodo štiri in pol milijona. Najbolj krvava bitka te vojne, največja zmaga solidarne in enotne Nemčije. Ein Reich, ein Volk, ein Führer — in štirje krematoriji. Toda krematorijev bo v Sosnowiecu šestnajst, na dan bodo lahko sežgali petdeset tisoč ljudi. Taborišče bodo povečali, da bo s svojo neelektrizirano žico seglo do Visle, v njem bo stanovalo tri sto tisoč ljudi v zebrah, imenovalo se bo Verbacher-Stadt, »mesto zločincev«. Ne, ljudi ne bo zmanjkalo. Zgoreli bodo židje, zgoreli bodo Poljaki, zgoreli bodo Rusi, prišli bodo ljudje z zahoda in z juga, s celine in z otokov. Prišli bodo ljudje v zebrah, pozidali bodo porušena nemška mesta, zaorali bodo v prelogu puščeno zemljo in ko bodo v neusmiljenem delu, pri venomernem ponavljanju Bewegung, Bewegung oslabeli, se bodo odprla vrata plinskih celic. Celice bodo izboljšane, bolj ekonomične, dimiselnejše maskirane. Takšne bodo kot tiste v Dresdenu, ki gre že legenda o njih.
Vagoni so že prazni. Suh, kozav esesovec mirno pogleda noter, odkima in se skremzi kakor zaradi slabega okusa, pogleda po vseh nas in pokaže notranjščino.
— Rein. Očistiti!
Skačemo v vagon, kar med človeškim blatom in zgubljenimi urami ležijo po kotih razmetani, zadušeni in pohojeni dojenčki, nagi nestvorčki z ogromnimi glavami in napihljenimi trebuh. Nosimo jih ven kot piščance, po par jih prijemljemo z eno roko.
— Ne nosi jih na avto. Ženskam jih daj — pravi esesovec in si prižiga cigareto. Pa se mu je zataknil vžgalnik in je ves zaposlen z njim.
— Tak vzemite te dojenčke, za božjo voljo — izbruhnem, ker ženske vse preplene zbežijo od mene in pri tem skrivajo glave med ramena.
Za čudo nepotrebno zveni tu božje ime, kajti ženske z otroki gredo na avto vse, brez izjeme. Vsi dobro vemo, kaj to pomeni, in gledamo drug drugega s sovraštvom in z grozo.
— Kaj, jih nečete vzeti? — pravi kozavi esesovec, kakor da se čudi in kakor da očita ter začne odpenjati revolver.
— Ni treba streljati, jaz jih bom vzela.
Sivolasa, visoka gospa vzame od mene dojenčke in mi za trenutek gleda naravnost v oči.
— Otrok, otrok — šepče in se nasmiha. Odhaja, opotekajoč se po pesku. Naslonim se na steno vagona. Zelo sem utrujen. Nekdo me zgrabi za roko.
— Pojdi, ti dam piti. Tak si, kot da boš ta hip kozlal. En avant, tja med tire, pojdi!
Gledam ta obraz, ki mi skače pred očmi, se raztopi, spremeni, ogromen obraz, prozoren, z negibnimi drevesi, kdo ve zakaj črnimi, s prelivačo se množico... Močno pomežiknem in vidim: Henri je.
— Poslušaj, Henri, ali smo mi dobri ljudje?
— Kaj bedasto vprašuješ?
— Vidiš, prijatelj, v meni se nabira povsem nerazumljiva jeza na te ljudi, jeza, da zaradi njih moram biti tu. Sploh ne sočustvujem z njimi, ker gredo v plinske celice. Naj bi se jim zemlja udrila pod nogami, vsem. S pestmi bi se vrغل nadnje. Saj to je menda patološko, ne morem razumeti.
— Oh, kje neki, nasprotno, normalno je, naprej določeno in preračunano. Rampa te muči, spuntal bi se rad in najlaže je stresti jezo na slabšega. Še celo zaželeno je, da jo streses. Tako je to, za kmečko pamet, compris? — govori Francoz malce ironično in se udobno namesti ob rampi. Grke pogled, ti znajo izkoristiti! Vse požrejo, kar jim pride pod roke; enega sem videl, vprico mene je pojedel cel kozarec marmelade.
— Živina. Jutri jih bo pa polovica pokrepala od driske.
— Živina? Ti si bil tudi lačen.

— Živina — ponavljam zagrizeno. Zaprem oči, kričanje slišim, čutim drget zemlje pod seboj in na vekah soparni zrak. Cisto suho imam v grlu.
Ljudje valovijo in valovijo, avtomobili brnijo in ropotajo kot razdraženi psi. V obeh se vrstijo mrlji, ki jih nosijo iz vagonov, poteptani dojenčki, pohabljeni, položeni kar zraven mrtvih, in množica, množica... Vagoni se primikajo k rampi, grmade nakita, kovčkov in nahrbtnikov rastejo, ljudje prihajajo iz vagonov, gledajo sonce, dihaajo, žebrajo nekaj o vodi, stopajo na tovrnjake in ti jih odvažajo. Pa spet prihajajo vagoni, spet ljudje... Čutim, kako se vse to podobe mešajo v meni, ne vem, ali se vse to zares dogaja ali se mi sanja. Naenkrat vidim zelenje dreves, ki se zibljejo skupaj z vso cesto, z vso pisano množico, toda saj to so — Aleje! V glavi mi šumi, čutim, da bom bruhal.
Za roko me zgrabi Henri.
— Ne spi, gremo nakladati ropotijo. Ljudi ni več. Zadnji avtomobili drsijo daleč po cesti in vzdigujejo ogromne oblake prahu, vlak je odpeljal, po spraznjeni rampi dostojanstveno hodijo esesovci in bliskajo s srebrom na ovratnikih. Škornji se jim svetijo, njihovi rdeči, zabuhli obrazi sijajo. Sredi med njimi je ženska, šele zdaj mi prihaja do zavesti, da je bila tu že ves čas, posušena, ploskih prsi, koščena. Redke, brezbarvne lase je gladko počesala nazaj in jih zvezala v »nordijsko« figo, roke je potisnila v široko hladno krilo. Iz kota v kot hodi s podganjim, zagrizanim nasmehom, priplepljenim na osušene ustnice. Sovraži žensko očarljivost s sovraštvom ženske, ki je grda in se tega zaveda. Seveda, že večkrat sem jo videl in dobro sem si jo zapomnil: to je komandantka FKL, ki je prišla gledat svojo pridobitev, kajti del žensk so odstavili od avtomobilov in te bodo šle peš — »na lager«. Naši fantje, frizerji s Saune, jih bodo docela oropali vseh las in bodo imeli veliko veselje z njihovo svobodoljubno sramežljivostjo.
Torej nakladamo ropotijo. Vzdiguje mo težke, zajetne kovčke in jih z naporom mečemo na tovrnjak. Potem se vse to nalaga v grmade, stiska se skupaj, tlači, tudi prereže se, kar se da z nožem, in to bodisi za zabavo na lovu za žganjem; pa parfum, ki ga človek izlije kar nase. Eden od kovčkov se odpre, iz njega padajo obleke, srajce, knjige... Ujel sem nekakšen zavitek: nekaj težkega; odvijem: zlato, za dve dobri pesti ga je: zlate ure, zapestnice, prstani, ovratnice, briljanti...
— Gib her — reče mirno esesovec in nastavi odprto aktovko, polno zlata in pisane tuje valute. Zapre jo in odda oficirju, vzame drugo, prazno, potem gre in opreže pri drugem tovrnjaku. To zlato bo šlo v rajh.
Vročina, neznosna vročina. Zrak visi kakor negiben, razbeljen stebel. Grla so suha, vsaka izrečena beseda povzroča bolečino. Oh, piti. Vse gre vročino, samo da bi šlo hitreje, samo da pride človek v senco in da si oddahne. Končali smo nakladanje, zadnji avtomobili odhajajo, prizadevno pobiramo vse pa —
* Aleje (Ujazdowskie), najlepša ulica Varšave. Op. prev.

Spored RTV Ljubljana za teden od 27. novembra do 3. decembra 1961

PONEDELJEK	TOREK	SREDA	ČETRTEK	PETER	SOBOTA	NEDELJA
27. novembra	28. novembra	29. novembra	30. novembra	1. decembra	2. decembra	3. decembra
5.00-8.00 Dobro jutro (pisan glasbeni spored) — 8.05 Povečanje in zabavne melodije na tekočem traku — 8.55 Za mladostne radovedneže — 9.25 Med opernimi zbori in intermezzi — 10.15 Mešani zbor Nižje glasbene šole Ljubljana-Center — 10.35 Zvočna mavrica — 11.00 Glasba iz Jugoslavije — 11.15 Naš podlistek — 11.35 Josif Enriko: Sonata antica — 12.05 Slavko Korosec: Po domače — 12.15 Radijska kmečka univerza — 12.25 Vsak dan za vas — 12.35 Obvestila in zabavna glasbena — 13.30 Vedri zvoki — 14.00 Melodije z evropskega severa in juga — 14.35 Naši poslušalci čestitajo in pozdravljajo — 15.20 Pojo zabavni zbori — 16.40 Literarni sprehod — 17.00 Obisk pri čeških opernih skladateljih — 17.05 Vsak dan za vas — 18.00 Poročila — aktualni doma in v svetu — 18.10 Zvoki iz Beethovnov rojstne hiše — 19.45 Radijska univerza — 19.50 Obvestila — 19.55 Pojavljajo se delovnih kolektivov — 20.00 Radijski dnevnik — 20.00 Kulturni globus — 21.00-22.50 Simfonični koncert Orkestra Slovenske filharmonije — 22.50 Literarni nokturno — 23.50 Mladim pesalcem — 24.00 Zadnja poročila in zaključek oddaje.	5.00-8.00 Dobro jutro (pisan glasbeni spored) — 8.05 Pošastni zbor iz Sentvid v Podjunu — 8.55 Ali vam ugaja? — 9.55 Radijska šola za srednjo stopnjo — 9.25 Odlomki iz jugoslovanskih oper — 10.15 Izberite popevko tedna! — 11.00 Stanoljo Rajčič: Listje rumeno — 11.15 Utrjuje svojo angleščino — 11.30 Peter Iljič Čajkovski: Prvi godalni kvartet — 12.05 Nekaj slovenskih narodnih pesmi — 12.15 Kmetijski nasveti — 12.25 Vsak dan za vas — 13.15 Obvestila in zabavna glasba — 13.30 Partizanske pesmi jugoslovanskih narodov — 13.50 V počasnem ritmu — 14.05 Radijska šola za višjo stopnjo — 14.35 Iz skladateljskih albumov Karola Pahorja in Pavla Sivica — 15.20 Segava klavirura — 15.30 Montaža — otvoritev predilnice Ajdovščina — 16.00 Naši kompozitisti o domovini — 17.05 Delovni kolektiv čestitajo za aktualnosti doma in v svetu — 18.10 Količek za mlade ljubitelje glasbe — 18.30 Zvočni Kržišnik: Seja delavskega sveta — 19.00 Obvestila — 19.30 Od valčka do cha-cha — 19.30 Radijski dnevnik — 20.00 Radovan Gobec: Njegov ime je legenda — kantata — 20.35 Radijska igra	6.00-6.35 Praznik v pozdravi! — 6.35 Zabavni zvoki naših avtorjev in instrumentalni izvedbi — 7.15-8.00 Dan republike 29. november — pozdravi in čestitke — 7.30-7.35 Radijski koledar in prireditve dneva — 8.00 Mladinska radijska igra — 8.40 »Pozdravi iz Zagreba« — 9.05 Zabavne melodije jugoslovanskih skladateljev — 9.30 Praznični koncert — 10.40 Godala pod taktirko Ilje Genića — 11.00 Mitja Kreft: Reportaža o ustavi — 11.20 Ferdo Pomykalo: Dalmatinske freske — 11.30 Zdravo tovariši! — Spored partizanskih samosplovov — 12.05 Kaj je nova pri Joževcih? — 12.20 Vedri opoldanski zvoki — 13.15 Obvestila in zabavna glasba — 13.30 Heja-ja ho — čujte naši partizani pojo — 14.00 Ernest Petrin: Reportaža na temo — 14.30 Izbral smo za vas — 15.20 Paul Robeson spet poje — 15.45 Zabavni ansambel Boruta Lesjaka — 16.00 Frane Milčinski: Ubogi strah — 17.05 Josip Slavenski: Simfonični epus — 17.50 V vedrem tonu — 18.00 Zemlja in ljudje — 18.40 Komorni zbor RTV Ljubljana — 19.00 Obvestila — 19.05 Naše priljubljene popevke — 19.30 Radijski dnevnik — 20.00 V svetlu opernih melodij — 21.30 Pol ure ob prijetni glasbi — 22.5 RTV Zagreb našim poslušalcem	6.00-6.25 Tito — nova Jugoslavija — 6.05-6.10 Poročila in dnevni koledar — 6.25 Zabavne melodije za prijeten začetek dneva — 7.15 Rado Simonič: Kolednica mladinskih brigad — 7.30 Radijski koledar in prireditve dneva — 7.35 Godala za vas — 8.15 Zadovoljni Kranjci z novimi vizami — 8.30 S popevkami in zabavnimi zvoki po Jugoslaviji — 9.05 Heribert Svetel: Svobodna zemlja, kantata — 9.25 Lepe melodije — 10.00 Se pomnite, tovariši... — 10.30 Dopoldne ob zabavnih glasbi — 11.30 Pred letošnjo zimsko-sportno sezono — 12.05 Maria Callas kot Leonora v Trubadurju in druge novosti iz operne diskoteke — 13.15 Obvestila in zabavna glasba — 13.30 Se poslednji pozdravi in čestitke za 29. november — 14.30 Montaža — Anhofo — 15.20 »Novo v studiu 14« — 16.00 Moj kraj dneva — 16.30 Igramo za vas — 17.05 Novi posnetki zabavnega orkestra Raphaela — 17.30 Slovenski oktet je posnel za RTV — 18.00 Radijska igra — 19.00 Obvestila — 19.05 Zabavni zbor Sergeja Rajnisa in godalni ansambli — 19.30 Radijski dnevnik — 20.00 »Naši kraji za nas spored« — 20.55 Radij jih poslušate — 21.30 Ivo Petrič: Tretja simfonija — 22.15 RTV Beograd našim poslušalcem	5.00-8.00 Dobro jutro! (pisan glasbeni spored) — 8.05 Glasba ob delu — 8.40 Srbske in makedonske pesmi — 8.55 Pionirski tednik — 9.25 Količek za mlade ljubitelje glasbe — 9.45 Operetni zvoki — 10.15 Duška moja... — 10.45 Plesni orkester Kurt Edelhegerja — 11.00 Pevka Greetje Kauffeld in pevec Ivo Robić — 11.15 Naš podlistek — 11.35 Orkestrske miniature Anatola Ljadova — 12.05 10 minut z Beneskim fanti — 12.15 Radijska kmečka univerza — 12.25 Vsak dan za vas — 13.15 Obvestila in zabavna glasba — 13.30 Pisan zvoki iz Dravskega polja — 13.50 Četrte ure z orkestrom Les Baxter — 14.05 Radijska šola za nižjo stopnjo — 15.20 Gershwin in spirituali — 15.45 Orgle, orglice in vifabron — 16.00 Parada pihal (7) — 16.40 Kitara v ritmu — 16.45 Jezikovni pogovori — 17.05 Vsak dan za vas — 18.00 Poročila — aktualnosti doma in v svetu — 18.10 Veliki zabavni orkestri tega tedna — 18.45 Iz naših kolektivov — 19.00 Obvestila — 19.05 Trije dueti — 19.30 Radijski dnevnik — 20.00 Mandoline in godala — 20.15 Tedenški zunanepolitični pregled — 20.30 Romanske skladbe za kitaro — 21.15 Oddaja o morju in pomorskih — 22.15 Po svetu jazza	5.00-8.00 Dobro jutro! (pisan glasbeni spored) — 8.05 Poštarček v mladinski glasbeni redakciji — 8.30 Popevke in majhni ansambli — 8.55 Radijska šola za nižjo stopnjo — 9.25 Iz poljske opere Halka Stanisława Moniuszka — 10.15 Blaž Arnič in Fran Ljotka — 11.00 Glasbene razglednice — 11.30 Dva samospeva Sergeja Rahmaninova — 11.35 Ernest Dohnanyi: Serenada za violino, violo in violončelo — 12.05 Narodne pesmi iz Vojvodine — 12.15 Kmetijski nasveti — 12.25 Vsak dan za vas — 13.15 Obvestila in zabavna glasba — 13.30 Do arje do arje — 14.10 Vedro in priljubljeno — 14.35 Naši poslušalci čestitajo in pozdravljajo — 15.15 Turistični napotki — 15.20 Po tipkah in strunah — 15.30 Moški zbor »Grafike« — 15.50 Zabavna medigra — 16.00 Gremo v kino — 16.45 Planist George Feyer — 17.05 Vsak dan za vas — 18.00 Poročila — aktualnosti doma in v svetu — 18.10 Svjetoslav Richter igra klavirski koncert P. I. Čajkovskega — 18.45 Naši popotniki na tujem — 19.00 Obvestila — 19.05 Valčki v izvedbi velikih zabavnih orkestrrov — 19.30 Radijski dnevnik — 20.00 V veselim ritmu z majhnimi ansambli — 20.20 Zabavna radijska igra	6.00-6.30 V nedeljo zjutraj vstal bom... (narodne in domače viže) — 6.30 Napotki za turiste — 6.35 Vedri zvoki — 7.15 Reklame — 7.30 Radijski koledar in prireditve dneva — 7.35 Pihalni orkester Ljudske milice igra zabavnem tonu — 7.50 Korčadnice igra Holandska pihalna godba — 8.00 Mladinska radijska igra — 8.37 Eric Horwedell — 9.05 Z zabavnim glasbo v novi teden — 9.46 Jugoslovanska suita Josipa Slavenskoga — 10.00 Se pomnite, tovariši... — 10.30 Glasbena matineja — 11.30 Ernest Petrin: Poletni na morje, pozimi pa... — 11.50 Zabavni orkester Alfred Scholz — 12.05 Naši poslušalci čestitajo in pozdravljajo — I — 13.15 Obvestila in zabavna glasba — 13.30 Za našo vas — 14.00 Dama Ročnikova in Janez Lipušček pojeta slovenske narodne — 14.15 Naši poslušalci čestitajo in pozdravljajo — II — 15.15 Reklame — 15.30 Igra vam 17 volin moskovskega Velikega teatra — 16.00 Humoreska tega tedna — 16.20 Zabavni zvoki za nedeljsko popoldne — 17.05 Klavir v ritmu — 17.15 Radijska igra — 17.56 Tri Arničeve pripevke za klarinet in klavir — 18.16 Prijetne melodije — 18.30 Sportno popoldne — 19.00

TEHNIKA REVOLUCIJE

● Ob najbolj neugodnih in težavnih razmerah se je med narodnoosvobodilno vojno razvijala tudi svojevrstna tehnika. Njeni ustvarjalci, udeleženci naše ljudske revolucije, so morali in zmogli delati tisto, kar se je zdelo nemogoče – vse to brez dobro opremljenih delavnic, brez zadostnih materialnih sredstev in seveda tudi brez študijsko raziskovalnega dela. Ob takih okoliščinah so morali opustiti misel na mnoge znanstvene in tehnične zamisli ter norme. Oprli so se lahko zgolj na lastno iznajdljivost in domiselnost.

● Naše, v partizanskih delavnicah izdelano orožje je tolklo po sovražniku. V naših partizanskih delavnicah so – zlasti proti koncu vojne – izdelovali obleke in obutev, medicinske potrebščine...

● Precej je pričevanj o ustvarjalcih tehnike med revolucijo. Spregovorili bomo le o nekaterih izmed njih.

PABERKI IZ SLOVENSКИH VOJAŠKIH DELAVNIC

Takole beremo v ciklostirani brošuri »Naše vojaške delavnice«, ki jo je ob razstavi de-

lavnic VII. korpusa NOV in POJ v marcu 1945 na osvobojenem ozemlju izdal propagandni odsek tega korpusa:

»Z razvojem partizanskih delavnic sta neločljivo povezana dva stara partizana, poročnik Gustelj Pogačnik, referent delavnic in Jože Udovič-Topsi, vodja delavnice. Gustelj je bil prej puškar, Topsi pa mehanik. Po prihodu v partizane leta 1942 pa sta postala v edinicah preveč dragocena, kajti popravljanje orožja je bilo od vsega začetka veliko vprašanje. Določili so ju za to delo...

O svojih doživljajih ve Topsi povedati celo kopico zanimivih zgodb. Na primer: Nekoč je odpovedala zbrojevka med borbo. Topsi jo je razstavil, našel napako in jo začel spet sestavljati. Toda – izgubil je majhen vijak. Kaj zdaj? Izrezal je majhen brezov klinček, ki je kar dobro nadomestil izgubljeni vijak. Zbrojevka je spet neusmiljeno kosila fašiste...

»Kje vzeti material? To je za nas najtežje vprašanje. Koliko skrbi povzroči čisto naveden žebelj... Najprej je treba najti kako betonsko ploščo ob porušeni železnici. Tako ploščo razbijemo, da dobimo nekaj metrov betonskega železa, iz katerega delajo žebelje. Tudi za ostalo se nabere največ materiala prav ob železniških progah. Iz razbitih vagonov in lokomotiv dobe železo, jeklo in pločevino. To gre potem v naše livarne... Tamkaj imajo največ opravka z aluminijem, ki nadomešča železne in jeklene izdelke. Od kod ves ta aluminij pri nas? Nekat avionov se je ponesrečilo nad našim ozemljem. Dobili smo toliko aluminija, da ga zlepa ne bo zmanjkalo... Kar stopi v naše kuhinje, pa boš videl, v kako pripravih in okusnih aluminijastih posodah kuhajo, postrežejo v aluminijastih krožnikih, zajemaš z aluminijasto žlico... Kmalu bo imel vsak naš bореc aluminijasto skodelo domačega izdelka. Aluminijast je tudi rep mine za partope. In še marsikaj

je iz aluminija, samo pri pridnih livarjih se je treba ustaviti, pa boš videl, s kakšnimi različnimi kalupi imajo opravka...

Kaj vse izdelujejo naši mizarji! Omare, mize, stole, opreme, naše vremenoslovno postajo, za sanitetno postajo izdelujejo vsakovrstne doze, pa ročne proteze, opornice. Mnogo izdelajo kopit za puške in brzostrleke...

V ortopedskih delavnicah izdelujejo iz žice, ki jo dobe ob razrušenih progah, razne opornice za poškodovane ude. Opornice za ranjene noge izdelujejo iz lesa po vseh predpisih moderne medicine. Izdelujejo tudi obdukcijske opornice, vložke za čevlje, proteze, sterilizatorje, bolničarske torbe, okove in zaponke, pasove za prenašanje ranjenecov...

Manjka nam ovojev. Zato smo osnovali tkalnico, kjer tko povoje in gazo iz umetne svile, ki je bila po naključju na razpolago. Uporabljamo tudi svilo od padal...

Orožarske delavnice v Starih žagah leta 1944 — Na sliki, od leve proti desni: Jože Udovič-Topsi, Lojze Mirtič, Riko Cigoj in »Ribčan«. (Iz fototeke Muzeja NOB)

V livarski delavnici v Črnomlju — obdelovanje aluminijastih krožnikov (Iz fototeke Muzeja NOB)

In še marsikaj drugega je manjkalo našim partizanom. Zato so odprli tudi svoje milarne, usjarne, kemično-farmaceutске laboratorije, šivalnice, urarske delavnice itd., itd. V vseh partizanskih delavnicah za delavce ni bilo rednega delovnega časa, ne posebnih odmorov. Kajti tudi za borca na položajih ni bilo uradnih ur, nedelj in rednega počitka... Bralec, naj te ne moti, da

so ti paberki nekako anonimni. Objavljeni so bili med vojno, ko je veljala najstrožja konspiracija. Dandanes seveda vemo za marsikatero teh delavnic; za vse tisto, kar so izdelovale in ob kakšnih okoliščinah so zrasle in delovale. In če pomislimo na vse to, nas prevzame občudovanje in spoštovanje tudi do teh, pogosto neznanih udeležencev naše revolucije, tvorcev tehnike revolucije.

SLOVENSKI PARTOP

Med vsem težjim strelnim orožjem, ki so ga izdelovali partizani, se je najbolj obnesel slovenski partop — partizanski top. Izdelali so ga mojstri v slovenskih delavnicah leta 1944, preizkusili pa so ga na pomlad v Cerknem, kjer je bil štab 31. slovenske divizije.

Partop so izdelali iz delov starega jugoslovanskega minometalca »stock brand« kalibra 81 mm. Imel je ogrodje kot strojnica, naboj pa je bil izviren: iz lesenega ročaja z italijansko čelado na drugem koncu. Odprtina čelade je bila obrnjena navzven, notranjost pa so napolnili z razstrelivom. Naboj je kajpak imel vgrajen tudi netilec, ki ga je bilo moč naravnati na trenutno ali na malce zadržano eksplozijo. Vprašanje zase je bilo izstreljevanje nabojev iz partopa. Na dno minometalčeve cevi so nasuli smodnik, potem pa so potisnili v cev naboj. Smodnik so prižgali z vrstico, tako kot pri starih kanonih. Izstrek je letel v ravni črti 100 m daleč.

Partop so preizkušali na

dvorišču zapuščene italijanske vojašnice. Za prvi cilj so izbrali prazno poslopje. Izstrek je napravil v zidu 40–50 cm velike luknje.

Kasneje so partop precej izpopolnili. Do konca vojne pa so ga uspešno uporabljali pri mnogih akcijah narodnoosvobodilne vojske.

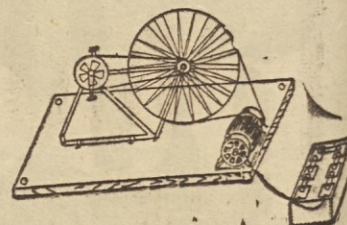
Partop

Partizanski agregat

Oktobra 1943 je poslal Vrhovni štab na osvobojeno ozemlje v Hercegovini radijsko postajo SET-19, ki jo je upravljal v naglici usposobljen partizan. Oddajnik je dobival energijo iz 12-voltnega akumulatorja, ki se je kmalu izpraznil. Na terenu ni bilo polnilnega agregata. Zdelo se je, da oddajnika ne bo mogoče uporabljati.

V mlinu v Avtovcu je bil majhen dinamo, ki je dajal tok za nekaj žarnic. Ko so partizani izvedeli za dinamo, so poslali ponj vod borcev.

Bil je 12-voltni stroj, prav tak, kakršnega so potrebovali. Toda v mlinu ga je gnala majhna vodna turbina, kaj pa tu? Nekomu je prišlo na misel,

Partizanski agregat

da bi v tem primeru pomagal bicikel. Terencem so naročili, naj po delih prinesejo kolo iz Gackega.

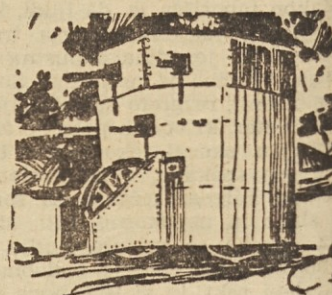
Risba, ki jo objavljamo, dovolj nazorno kaže, kako duhovito so izkoristili bicikel za polnjenje akumulatorja. Kurirji so pri tej napravi nabrali največ »delovnih ur«.

Kasneje so prišli na tisti teren člani zavezniške vojaške misije s svojim radijskim oddajnikom in s pravim agregatom. Njihov agregat se je čez nekaj časa pokvaril. Zato so akumulator njihovega oddajnika hočeš nočeš, napolnili s »partizanskim agregatom«, v katerega dotlej niso imeli zaupanja.

Liški tank

Leta 1942 je dal štab Liškega narodnoosvobodilnega partizanskega odreda Stevanu Brezoviču nalogo, naj zbere vasko kovače, da bodo izdelali — tank! Odred je takrat pripravljaval napad na ustaške garnizone v Koronici, Labcu in Srbu, zato bi tank zelo koristil, ker bi se s njim lažje in z manjšimi izgubami približali sovražnikovim postojankam.

Tako je nastal slovit »liški tank«, ki ga zdaj hranijo v Muzeju revolucije v Zagrebu.

Liški tank

Imel je železna kolesa, zadaj dve, spredaj po eno, s katerimi so krmarili vozilo. Motorja ni bilo. Tank so potiskali kar borci, ki so bili v njem. Na zunaj je bil tank podoben veliki kadi s kupolo, na kateri so bile dve markirani topov, v njem pa dve pravi strojnici, ki sta lahko streljali v več smeri skozi majhne odprtine, pokrite s premičnimi jeklenimi ploščami. Ves tank je bil izdelan iz 15 mm debelih jeklenih plošč in je uspešno varoval borce pred krogli iz pušk in strojnica.

Prvi komandir tega liškega »tanka«, ki se je zlasti izkazal pri napadih na Nebljuse, Drenovačo in Lapac, je bil narodni heroj generalpolkovnik Milan Žeželj.

Antena v bunkerju

Organiziranje zvez med narodnoosvobodilno vojno ni bilo niti najmanj lahko in preprosto delo zelo majhnega števila elektrotehnikov ali radiotehnikov — strokovnjakov in amaterjev — ki so se borili v okviru enot NOV in POJ po vsej naši deželi. No, leti so včasih ustvarjali pravcata tehnična čuda pri reševanju posameznih praktičnih problemov.

Takole pripoveduje znani slovenski radioamater Oto Hudeček (YU 3 AB), ki je prvi vzpostavil zvezo iz Štajerske z Glavnim štabom Slovenije in s Štabom 9. korpusa.

»Z oddajnikom sem bil v bunkerju neke hiše. Največ težav je bilo z anteno.

Oto Hudeček za oddajnikom

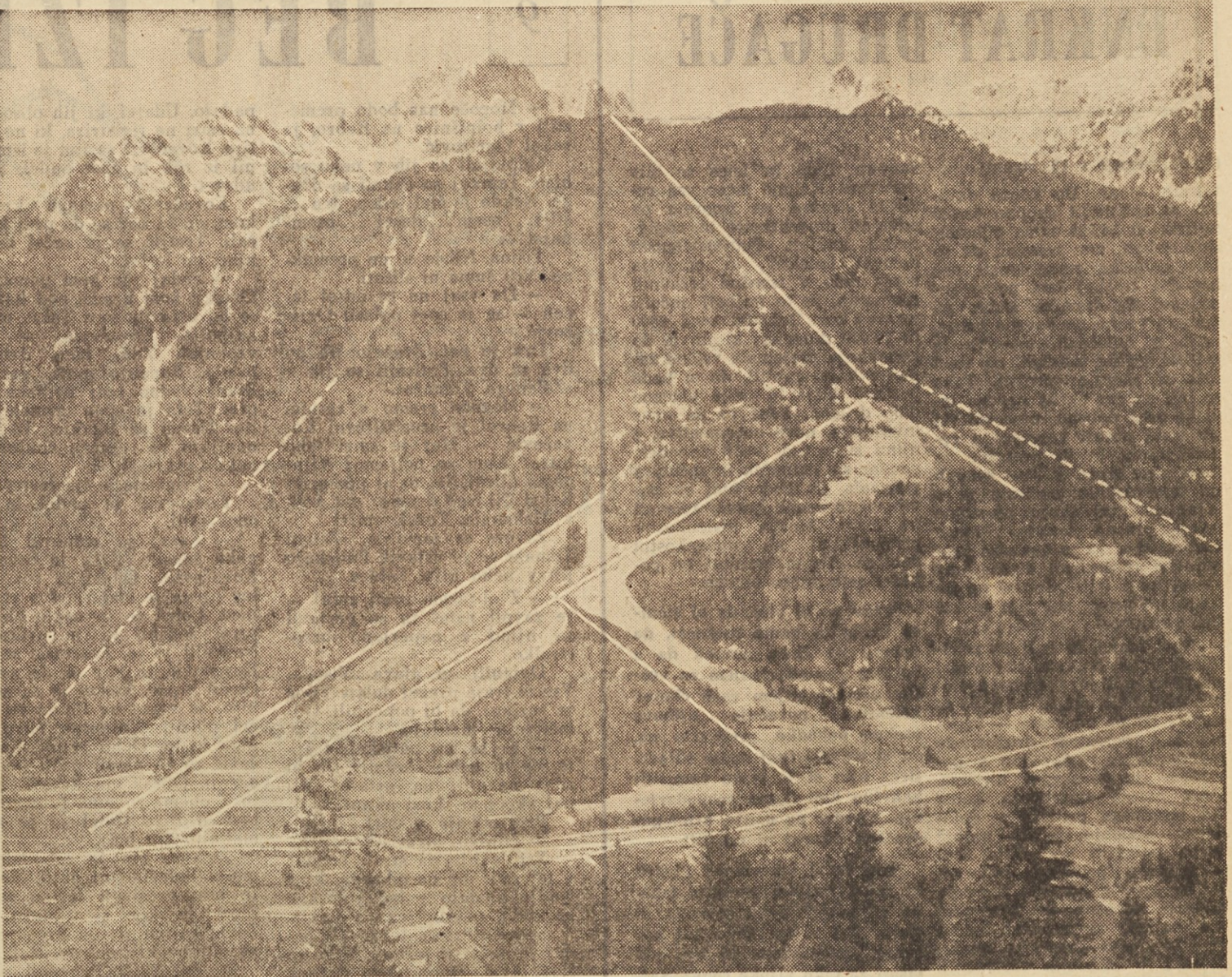
Čprav je bil prostor majhen in lahko dostopen, sem jo moral prav tam razpeti in jo skriti za tramovi. V primeru nevarnosti sem samo potegnil za antenski odvod, ki se je na določenem mestu odtrgal od žice antene. Odvod sem potegnil v bunker, za žico anteno, razpeto za tramovi, pa bi se hišna gospodinja, če bi bila kakšna preiskava, vselej lahko izgovorila, da ji služi za sušenje perila...

Marsikateri radiotelefist meni, da antena, z žebelji pribita na les, ne more oddajati. Čprav so tudi mene tako učili, pa imam iz vojnih dni drugačne izkušnje. Nekoč, ko je bil položaj zelo težaven (fašisti so se sprehajali okoli hiše, v kateri je bil moj bunker), sem seveda moral antenski odvod potegniti v bunker. Da bi pa vendarle lahko delal, sem tisti kos žice razpел kar v bunkerju. Marsikdo mi ne bo verjel, češ da pripovedujem radioamaterske lovske zgodbe. Vendar imam priče, da je bilo res tako. Pri trdijo mi lahko borci Cankarjeve brigade, ki sem jim tistikrat poslal radiogram z naslednjo vsebino: »Nemci vedo za položaje Cankarjeve brigade in za položaje topov. Prav tako vedo, v kateri hiši je štab brigade...«

KRANJSKA GORA — ENKRAT DRUGAČE

Če pojde vse po sreči — in v Kranjski gori zatrjujejo, da bo šlo — se bomo lahko v letošnji zimski sezoni smučali po novih smučarskih progah, ne da bi bilo treba čakati v vrsti ob žičnici. Dve novi vlečnici, ena obnovljena, nove smučarske proge, nova restavracija vrh Vitranca, nov motel — ugodnih presenečenj pa s tem še ni konec...

Slika desno: sistem starih in novih žičnic v Kranjski gori. Črtkasta črta na desni: predvidena žičnica iz Podkorena, črtkasta črta na levi: predvidena sanjska proga

Veliko je bilo doslej že napisanega o Kranjski gori, pa malo pohvalnega, malo razveseljivega in še manj spodbudnega. Bilo je nekako tako, kot bi možje peresa med seboj tekmovali, kdo bo odkril in opisal več pomanjklivosti; prav tako pa je tudi res, da ni v tem našem največjem zimskošportnem turističnem centru nikoli zmanjkalo gradiva za takšno pisanje. Zakaj je bilo tako in kje so tičali vzroki — tokrat ne bi pogrevali, kajti vse kaže, da je list neslavne preteklosti obrnjen. Brez velikih besed so se stvari premaknile iz začaranega kroga, v katerem so leta in desetletja valili krivdo drug na drugega vsi tisti, ki bi lahko vsak po svojih močeh pomagali potisniti voziček turizma na pravo pot.

Prvi letošnji sneg je v dolini že skopnel, pa čeprav ga je navrglo nad pol metra; više gori na obronkih Vitranca pa se je obdržal in se najbrž ne misli več umakniti vse tam do pozne pomladi. Na širokih smučiščih pod Bukovnikom klije ajda. Posejali so jo, da bi utrdila zemeljsko površino. Še pred kratkim je ta smučišča po dolgem in počez pregrizel buldozer. Grbine in jarki so izginili, posekani štori tudi, vse od vrha pa do vnožja preseke — ena sama planjava, široka, gladka. In v njo se steka druga, ki je razširila ozke gozdne prehode v Brsnini in nad njo v varna smučišča, odprta in zravnana, primerna tudi za najbolj neizkušene smučarje.

Žičnica brni. Ne, tisto na sedežih, ki polze proti vrhu, niso premraženi breznoči smučarji, ampak vreče cementa, gradbeni material, deli jeklenih konstrukcij.

Mudi se. Vsem se mudi! Mrzel veter brije in se prebrije tudi skozi podloženo vetrovko. Roke potisnem globlje v hlačne žepe, nosu in ušes pa ne morem.

»Presneto je mraz,« pravim. »Mraz?« se začudijo možje, ki hite postavljati spodnjo postajo nove žičnice pod Brsnino. »Nak, mraza pa še ni!« In si s čela obrišejo potne kaplje. Peter, Joža, Miha, sami stari veterani kranjskogorske žičnice. Včasih kot monterji na stebrih, včasih kot strojniki ob pogonu, včasih kot težaki do kolen v snegu ali pa ves dan na vstopnem peronu — kakor pride. Zdaj so tesarji. Mizarji. Zaga se zagriže v desko na kolenu.

»Pa bo gotovo do novega leta?«

»Seveda bo,« pravijo in se najbrž čudijo, zakaj tako neumno sprašujem.

»Mora biti!« pravijo potem, da bi me povsem prepričali.

Težko je v teh dneh s komer koli govoriti. Ali je preza-poslen, da bi odgovarjal — ali pa ga sploh ni, ker teka po opravkih kod drugod. Trikrat sem zaman čakal upravnika žičnice, četrtič sem ga končno le prestregel, ko se je vrnil iz tovarne Elan, kjer je nabavljaj smuči za novo izposojevalnico.

Tovariš Vid Černe prične naštevati na prste:

»Zemeljska dela so končana, podstavki zabetonirani, stebre za obe spodnji vlečnici že ima-

mo, motorji, ki jih dobimo iz inozemstva (tovarna »Rade Končar« iz Zagreba je namreč postavila dvanajstmesečni dobavni rok), morajo biti do konca meseca tu. Zdaj nas tudi slabo vreme in sneg ne moreta več zadržati, seveda, če nam bo mariborska tovarna »Metalna« še teh nekaj tednov stala ob strani tako kot doslej, ko nam je vso naročeno konstrukcijo dobavljala v obljubljenem roku.

Finančna sredstva za gradnjo novih vlečnic so odobrili namreč šele letos in ko so se poleti predstavniki žičnice in investitorja pojavili v »Metalni« z naročilom jeklene konstrukcije, ki bi jo najraje kar počakali in vzeli takoj s seboj, so jih v Mariboru najprej debelo gledali, potem pa so le obljubili, da jim bodo pomagali iz zadrege. Kdor se bo torej letos smučal v Kranjski gori brez čakanja v vrsti, naj ve, da je k temu nemalo pripomogel tudi kolektiv mariborske tovarne »Metalne«. Upajmo, da bo tudi v bodoče pokazal toliko razumevanja in tovariške priprave-

Stari hotel »Razor«, ki ga prav zdaj dokončno preurejujejo

ljenosti, kot jo je pokazal doslej, da bo šlo — potem bo do novega leta obratovalo pet žičnic: nova vlečnica na Preski z zmogljivostjo 720 smučarjev v eni uri

Če pojde torej vse po sreči — in v Kranjski gori zatrjujejo, da bo šlo — potem bo do novega leta obratovalo pet žičnic: nova vlečnica na Preski z zmogljivostjo 720 smučarjev v eni uri

(namesto dosedanje zmogljivosti 250 smučarjev), nova vlečnica na Bukovniku (800 smučarjev), stara vlečnica — obnovljena in prestavljena v Brsnino (400 smučarjev) in oba dela dosedanje sedežnice s skupno zmogljivostjo 500 smučarjev na uro. Eno k drugemu bodo torej lahko prepeljali v eni uri 240 smučarjev ali 2170 samo na spodnjem delu, ki je primeren za družinsko smučanje — namesto dosedanjih 500.

Vrst se nam potemtakem res ni treba več bati. Vsaj za začetek ne!

Z novimi žičnicami in novimi resnično turističnimi programi pa ugodnih presenečenj še ni konec. Na vrhu Vitranca dokončujejo lepo moderno restavracijo, ki bo po zatrtjevanju obratovala že v letošnji sezoni, spodaj graje upravno poslopje, v katerem bo poleg drugih prostorov tudi bife, soba za ponesrečene, izposojevalnica in popravilnica smuči (v ta namen imajo že mesec dni nekoga na praksi v tovarni »Elan«), posebno ekipo so določili za stalno vzdrževanje smučarskih prog, kup stvari pa je še v načrtu in jih bodo lahko uresničili šele prihodnje leto.

Prihodnje leto? Ah, prihodnje leto bo vse spet zaspalo, pravijo pesimisti. Ne bo kreditov, pa bomo spet tam, kjer smo bili poprej. Tako je vedno!

Morda pa se pesimisti vendarle enkrat motijo.

Občinski možje so globoko segli v žep

Že letos spomladi je občinski ljudski odbor Jesenice ustanovil zavod za izgradnjo turističnih in športnih objektov v Gornjesavski dolini. Ta zavod naj bi postal nekakšen gonilni motor, hkrati pa naj bi skrbel za premišljeno in načrtno perspektivno izgradnjo turističnih objektov vse tam od Planice pa do Mojstrane. Sedež zavoda je v Kranjski gori, njegov direktor tovariš Kapus pa je brž pripravljen postreči s številskimi dejstvi in načrti, ki niso niti malo pesimistični:

V letošnjem letu je bilo v Kranjsko goro investiranih 115 milijonov dinarjev, ne upoštevajoč pri tem restavracijo na vrhu Vitranca, ki jo dokončujejo iz prejšnjih kreditov, in ne upoštevajoč motel, ki bo za novo leto vendarle odprl vrata gostom. Polovica omenjenega zneska je

iz republiškega investicijskega sklada, polovico pa sta prispevala občina in okraj. Določena pa so bila ta sredstva takole: 63 milijonov za nove žičnice, 7,9 milijona za smučarske proge, 7,5 milijona za ureditev parkirnega prostora in 34 milijonov za prvi trakt kanalizacije, ki je Kranjska gora doslej ni imela.

Potemtakem res ne moremo več govoriti o nekakšnem mačehovskem odnosu občine, še posebej, če dodamo, da so tudi sredstva v višini 340 milijonov za gradnjo novega hotela že odobrena. Tudi k tej vsoti pri-

Stari vlečnici na Preski je odklenkalo

spevala 50% občina in okraj iz lastnega proračuna.

Vsi načrti za ta hotel s 120 ležišči in restavracijsko zmogljivostjo za 350 gostov so končani in dokončno odobreni. Gradnja se je nekoliko zavlekla, saj bi ga po prvih preuranjenih napovedih morali začeti graditi že v letošnjem letu, vendar to prav zaradi načrtov, ki jih je bilo treba naknadno pretresti, spremenjati in dopolnjevati — hvala bogu — ni bilo mogoče. Preko zime pa bodo že začeli z licitacijo in sklepanjem pogodb z izvajalcem gradbenih del, tako da bodo takoj spomladi pričeli graditi in del bo morda restavracijski del hotela že naslednjo zimo služil svojemu namenu.

Kaže, da razvoj turizma ne bo več prepuščen stihiji

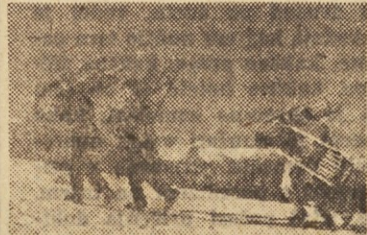
Poleg teh stvari, ki jih je zavod dobil že nekako garnirane na pladnju, pa se pripravljajo, da poseže s svojo dejavnostjo mnogo globlje. V sodelovanju z Inštitutom za urbanizem pripravljajo generalni urbanistični načrt, ki mora biti gotov do marca prihodnjega leta. Šele na podlagi tega načrta, ki bo točno določil zazidalne površine, kategoriziral obstoječe zgradbe in zaščetil tiste, ki so stilno in arhitektonsko pomembne za ohranitev značaja gorenjske pokrajine, bo mogoče pričeti z načrtno, premišljeno in perspektivno izgradnjo celotnega področja Gornjesavske doline. Zavod si prizadeva, da bi občinski odbor že z

novim letom uveljavil sklep, da je za kakršnokoli gradbeno dejavnost na tem področju potrebna predhodna odobritev zavoda. Predvsem: odobritev lokacije, odobritev gradbenega načrta in nadzorstvo nad samim gradbenim izvajanjem.

V zvezi s tem bo z novim letom že pričel delovati pri zavodu samostojni projektivni biro, tako za potrebe zavoda kot za potrebe investitorjev, ki se bodo hoteli posluževati njegovih servisnih uslug.

Direktor tovariš Kapus pravi: »Ko nam bo ta stvar stekla, bomo v vseh jugoslovanskih listih objavili razpis in pogoje, pod katerimi lahko dobijo interese lokalno, že izgotovljene načrte, vsa navodila in informacije. Kajti, če hočemo res izkoristiti kopico izrednih naravnih lepote tega področja, potem moramo pritegniti k investiranju najširši krog interesentov.«

Dalje ima zavod v načrtu gradnjo sanjske proge, za katero so dani naravnost idealni terenski pogoji. Če mu bo uspelo zagotoviti sredstva (ca. 10 milijonov), bo ta zanimiva in nad vse zabavna atrakcija nared že v zimi 1962/63. Potem že izgotavlja načrte za novo sedežnico iz Podkorena na Bukovnik, kjer so morda sploh najlepši smučarski tereni Kranjske gore. Poteguje se tudi za to, da bi dobil v upravljanje oziroma vzdrževanje vse planiške skakalnice, ki so potrebne stalnega vzdrževanja, in za kar bi bilo verjetno potrebnih manj sredstev kakor za občasna kampanjska dela, ko je treba na vrat na nos pripraviti zapuščene skakalnice za enkratno ali dvakratno prireditve. Pa še ureditev ceste v Tamar in gradnja ceste, ki naj bi odprla doline Krme! Obstoji možnost, da bi v letu 1963 pričeli graditi turistično cesto po prelepi dolini Radovne. Ta prometna žila, ki bi povezovala Bled z Mojstrano ter tako zbližala dva najpomembnejša turistična cen-

Sanjski šport za zdaj še ni dobil svojega mesta

tra, ki sta bila doslej skoro izolirana drug od drugega, bi odprla tudi nove možnosti za razvoj blejskega turizma, hkrati pa približala Kranjsko goro in sploh Gornjesavsko dolino solidnemu turističnemu zaledju.

Poleg vsega tega pa ostane seveda zavodu v prvi vrsti skrb za gradnjo novih hotelov, novih turističnih objektov, novih športnih naprav in novih športnih igrišč.

Za to svojo dejavnost v letošnjem letu, ki nikakor ni majhna, še manj pa nepomembna, je zavod dobil za milijon dinarjev osnovnih sredstev in 15 milijonov obratnih sredstev.

Je žlica res prevelika?

Morda se bo komu zdelo, da je žlica, za katero smo tokrat prijeli, prevelika za naša usta. Zlasti še, če jo mislimo obdržati v rokah tudi v bodoče. Pa postavimo takim pomislekom ob stran nekaj števil.

Prometna turistična žila, ki vodi skozi Kranjsko goro, je pokazala v letošnjem letu takle utrip:

Oba obmejna prehoda v Ratechah in na Podkorenskem sedlu je prešlo do konca oktobra v obeh smereh (vstop in izstop) 165.267 tujih turistov, če dodamo k temu še 8107 naših turi-

Hotel »Erika«, edini gostinski objekt, ki je do zdaj kljub svoji starosti lahko zadovoljil potrebam sodobnega turizma

stov, ter ca 8000 tujih koristnikov maloobmejnega prometa, potem se je reka 181.374 prehodnih turistov, ki se je na poti v Jugoslavijo ali na povratku iz nje valila skozi Kranjsko goro, povečala za ca 25% v primerjavi z lanskim letom. Samo motorni vozil so letos na obeh obmejnih prehodih zabeležili 59.194.

Zdaj pa se ob teh številkah malce zamislimo in kdor je računar ter ljubitelj rebusov, lahko vzame v roke svinčnik, pa si izračuna vse možne variante, koliko težkih bankovcev vseh valut je nosil turistični piš tod skozi in koliko bi se jih dalo prestreči v modro nastavljene turistične mreže?

Po domače povedano bi rekli: Potok žubori, tudi lepih ribic v njem ne manjka — treba je samo trnka in pa vabe, kajti na prazen kavelj tudi najbolj neumen krap ne prime!

Potemtakem tudi žlica, pa najsi bo še tako velika, še dolgo ne bo prevelika, da bi se nam zaletelo.

Gostje odhajajo, ker ni prostora

Dosedanja turistična zmogljivost v Kranjski gori je bila takšna: 559 ležišč v 306 privatnih sobah in 112 ležišč v 62 hotelih (Nadaljevanje na 14. strani)

KRANJSKA GORA - ENKRAT DRUGAČE

9

BEG IZ POD VEŠAL

(Nadaljevanje s 13. strani)

telskih sobah. Do konca oktobra so zabeležili skupno 63.460 nočnin ali 26.329 samo v hotelskih sobah, kar pomeni, da so bile hotelske zmogljivosti več kot dve tretjini leta polno zasedene! Te številke same, pa nam še vedno ne povedo vsega, kajti v določenih mesecih je pritisk gostov tolikšen, da vseh niti ne morejo sprejeti. Tako so bili za čas okrog novega leta še pred dobrim mesecem vsi gostinski obrati zasedeni z rezervacijami in to pretežno za inozemske goste. V času šolskih in semestrskih počitnic je v Kranjski gori skoro brezupno iskati prazno ležišče. Mnogo gostov, ki si za ta čas niso pravočasno rezervirali strehe nad glavo, mora oditi. Še več pa jih sploh ne pride, ker jim je vse to že znano.

Novi motel, še bolj pa predvideni hotel, bosta to stisko vsaj nekoliko omilila, potreba po novih gostinskih objektih pa bo še naprej trkala na vrata — vzporedno s porastom družbenega standarda in vzporedno s porastom inozemskega turizma. Prav zaradi turističnih konic ter izrednega pritiska v določenem obdobju, pa bo najbrž treba posvetiti več skrbi tudi oddajalcem privatnih sob, saj lahko prav z njihovo pomočjo najbolj uspešno in predvsem na najbolj ekonomičen način dopolnimo gostinske zmogljivosti v obdobjih turističnih konic. Seveda pa bi bilo treba v tem primeru tudi njim omogočiti, da te turistične sobe uredijo v skladu s potrebami sodobnega turizma, da jih kultivirajo in opremijo s prepotrebni sanitarnimi napravami.

Dela, novih nalog in z njimi novih problemov v Kranjski gori kljub vsemu najbrž še ne bo tako kmalu zmanjkalo!

Kdo bo delal — kdo pa služil?

Ne bi bilo pošteno, če ne bi ob vsem tem novem vetru, ki veje po dolini Save in Pišnice, omenili tudi dejavnosti turističnega društva. Le-to je namreč precej poseglo v spreminjanje podobe svojega kraja in v odpravljanje pomanjkljivosti, ki so včasih povzročale toliko hude krvi. Naložilo si je celo delo, ki presega njegovo območje (skrb za javno razsvetljavo, čiščenje in posipanje cest itd. Njegov predsednik tov. Židan pravi:

»Nekdo je pač moral zagrabiti za delo! Upamo, da nas bo novoustanovljena stanovanska skupnost razbremenila te čisto komunalne dejavnosti, tako da se bomo lahko bolj posvetili našim osnovnim nalogam.«

V letošnjem letu je turistično društvo zgradilo novo drsališče ter samo prispevalo zanj milijon dinarjev, ustanovilo je hokejski klub, uredilo pot k slapovom pod Špičkom, za kar je tudi prispevalo milijon dinarjev lastnih sredstev, spomladi namerava postaviti na Podkoren-skem sedlu nov paviljon za devizno menjalnico — in še bi se društvo lahko pohvalilo s prenekaterim delom, ki ga je opravilo ali ki ga še namerava urediti.

Devizna menjalnica na Podkoren-skem sedlu predstavlja za društvo najvažnejšo postavko v dohodkih, prav zdaj pa bi se jo rado polastilo neko turistično podjetje iz Ljubljane. Ta izguba bi bila za Kranjskogorčane hud udarec in zato pravijo, da ne bodo popustili in da se bodo tolkli zanj z vsemi sredstvi.

Čisto prav imajo! Če ni nikogar, ki bi jim pulil metlo iz rok, potem lahko upravljeno zahtevajo, naj jim pustijo tudi tisto delo, ki prinaša tudi nekaj dohodkov!

Turizem gor — cene gor...

Je že tako, da noben veter ne prinaša samo cvetja in vonja po vijolicah, ampak se lahko marsikdo na njem tudi prehladi.

Nove žičnice, nove proge, nove usluge — ja, pa tudi nove cene! Višje, seveda! Za 60% višje od lanskih! To ni majhna podražitev, vsaj za našega državljana ne. Kako jim bo kos, bo pokazala že bližnja sezona.

Medalja pa ima tudi svojo drugo plat.

Kranjskogorske žičnice so zavod s samostojnim finan-

ranjem. Lani in letos so bile deficitne. Krijejo sicer vse rezijske stroške, ne zmorejo pa odvajati amortizacije in odplačevati anuitet. Petnajstletni delovni kolektiv, ki opravlja svoje delo v izredno težavnih razmerah, je to najbolj občutil na svoji koži. Dohodki med 9000 in 14.000 dinarjev, ki jih je do nedavnega prejemale večina zaposlenih, so pretili, da si bodo poizkajali lažje in bolj plačano delo drugod. Zdaj pa še nove investicije, nove obremenitve, z njimi sicer tudi večji dohodek, vendar sta svinčnik in računica pokazala, da bodo tudi ob novih višjih cenah komaj splavali na čisto. Morda malenkostni primanjkljaj ali malenkostni dobiček. Točen rezultat bo pokazal šele konec sezone.

Prav pa bi bilo, da bi žičnica imela ne samo možnost, da splava na čisto, ampak da z boljšim gospodarjenjem in večjim prizadevanjem vseh članov kolektiva povečuje njihove osebne dohodke, predvsem pa, da si ustvari tudi svoje sklade. Brez njih si je težko zamisliti kakršno koli dobro gospodarjenje. Vendar pa nanje, kljub podražitvi, skoraj ni misliti!

Kaj torej preostane? Pustiti in čakati kaj bo obrodila takšna situacija? Tega skoroda ni treba, ker si to lahko kaj nazorno predstavimo. Se kolikoli povejšati že tako visoke cene? Najbrž bi bil to bumerang, kajti zmogljivosti domačih turistov, ki jih žičnice niso neomejene. Preostane samo vprašanje: ali mora biti res vsak posamični turistični objekt v sklopu širše turistične dejavnosti sam zase rentabilen?

Na dlani je, da Kranjska gora brez smučarskih žičnic v zimskem času ne bi pomenila nič več kot katerikoli drug kraj s podobnimi snežnimi razmerami. Brez njih v zimskem času ne bi bilo navala turistov in brez turistov kraj, ki nima niti industrije niti razvitega kmetijstva, ne pomeni ničesar. To pa bi občutili kar po vrsti tako gostinčarji sami, kot trgovci, gostinstvo, obrt, uslužnostna podjetja, promet ter vsi tisti, ki kupejo posredno iz turizma dobiček, ne da bi se tega prav zavedali.

Ali je potem smotno, da investicije, ki smo jih vložili v določen turistični objekt, ki je ključnega pomena, iztirjemo v celoti samo iz njega? Prav. Podjetje ali zavod naj posluje po ekonomskih načelih, toda ta načela morajo biti v skladu z njegovim nadaljnjim razvojem, toliko bolj, ker je od njegovega razvoja odvisnih spet cel kup drugih turističnih in gostinskih podjetij. Sedanje obremenitve pa kranjskogorskim žičnicam tega razvoja ne zagotavljajo. Vprašanje odplačevanja anuitet prav gotovo zasluži, da ga občinski odbor še enkrat skrbno pretehta, preden bo rekel zadnjo besedo.

Za konec: kar želeli — ste dobili

Vsak, kdor se je v zadnjih letih spotaknil ob neurejene razmere v Kranjski gori, je vedel povedati, kako imajo take zimske turistične centre urejene drugod po svetu, vedel je povedati, kaj vse nudijo tam gostom, kakšne proge, kakšne žičnice, kakšne hotele — ob tem pa je skromno zamožljal, kako poceni je smučati v teh neurejenih domačih razmerah v primerjavi s paradižem na tujem. No, zdaj počasi pričanja dobivati podoba tudi naš turistični center, za to podoba — kdor bo hotel uživati v njej — pa bo treba tudi globlje seči v žep. Lepša ko bo ta podoba, globlji bo moral biti žep.

Tako je pač s turizmom. Brez tega spoznanja se je škoda pogovarjati o njem.

Sicer pa; vsem tistim, ki si bodo zdaj želeli cenejšega zimskega športa: nobenega strahu, neurejenih smučišč in skromnejših turističnih področij pri nas še ne bo tako kmalu zmanjkalo! MILAN MAVER

— Mogoče nas bodo premestili v bolnišnico na Rebrol, je rekel Ogrižović.

Odpeljali so jih v neko sobico. Tamkaj so čakali še druge. Nekdo je štel: eden, dva... štiri... osem... deset... osemnajst...

Tišina. Nihče se ne premakne. Niti šuma ni slišati.

— Da vsaj ne bi odšel lačen — se je spet oglašil Ogrižović.

Ura je pet. Zvežejo jih po dva in dva. Potisnili so jih v »Zelenega Tomaža«.

— Mogoče gremo v resnici na Rebrol je premišljeval Kovačević.

— Mar je smrt tako hitra? Kam se peljemo? Vjugaš ulece! Ne, to ni pot proti Rebri. Ni več dvoma: pot vodi v Maksimir. Torej, smrt!

Zavore so zaevillile. »Zeleni Tomaž« se je ustavil. Potiskajo jih v neko hišo. Sobica.

— Z obrazom proti zidu! — je zavpil ustaš in se postavil za njimi z naperjeno brzostrelko.

Dvignili so glave. Visoko. Vse to traja precej dolgo. Tisoč je variant, da bi pobegnili. Odločitev se menja.

— Ko so nas potiskali v avto, če bi tedaj zbežali? Da bi zdaj navalili na ustaše? Ali naj skočimo skozi okno?

Prvi odhaja v smrt.

— Zdravo, tovariši!

Vsi čakajo na strel. Vendar v tej sobi nič ne odmeva, kjer ljudje gledajo v bele ploskve na zidu, okropjene s krvjo.

Spet: »Zdravo, tovariši!« Sedaj je na vrsti inženir Milovan Kovačević. Zunaj pada droben dež. Ljudje drgetajo v tankih oblekah, s premirli rokami in razpokanimi ustnicami. S Kovačevićem gre še eden, za njima dva ustaša z brzostrelkami. Kovačević je razširil oči: »Na telefonskem drugu nekdo vili!« Udarci! Ustaša vpije na Kovačevića, naj se ne ustavlja. Potisnili so ga k drugu. Ustavili so ga ob lestvi. Vidi samo ustaše, lestve in ničesar več.

Vse naokrog prebivalci, ki so jih prisilno privedli. »Strah je treba nagnati ljudem v kosti!« je rekel visoki ustaški oficir.

— Kako sem prišel pred ta drog? se je vprašal Kovačević.

— Vse vem, treba bi bilo bežati.

Spet udarec.

— Naprej! In Kovačević se je začel vzpenjati po lestvi.

— Bežati... bežati... rešiti se...

Kovačević je gledal z razširjenimi očmi. Spomnil se je: »Padel bom, kot bi se onesvestil!« Njegovo telo je zgrmelo z lestve.

Udarci, kriki, kletvice. Tolkli so ga z nogami in s puškami. Kovačević je vstal. Prek belega obraza mu teče kri. Pretepeno telo je težko kot svinec. Ni upanja. Spet je na lestvi.

Vendar lestve so prekratke. Ta plečati mož je prerasel ustaške predstave o velikosti človeka. Vrv mu ne sega do brade. Ustavi se vzpenjajo po lestvah. Dvignili so ga. Težak je 107 kg. Eden ga potiska od spodaj, drugi ga vleče za lase. Udarci

padajo. Udarci, ki jih obsojeni na smrt ne registira, ki ne boli. Kovačević se jim je izmuznil iz rok in spet padel. Spet udarci.

Kovačević pomaga krvnikom, da bi kar se da prej končali. Tretjič se je začel vzpenjati po lestvi.

— Sedaj jim bom pomagal! Dvignil bom brado, pod katero se bo ustavila vrv. Tako, to je najbolje. Kovačević se je vzpenjal. Zdaj bom dvignil brado. Napenja moči, vendar brada vedno bolj pritiska na prsi. Telo je spet zgrmelo na tla. Ustaši se mučijo. To ponavljajo vse dotlej, dokler ni nekdo zakričal:

— Prinesite večje lestve.

Kovačević je padel in se onesvestil.

— Aaaa! je odmeval krik neke ženske. Krik je osvestil Kovačevića. Odprl je oči. Poleg njega je stal ustaš s strojico. Ustaš se je naglo obrnil proti ženski, ki je kriknila. Nahrulil jo je. Zvečerilo se je. Kovačević je kar se da naglo skočil v noč. Stekel je za neko hišo, se vrgel na tla in se začel plaziti. Trenutek miru. V hipu kriki. Dolgi rafali. Kovačević se je plazil proti bodeči ograji. Obraz mu krvavi. Blato. Z obema rokama je zagrabil bodečo žico. Hotel jo je razmakniti. Cimbolj.

Zica se mu je zabadala v meso. Bolečine ni čutil. Treba je bilo preživeti lastno smrt. Zlezel se skozi žico. Stekel je. Zdelo se mu je, da premaguje na stotine kilometrov. Rafali.

— Pobegnili! Pobegnili pred smrtjo? Kdo kliče za menoj? je sam sebe vprašal Kovačević.

Zaslišal je korake. Zelo blizu. Potem je zagledal dolge roke, podobne kleščam. Ničesar več ne čuti, ne čuti, da teče. Tam beži nekdo drug, ki ga ne pozna. Moker, blaten, okrvavljen. Teče, teče, od vseh je najhitrejši. Kam ta človek teče? Ali bo pobegnili?

Kovačević se je spotaknil in padel... Minute, minute minevajo. Leži v jarku poleg ceste.

— Bežati moram, se je spodbujal, vendar telo ga ne posluša. Bolečine. S ceste je slišati korake. Kovačević se je stisnil k zemlji.

Po cesti je šel neki moški. Pel je. Telo v jarku tone v blato in vodo. Dežuje vedno bolj.

— Kdo si? Kaj se dogaja? — Kdo sem? V resnici, kdo sem? Vislice. Padec. Beg. Pobegnili sem! Ali sem pobegnili? Ne? Kam potlej? Kje so partizani? Kje sem?

Tik pred drugo svetovno vojno je inž. Kovačević gradil v Granešini vilo. Stopal je po livadah in njivah. Spotikal se je, padal in se spet dvigal. In razpoloženje? Kovačević je bil srečen. Kovačević je bil nekaj časa ves prestrašen. Včasih je hotel zavriskati, Kovačević je bil apatičen, vračala se mu je oddolnost, potlej je prišla panika. Telo je nekaj časa drhtelo, nekaj časa ga je oblivaval vroč znoj.

Na cesti je. Kam? Stopa proti vzhodu. Vrača se na zahod, zakoračil je s ceste in se spet vrača.

— Kje je ta hiša? In tedaj se je zasvetilo v megli. Zagledal je majčkene luči, tekkel je. Spoznal je obrise hiš. Granešina!

Poklical je. Nihče se ni odzval. Zaman je pritiskal na zvonec. Naslonil se je na vhodna vrata in naposled sedel na stopnice. Utujenost. Spanec. »Ne smem zaspati!« si je govoril, »gotovo me iščejo.«

Stekel je v garažo. Vrata so bila odprta. Iz garaže je vodil hodnik proti notranjim stopnicam. Prižgal je luč. Poskušal je vstopiti. Vrata so bila zaklenjena. Ključ je bil v ključavnicu. Skočil je k avtu, našel orodje in začel tolči zid. Napravil je odprtino, skozi katero je mogel z roko. V prvem nadstropju se je nenadoma odprlo okno. Paničen ženski glas:

— Na pomoč, tatovi!

Kovačević je stekel na cesto.

— Molčite, jaz sem, inženir Kovačević. Odprite vrata! Okno se je zaprlo. Stekel je v garažo in čakal pred vrati. V roki je stiskal ključ. Če bi ga hotel kdo ustaviti, je bil pripravljen. Koraki po stopnicah. Skozi špranje je bilo videti luč. Gospodinja v domači halji s svečo v roki. Za njo je bil mož.

— Bežite, bežite! Kako ste prišli semkaj, je nervozno šepetala gospodinja. Vedela je, da je bil v zaporu na Savski cesti. Kovačević ni čakal povabila. Stopil je mimo nju na stopnice. Z njega je lila voda. Blato. Sedel je v salon. Gospodar s soprogo ga je prestrašeno gledal. Nekaj časa njega, nekaj časa ključ, ki ga je Kovačević stiskal v pesti. Bolno se je zasmeljal in odvrnil ključ.

— Dajte mi perilo in obleko, suho hrano, je zahteval Kovačević s hripavim glasom. Brž so mu dali vse, kar je zahteval.

— Bežite, čez pol ure bo polnoč. Gotovo vas iščejo. Slišali smo, da ste padli z vislice in pobegnili, je prestrašeno govorila gospodinja.

Kovačević je vstal. Na suho obleko je oblekel tudi svojo mokro. Pod plašč je zbasal kruh, klobase in slanino.

— Ali so v bližini partizani? je vprašal.

— So. Na Prigorju. Nekaj ur hoje, pa jih boste našli.

Spet je tekkel. Kovačević je bežal skozi gozd, se opotekal, se zaletaval v drevesa, padel prek štorov. Veje so ga šibale po obrazu, padal je v vrtače in se po vseh štirih vzpenjal prek strmin. Brez odmora. Dež je nehal. Danilo se je. Sedel je na štor, da bi se odpodil. Zdrnil se je. Zaslišal je korake, ki so se mu bližali. Ni se uspel skriti. Nasproti je stopil človek v kmečki obleki. Začuden je opazoval Kovačevića s svojimi majhnimi očmi. Pozdravila sta se. Kovačević ga je vprašal:

— Prosim vas, ali bom kmalu v Zelinu?

— Ja, gospod, od tod v Zelinu — je rekel kmet, potem ko si ga je do dobra ogledal — ne bi nikdar prišli.

— Mizar sem iz Zagreba, je nervozno začel inženir Kovačević. — Sel sem v Zelin. Imam tri otroke, pa naj bi jim žena kaj pripravila za božič. Med potjo so me napadli nekakšni ljudje. Pobegnili sem, pa sem zašel v gozdu.

— Tako, tako — je rekel kmet in sumljivo zmajal z glavo. — Ali imate kakšne dokumente? Veste, če bi vas legitimirali. — Nimam, v gozdu sem jih izgubil.

— Tako, tako, je rekel kmet. V Zelinu ste torej šli.

— Ali so tukaj partizani? Veste, gozd je, pa se bojim.

— Ne, gospod, bodite brez skrbi, pri nas ni partizanov. Pri Varaždinu pa so. Pa kaj za vrage se bojite, če ničesar nimate? Pravite, da so vas oropali...

Kmet je lagal, da ni partizanov. Kovačević je krenil dalje. Prišel je na rob gozda. Pred njim je bila vas, nad njo pa vinogradi s kletmi. Utujenost ga je gnala, da bi nekje legel. Poskušal je odpreti prva, druga, tretja vrata kleti, vendar so bila vsa zaklenjena. Zadnja klet je bila na pol porušena. Zavlekel se je noter. Padel je in zaspal.

Prebudil se je šele 22. januarja. Spal je dva dni in dve noči. Bil je ves premražen. Hrane ni imel. Bil je zelo lačen. Tvegaj je in šel po hrano v vas. Potrkal je na vrata in stopil v hišo, kjer je bilo najmanj ljudi. Na koncu vasi je stopil pred kolibo, v kateri sta bila starec in starka. To je bila mizarška delavnica. Starec je nekaj delal. Ko je vstopil, sta ga začudeno pogledala. Povedal jima je zgodbo o Zelinu. Ni bila prepričljiva, to je sam vedel, vendar se ni ničesar boljšega spomnil. Povedal je, da je mizar. Začel se je pogovarjati s starcem o delu. Starka mu je dala lonček toplega mleka. Zgrabil ga je in ga na dušek popil. Starka ga je presenečeno pogledala in mu ponudila kos koruznega kruha in sira... Potem se je oblekla nažgala petrolejko in odšla. Kmalu se je vrnila. Sedla je na klop ob peči in zadremala. Minilo je deset minut. Nekdo je potrkal na vrata. Vstopil je postaven mladenič, veselo pozdravil in se začel pogovarjati s starcem. Za njim sta kmalu prišla še dva, za tema dvema pa jih je prišlo še več. Sobica je bila polna. Starka jim je sporočila, da je na obisku neznanec. Neki mladenič je dal znak in vsi so obmolknili.

— Zdaj pa povejte, kdo ste! Kovačević je začel isto zgodbo...

— To, so neumnosti, ga je prekinil mladenič. — Povejte, ali ste vi tisti, ki je predvčerajšnjim padel z vislice.

— Kdo si ti ljudje, je vprašal Kovačević. Ustaši ali partizani? Znova je začel pripovedovati svojo zgodbo.

PRIPOVEDOVANJE ŠPIJONA • PRIPOVEDOVANJE ŠPIJONA • PRIPOVEDOVANJE

3

VELIKA PREVARA USPEVA

— Denimo, sem rekel, da ima vsak od vas avtomobil; ali je pripravljen le-tega posoditi v primeru, če bi bilo potrebno.

— Pa, seveda gospod!

— Dobro, sem rekel na moč grobo. To je pomenilo: če mi bo ob vrnitvi potreben avtomobil, lahko računam, na katerega od teh njih.

Mercedes je brzel. Ostal sem sam. V Nemčiji.

Moj prvi stik v tej vasi ni bil preveč ohrabrujoč. Lastnik lokalne gostilne je bil na smrt preplašen. Kljub temu sva se pogodila za napitnino in pri skrbel mi je različne stvari ter obljubil da bo navsezgodaj pripravil avto.

Naslednji moj stik v Münchnu Gladbachu je bil precej bolj koristen. Slišal sem za približno lokacijo treh divizij, od katerih ni bila nobena proslavljena enota. Dobil pa sem tudi približno točne podatke o njihovi moči.

Po novicah, ki so krožile v mestu, so bile te enote precej nesrečne zategadelj, ker so bile določene za »prvo obrambno linijo«.

Z drugimi besedami: Nemci so mislili, da jih bodo Francozi in Angleži napadli in niso ničesar vedeli o tem, da sami pripravljajo ofenzivo.

Odpoval sem v Köln. Večerjal sem v veliki restavraciji. Mogoče je bilo to malce nepremišljeno, ker so me poznali. Vesel pa sem bil, ko sem videl, da so osebe izmenjali.

Tu so mi zelo koristile nekatere moje stare trgovske zveze. Ko sem se pogovarjal z enim izmed njih, sem dobil fantastično inspiracijo. Ta človek je povsem slučajno omenil, da bo govoril Hitler neki skupini nacističnih voditeljev naslednji dan zvečer v Dresenu hotelu v Godesbergu, južno od Bonna.

V glavo mi je šinjilo: če kdo ve, kaj je v Hitlerjevi glavi, to je Hitler. Zdelo se mi je, da bi bilo čudovito, če bi bil na tem sestanku. Tveganje je bilo precejšnje, kajti razen mogoče nekaterih drugih sta me osebno poznala tudi brata Dresden, lastnika hotela.

Sklenil sem, da bom tjakaj zgodaj odpotoval, oborožen s svojo pravico SS oznake, da bom sedel v eno izmed zadnjih vrst v dvorani, v kateri je bil drugače ples.

Tako sem tudi storil. Brez kakršnih koli težav sem čakal 45 minut, da se je sestanek začel. Bil sem zadaj, tako da se nihče ni niti zmenil zame.

Po tem je nekdo zahteval popoln mir. Na oder je stopil Hitler.

Začel je značilni hitlerjevski govor:

»Anglija je naš edini sovražnik, Francozi niso ničesar. S Francozi je konec. Zdaj imamo na zahodni fronti 10 popolnoma opremljenih divizij. V štirih mesecih jih bomo imeli še enkrat toliko in to bo dovolj, da osvojimo Francijo v treh tednih. Njene satelite Nizozemsko, Belgijo in Luksemburg bomo pregazili v nekaj dneh.

Hitler je nadaljeval:

»Ni razlogov, da bi se bali Rusije. Ona je naš prijatelj in lahko zaupamo v njeno nevtralnost.

Morebitne težave z njo bomo uredili pozneje, ko bomo imeli priložnosti srečati se z njimi.

To, prav tako pa tudi smeh, ki je sledil, je izzval viharni aplavz in vzkliče, ki niso običajni za prijateljsko deželo.

Hitler je hvalil različne vojaške enote na Zahodu. Imenoval je drugo za drugo ter izražal svoje zaupanje v njihovo nepremagljivost in zvestobo narodu ter domovini. Na koncu govora je rekel, da je prepričan, da bo vse lahko v kratkem pozdravil v Parizu.

Po tem je bil miting končan. Na programu je bilo še nekaj govorov, vendar zanje nihče ni bil kdo ve kako zainteresiran. Vsi poslušalci so se razšli po baru in restavraciji hotela Dresden. Minil je vesel večer.

Občinski
ljudski
odbor

Jesenice na Gorenjskem

Slaščičarna
- kavarna
Kranj

se priporoča za cenjeni
obisk

TRGOVSKO PODJETJE
»HRANA«
MARIBOR

se priporoča z vsemi
svojimi poslovalnicami

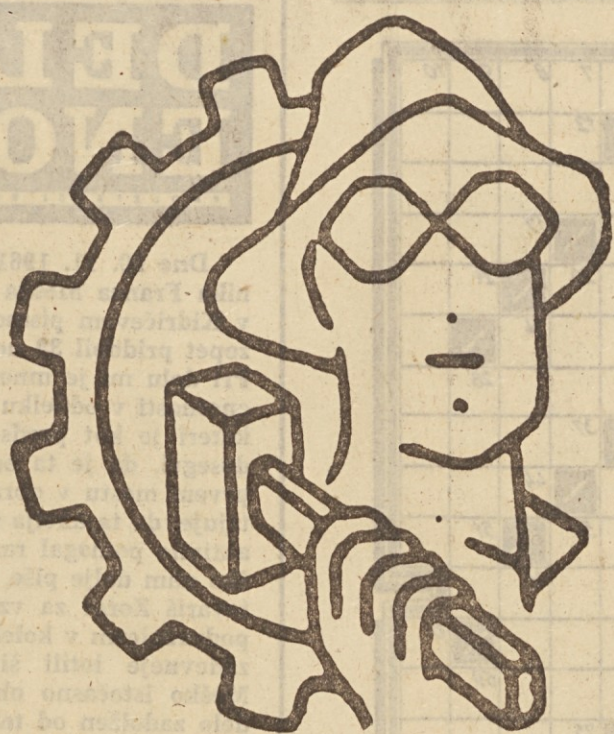
TRGOVSKO PODJETJE
BISERKA

LJUBLJANA —
NAZORJEVA 4

Tovarna olja
Oljarica

Britof pri Kranju

se še nadalje priporoča
za cenjena naročila

Železarna
Jesenice
na Jesenicah

OBRATNO PODJETJE

Instalater

KRANJ

vrši vodovodne instalacije,
centralno kurjavo, stavbe-
no ključavničarstvo in kle-
parstvo — Za naročila se
priporoča kolektiv

GOSTINSKO PODJETJE

HOTEL
ZAMOREC

MARIBOR — GOSPOSKA 30

z obrati: Restavracija Ko-
per, Gostilna Kobanc v
Kamnici in Buffet Železni-
čar — Za cenjeni obisk se
priporoča kolektiv

VESNA

Trgovsko podjetje
z alkoholnimi
in brezalkoholnimi
pijačami na veliko

Ptuj — Trstenjakova 1

priporoča svoje
brezalkoholne izdelke

OBRATNO PODJETJE

GALVANA

LJUBLJANA —
VIŽMARJE 70

Božidar Jakac: »Pohod partizanov«

ČESTITAJO
REPUBLIKE

Zdravstveni dom
Kranj

LIP

lesno industrijsko podjetje
Radomlje

Splošno gradbeno podjetje

TEHNIK

Škofja Loka

OBRATNO PODJETJE

COKLA

BLEJSKA DOBRAVA

TRGOVSKO
PODJETJE

KRVAVEC

Cerklje na Gorenjskem

Kmetijska zadruga

Cerklje na Gorenjskem

OBRATNO
PODJETJE

SLOGA

MOSTE PRI KOMENDI

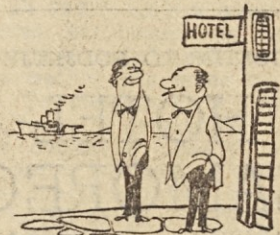
GRADBENO INDUSTRIJSKO
PODJETJE

GRADIS
LJUBLJANA

Podjetje za promet
s farmacevtskim
materialom

KEMOFARMACIJA
LJUBLJANA
METELKOVA 7

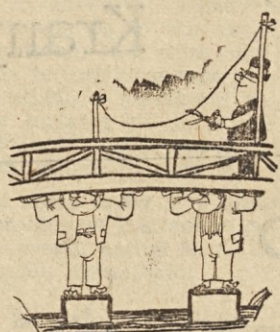
Vsa dela bomo
končali do praznika

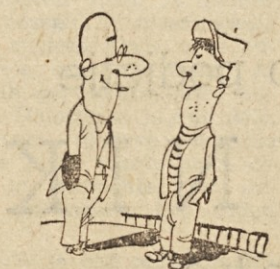
— Kar se tega tiče,
imamo lahko gostinci
mirno vest.

— Dobro, če se pra-
znika res ne da presta-
viti, pa znižajte načrt
za nekaj nadstropij!

— Mislíš, da bo kdo
kaj opazil?

— Ste tudi pri vas
opravili vse delo?
— Kje pa, mi smo
pendar ustanova!

Nagradna križanka

Vodoravno: 1., 52. in 105. čestitka našega lista ob prazniku, 11. vrsta glasbenega znamenja, ki podaljša noto, 12. letoviški kraj v Istri, 13. južnoameriška rastlina, 14. tesno prilagajoča se pletena oblika, 15. silep med roko in trupom, 16. oznaka nacističnih jurišnih oddelkov, 17. velika evropska reka, 18. del umetniškega imena naše prve filmske igralke, 19. vrednost blaga, 21. kazalni zaimek, 22. kemični simbol za nikelj, 23. poravnava razprtje, 25. negativni ion, 27. tvorbe na prstih, 29. rečna riba, 32. nedoločni zaimek, 35. zemeljska vzpetina, 37. večja utežna mera, 38. vodna rastlina, 39. oznaka policije v SZ v prvih letih po revoluciji, 40. časovni veznik, 42. zatočišče, 44. starogrška boginja zapeljivosti, 45. enaka samoglasnika, 46. pojav na tekočini, 47. zelenice v puščavi, 49. eno od Velikih jezer v Severni Ameriki, 51. kratica za elektronvolt, 53. obdobje, 59. vrsta klorove spojine, 60. kratica za tehnično enoto pritiska, 62. prebitek, 66. stara turška dolžinska mera, 67. odločam, ravnam, 70. vrsta konjenika, 71. glas, 73. najvišja karta, 74. domače živali, 75. sončni bog Polinezijscev, 76. igralna barva, 77. indijanski plemenski znak, 79. vlek, 81. naša tovarna koles, 82. okrasek na zastori, 83. odprtina v steni, 86. južnoameriška rastlina, 88. ime dveh vladarjev Sicilije, ki sta tam vladala v XI. in XII. stoletju, 91. vprašati, 93. zbudljaj, 96. oznaka za jedro snov v živih celicah, 97. oznaka za ameriške industrijske norme (Tako kot v Evropi DIN), 100. kratica, ki pomeni k. proti, 101. vrsta gozdnih zverí, odličnih plezalcev, 104. pevski zbor, 110. strokovnjaki za proučevanje

vanje vzrokov, 11. zvezem oba bregova, položim kaj čez presledek.

NAVPIČNO: 1. vrsta lončene pisčalke, 2. gora v naših Julijeh, 3. vrsta odrskega dela, 4. vrsta zvezde, ki v silni eksploziji zažari z močnim sijajem, 5. števnik, 6. začetnici primka in imena pomorščaka, po katerem se imenuje Novi svet, 7. naslov znane Capkove utopične drame, ki v njej prvič nastopajo roboti, 8. arabski knez, 9. zavitek, 10. uničenje, 14. vrsta strojila, 16. jastreb, 19. preziranje družbenih

Nagrade

Prva nagrada 5000
dinarjev in 5 nagrad
po 1000 dinarjev. —
Rešitve pošljite naj-
kasneje do 4. decem-
bra na naš naslov.

konvencij, 20. gora v Grčiji, znana po svojih samostanih, 23. hude sanje, 24. trdovratna jeza, 26. začetnici predvojne slovenske politika, ljubljanskega župana, 28. plemenski znak, 29. tuje moško ime, 30. zadnje bivališče, 31. del kolesa, 32. žile dovodnice, 33. šaljivo odrsko delo, 34. enaka samoglasnika, 36. urad, 39. merjaštev zob, 40. negativna elektroda, 41. egiptansko božanstvo, 43. delavec v železarni, 46.

letoviški kraj na severozahodni obali Istre, 47. brusni kamen, 48. sestavni del zemeljskega plina in nafte, 50. človek s čutom za lepoto, 53. razglas, 54. začetnici znanega repertorja nemškega rodu, ki je umrl pred nekaj leti («Sejem senzacij»), 55. arabski žrebec, 56. klasični slog napoleonske dobe, 57. uporaba v dvoje, 61. priselim se, 63. odpotniki, 64. naravnost, 65. merska točka na zemljevidu, 67. del obraza, 68. nemško pristanišče ob severnem morju, znana vojna luka, 69. veznik, 72. nikalnica, 74. predlog, 77. umetni kamen za tlakovanje, 78. velika izumrla ptica, katere ostanke so našli na Novi Zelandiji, 79. steza, 80. prežvekovalci iz vrste parkljarjev, 82. izraz pri igri, 84. naša znana tovarna peciva, 85. upi, 87. prvi črki, 89. prostori za nastop v gledališčih, 90. oznaka znanih lovskih letal angleške izdelave, eno takšnih je na zadnji letalski prireditvi v Ljubljani prebilo zvočni zid, 91. odkritelj bolezni bruceloze pri govedu, 92. bajeslovni letalec, 94. okras, 95. priprave za dviganje ladij, 98. kurir, 99. oblika pomožnega glagola, 102. vrtna hišica, 103. mutast, 106. kemični simbol najlažje kovine, 107. tropstni lenivec, ki živi v Braziliji, 108. različna soglasnika, 109. začetni črki glavnega mesta AP Vojvodine.

REŠITEV PREJSNJE KRIŽANKE

VODORAVNO: 1. kukavica, 8. krap, 13. napotilo, 14. kredit, 15. ar. pes, 17. lar, 19. poti, 20. gođen, 22. kamin, 24. Nin, a, 25. arena, 27. okapi, e, 29. sol, 31. jelen, 33. mesar, 35. Asir, 37. vol, 38. gig, 39. ta, 40. kajuta, 42. alligator, 45. itala, 46. snobizem.

OBVESTILA BRALCEM

DELAVSKA ENOTNOST

Dne 20. 11. 1961 smo prejeli od našega poverjenika Franca Meška iz Tovarne glinice in aluminija v Kidričevem pismo, v katerem nam sporoča, da je zopet pridobil 30 novih naročnikov. Dalje nam piše: Pri delu mi je mnogo pomagal poverjenik Delavske enotnosti v oddelku »Glinica I« tovariš Franc Zorec, kateri je kot predsednik pododbora z dobro akcijo dosegel, da je ta oddelek po številu naročnikov na prvem mestu v obratu glinice. Tovariš Zorec pa zatrjuje, da ta akcija še ni končana in da bo še naprej aktivno pomagal razširjati naše glasilo. Tovariš Meško nam dalje piše, da je lahko obrat »Glinica I« in tovariš Zorec za vzor vsem ostalim pododborom in podružnicam v kolektivu, ki se do danes še niso prizadevale lotiti širjenja svojega glasila. Tovariš Meško istočasno obljublja, da se bo, ker je za to delo zadolžen od tovarniškega odbora sindikata TOVARNE GLINICE IN ALUMINIJA, potrudil, da bo čim več članov kolektiva naročenih na naše glasilo. Prepričan je, da bo to delavsko glasilo koristno služilo upravljavcem pri njihovem nadaljnjem delu. Želi, da bi si Delavska enotnost utrla pot med vse člane kolektiva, prav posebno pa naj bi služila vsem sindikalnim delavcem.

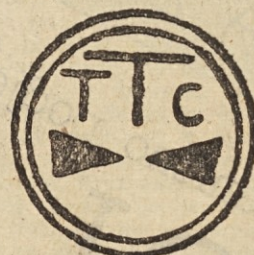
Istočasno smo prejeli iz Tovarne glinice in aluminija pismo tovariša Franca Jungerja iz oddelka »Glinica II«, ki nam sporoča, da mu je spet uspelo pridobiti osem novih naročnikov.

Kolektiv Tovarne glinice in aluminija ima zaposlenih okrog 1600 delavcev. Med njimi je več kakor 230 naročnikov na Delavsko enotnost. Da je naše glasilo tako razširjeno v tem kolektivu, je zasluga tovariša Franca Meška in njegovih sodelavcev, katere smo že večkrat omenili v tej rubriki. Želimo, da bi ostali naši poverjeniki in sodelavci posnemali ta kolektiv.

Tudi od sindikalne podružnice »Marles«, obrat IV, Maribor, Vinarska 29, smo prejeli pismo. Naročajo še štiri izvode našega glasila. Vse naročnike je pridobila članica te sindikalne podružnice in poverjenica za Delavsko enotnost tovariša Kranjc Marija. Obljublja, da bo delo nadaljevala in da bo pridobila še več novih naročnikov v njihovem obratu.

Tovarišici Mariji Kranjc izrekamo priznanje za njen trud in želimo, da bi v kratkem lahko spet kaj napisali o njej in njenem kolektivu.

TOVARNA TEHTNIC Celje – Mariborska 1

Proizvaja vse vrste tehtnic
Posebno opozarjamo na naš
novi proizvod — namizno
tehtnico za trgovino tipa
MAXIMA

Zahtevajte prospekte
in ponudbe!

Za vse tehtnice dajemo
enoletno garancijo!

50. Njihovo veselje pa ni dolgo trajalo. Hišo so začeli Nemci obšipavati z granatami minometalcev. Vsi trije so se premetavali po ruševinah in si iskali najboljše kritje. »Binč poglej po dolini. Zdajle najbrž jurišajo,« je zavpil Milan. Binč se je s strahom premaknil k steni. Zelenci so tekli naravnost proti njim. Komaj jih je zaustavil, da so plegli. Milan je zdaj zlezal k njemu.

51. »Zdajle so prenehali, ker so njihovi v bližini,« je rekel in s strahom gledal v zrak, če ne bo morda opazil granate. Toma pa je med streljanjem začel nenadoma vpiti »na juriš.« Našel je dobro kritje in zdelo se mu je, da mora tudi on nekaj prispevati k hrabremu razpoloženju. »Le zavpij še,« je rekel Binč. »Nemci so začeli bežati.« »Na juriš! Hura! Hura! Hura!...«

52. V kratkem zatišju je začel Milan zbirati kamenje in graditi zid okrog Binča. »Pa kaj spet prismođuješ,« je rekel Binč. »Kaj bom počel v tej grobnici?« »Nikar ne misli, da je vsega konec,« je rekel Milan. »Ples se je šele začel. Na našo trojko bodo udarili z vsem, kar zmorejo.« »To je desetina,« je rekel Tomo, ki je zdaj sedel s hrbtom prislonežen na zid. »Ti si zidar.«

53. Milan mu ni utegnil odgovoriti. Granate so deževale, da razen njihovih odmevov ni bilo mogoče razločiti nobenega drugega glasu. Binč je pritisnjen na stene ograde zavpil Milanu: »Pa nisi tako neumen, kot izgledaš.« Toda Milan ga ni slišal. Povzpél se je do odprtine. »Nemci!« je zavpil in omahnil. Binč je samo videl, kako je tovariš omahnil. Oči so se mu zasolile, ko je sprožil šarca.

54. Zdaj se ni več menil za granate. Streljal je in z grozo ugotovil, da se ga Nemci nič več ne boje. Vse bliže so prihajali. Potem se je domislil, da slabo meri. Zbral se je, krepko stisnil šarca in kmalu je videl, da jih je prikoval na zemljo. »Milan, Milan,« je zaklical. »Binč, preden se boš umaknil, en naboj zame.« »Ne bom se umaknil, dokler ne bom imel en sam naboj. Pri tebi bom.«

55. »Tomo, pojdi še po municijo,« je rekel. »Ne, v takem pa ne grem. Naj bom Nemcem za premično tarčo. Imam prestare noge. Ti malo bolj pazi, da bomo držali.« Binč sprva ni vedel kaj bi. Municijo je potreboval, če je hotel zdržati do noči in rešiti Milana. Toma pa se boji zase. »Če ne greš takoj po municijo, bom sprožil proti tebi,« je zavpil Binč. »Jaz moram zdržati, moram, si razumel.«

56. Tomo je jezno zavpil: »Kaj pa tuliš, osel smr-kavi. Seveda bom šel. Ti pa jim spusti rafal, da bodo pri miru.« Binč je sprožil in Tomo je stekel. Srečno je prispel do gozda. Binča je bilo zdaj zares strah. Bil je sam ob ranjenem tovarišu in niti toliko časa ni imel, da bi pogledal, kako hudo je ranjen. »Boš zdržal, Milan. Samo deset minut še. Posvetim jim, da bodo pri miru, potem pa pogledam.«

VEDNO VEČ NOVEGA V POMURJU

Oktober je mesec, ko praznuje občina Murska Sobota svoj občinski praznik. Letošnji občinski praznik je občina Murska Sobota praznovala še posebno slovesno, saj je ob enem počastila tudi 20. obletnico naše revolucije.

Ob tej priložnosti so delovni ljudje Murske Sobote pregleдали svoje uspehe, si zadali nove naloge in sprejeli vrsto sklepov, katerih uresničitve bo pospešila razvoj komune.

Značilnosti gospodarskega razvoja okraja Murska Sobota v zadnjem obdobju se karakteristično odražajo predvsem na razvoju gospodarstva v murskosoboški občini. Te značilnosti se v glavnem kažejo v tem, da ta občina ni samo manj razvito področje v Sloveniji, temveč je tudi mnogo pod jugoslovanskim povprečjem. Prav zaradi tega je bilo potrebno ob sestavi dosedanjih planov predvidevati takšen razvoj, ki bi temeljil na nadaljnjem pospešenem razvoju proizvodnih sil na vseh področjih gospodarstva. Posebna skrb bi bila posvečena predvsem takšnemu gospodarskemu razvoju, ki bi poleg hitrega dviga narodnega dohodka spremenil tudi socialno strukturo prebivalstva in okrepil vlogo socialističnega sektorja v celotnem gospodarstvu. Realizacija plana gospodarskega razvoja za obdobje 1957—61 pa kaže, da so bili v tem obdobju kljub mnogim objektivnim težavam in raznim subjektivnim slabostim doseženi pomembni uspehi, ki dajejo trdne temelje hitrejšega splošnega gospodarskega napredka.

Celotna vrednost družbenega bruto proizvoda vseh sektorjev lastništva je bila 1956. leta 7429 milijonov dinarjev, že leta 1960 pa 13.940 mili-

jonov dinarjev, kar pomeni, da se je vrednost družbenega bruto proizvoda povečala za približno 88%. V načrtu murskosoboške občine pa je bilo, da se bo do leta 1961 povečala vrednost družbenega bruto proizvoda na 13.465 milijonov dinarjev, kar pomeni, da so svoj perspektivni družbeni načrt izpolnili in presegli v štirih letih, namesto v petih. V tem obdobju se je povečal tudi narodni dohodek na prebivalca. Ta dohodek je bil 1956. leta 55.890 dinarjev, lani pa je porastel na 109.700 dinarjev ali za 89,6%.

Na osnovi tako dosežene materialne baze v gospodarstvu občine je predviden tudi nadaljnji gospodarski razvoj v prihodnjem perspektivnem planu za razdobje 1961—65.

Družbeni bruto proizvod naj bi se povečal od 13.940 milijonov din na 30.873 milijonov din v letu 1965, ali v indeksu izraženo na 221,5, kar je letno za 17,5%. Celotni narodni dohodek bi se naj povečal od sedanjih 5085 milijonov din na 10.712 milijonov din ali v indeksu izraženo na 210,7, kar je letno za 16,1%. Za dosego takega porasta družbenega bruto produkta bi morali letno vložiti na področju občine nekaj čez 1860 milijonov din, od tega 486 mi-

lijonov negospodarskih investicij. Ob tem moramo upoštevati, da bodo v lokalnih skladih zbrali okoli 600 milijonov din, kar pomeni, da je iz lokalnih virov zagotovljenih le tretjina sredstev za predvidene investicije. Manjkajoča sredstva bodo iskali v republiških in zveznih družbenih skladih.

Upoštevajoč smernice, ki jih predvidevajo družbeni načrti gospodarskega razvoja Jugoslavije, LRS in okraja za obdobje od 1961. do 1965. leta, so v občini Murska Sobota dani vsi pogoji, da se industrijska proizvodnja razvija še naprej s takšno pospešenostjo, kakršna je bila dosežena v minulem obdobju.

Dosedanji razvoj industrije v občini je temeljil na postopnem prehajanju obrtniških delavnic v industrijska podjetja. Nadaljnji razvoj industrijske proizvodnje bo zahteval pospešeno uvajanje take nove proizvodnje, ki bo organsko rasla in bo v večji meri temeljila na specifičnih ekonomskih razmerah občine. V ta namen bo potrebno hitreje razvijati živilsko industrijo (predelava perutnine, divjačine, povrtnin ter ostalih živilskih proizvodov), industrijo za predelavo lesa (zlasti proizvodnjo vezanih in panel plošč ter pohištva), grafično industrijo (proizvodnja kartonažnih izdelkov) in tekstilno industrijo. Ob izpolnitvi vseh teh nalog predvideva načrt murskosoboške občine, da se bo povečala industrijska proizvodnja do 1965. leta za 176,1% ali povprečno za 22,1% na leto.

Zaradi obsežnih investicij se bo v Murski Soboti močno okrepilo tudi gradbeništvo, ker bodo gradili tovarno panelnih in vezanih plošč, nov obrat za predelavo perutnin, divjačine in povrtnine ter obnovili tovarno mesnih izdelkov »Pomurka«.

V tekstilni industriji je predvidena dokončna ureditev obrata teške konfekcije, gradnja obrata lahke konfekcije in gradnja predilnice ter tkalnice.

Načrt murskosoboške občine predvideva, da se bo število zaposlenih povečalo od 1367 v letu 1960 na 3032 v letu 1965, ali za 121,8%.

Z izboljšanjem življenjske ravni, predvsem prehrane, z vedno večjimi

potrebami živilske industrije po kmetijskih proizvodih, s širjenjem zunanje trgovine s kmetijskimi in živilskimi proizvodi, bo treba občutno pospeševati in krepiti kmetijsko proizvodnjo, ki je v murskosoboškem okraju v zadnjih letih že precej napredovala in je postala prevladujoči vir narodnega dohodka. Predvidevajo, da se bo v letih od 1960 do 1965 fizični obseg skupne kmetijske proizvodnje povečal za 75,7% ali povprečno letno za 11,9%.

Poleg živinoreje je poljedelstvo v murskosoboški občini glavna kmetijska panoga.

V skladu z načrtnim pospešenim razvojem gospodarstva in družbenega standarda v določenem obdobju, bo potrebno povečati tudi obseg gradbenih del tako, da bo njihova vrednost v letu 1965 za 140,6% večja kot v letu 1960, to je povprečno za 19,1% na leto. Osnovna pomanjkljivost dosedanjega razvoja gradbeništva je bila v tem, da so vse preveč uporabljali tradicionalne obrtniško-gradbene načine, pri čemer je padla produktivnost dela in so objekte preveč počasi gradili. Osnovna naloga gradbeništva v Murski Soboti je, da v bodočem obdobju izpopolnijo svojo mehanizacijo, ki bo vplivala na hitrejšo izvajanje gradbenih del. Razvoj gradbeništva bo moral v bo-

doče temeljiti predvsem na večanju produktivnosti dela, to pa bo možno le z združitvijo manjših podjetij v večje gospodarske organizacije. Število zaposlenih bi se v tem obdobju povečalo v gradbeništvu za 51,7% — produktivnost dela pa povprečno letno za 11,2%.

V graditvi socialistične Jugoslavije je tudi občina Murska Sobota prispevala svoj delež. Do osvoboditve je bila skoraj vsa občina brez elektrike. Prometne zveze so bile pomanjkljive in slabe, industrijski obrati so bili primitivni in zastareli in tako dalje. V letih po vojni pa je murskosoboška občina toliko napredovala, da se razvija v pomembno gospodarsko in politično območje, ki bo v bodočnosti odigralo vodilno vlogo ne samo v svoji občini, temveč v vsem Pomurju.

Vsi napor in uspehi pa ne bi bili možni, če se ne bi pred 20 leti z vsemi jugoslovanskimi narodi dvignili v upor tudi Pomurci. Po tradiciji narodnih herojev Stefana Kovača, Vinka Megle, Daneta Šumenjaka, Lojzeta Kosija in številnih znanih ter neznanih borcev in aktivistov gredo tudi današnji prebivalci murskosoboške občine in murskosoboškega okraja. Samo v tem je razlika, da se danes ne borijo več z orožjem v roki, temveč gradijo.

PRLEKIJA SE INDUSTRIALIZIRA

Mursko polje, ravnina med Vučjo vasjo, Razkrižjem, Cezanjevci, Kokoriči in ob vaseh Križevci, Iljaševci in Bučecovci — vmes je »zlata sredina« ročovitih polj, ter del Slovenskih gor, od Bučkovec, preko Stare ceste, proti Jeruzalemu in Presiki, to je Ljutomerska občina, skratka: Prlekija.

Ljutomer je središče te pokrajine, poleg njega pa se razvijajo tudi nekateri ostali kraji kot Križevci, Bučkovi, Veržej, Razkrižje.

Ta pokrajina pred vojno v industrijskem pogledu ni pomenila prav ničesar. Takratni vodilni krogi so nasprotovali celo temu, da bi postavili v Prlekiji tekstilno tovarno, ki da bi »zastupljala« ozračje z napredno delavsko miselnostjo. V Ljutomeru sta bili dve manjši tovarnici usnja, v okolici nekaj mlinov, kot edina industrijska panoga pa se je uveljavljalo opekarstvo, saj so bile ustanovljene že do konca prvega desetletja tega stoletja na območju sedanje Ljutomerske občine kar 4 opekarnice: Boreci, Ljutomer, Lokavci in Ključarovci. V opekarni v Ključarovcih, ki so jo z razliko z »nemško« opekarno v Borecih imenovali »slovensko«, se je poskušal uveljaviti kmečki kapital. V delniški družbi te opekarnice pa se je pokazala nesposobnost domačega kmeta nastopiti v konkurenčnem boju do tujega kapitala, zato je ta opekarna po nekaj letih tudi propadla. Tako je bila vse do druge svetovne vojne Prlekija pretežno kmečko-viničarska pokrajina, ki je zabeležila med drugim tudi močnejša socialna gibanja v prid viničarskemu življenju, ki pa je ostal kljub svojim združenjem brez pravih pravic.

Med vojno so se že v prvih letih pojavile organizirane akcije odpora proti okupatorju. Ne sicer v takem obsegu kot v ostalih slovenskih pokrajinah, za kar pa tudi niso bili pogoji. Prve organizatorje je dobila Prlekija v narodnih herojih Jo-

žetu Korenčiču, Vinku Mlegli, Ivanu Kavčiču in mnogih aktivistih in borcih, ki so v neenakih bojih napadali

okupatorja in tako vžigali v prebivalstvu Prlekije iskro splošnega upora. Prlekija je v letih okupacije doživela vrsto partizanskih spopadov, kjer so se posamezniki ali maloštevilne skupine partizanov junaško zoperstavljale številnejšim okupatorjem. Taki kraji so Cezanjevci, Grlava, Logarovci, Podgradje itd. Danes, po petnajstih letih, je Prlekija, v spomin na te dogodke, vsa polna spomenikov in spominskih plošč.

Po letu 1945 se je pričelo območje sedanje Ljutomerske občine hitreje razvijati tudi v smeri industrializacije. Traktor, ki ga prleški kmet pred vojno sploh ni poznal, si je utrl pot v vsako vas. Najvišji gospodarski vzpon je dosegla občina v obdobju prvega perspektivnega plana. Najprej so rekonstruirali opekarniške obrate. Ljutomersko opekarno so pričeli obnavljati leta 1956. Postopoma, vsako leto nekaj, so obrat popolnoma modernizirali in danes je sposoben dajati na tržišče najbolj kakovostne izdelke. Podobno je z opekarno v Borecih, ki je v letošnjem letu polnoma modernizirala obrat v Lokavcih. Poleg opekarn je v Ljutomeru še podjetje »Agroservis«, ki se je uveljavilo razen z remontom kmetijskih strojev tudi z izdelavo traktorskih prikolic znamke »Gruda«, katere izvažajo tudi v nekatere izvenevropske dežele. Potem je še »Žica«, večji obrat za izdelavo žičnih izdelkov, »Konfekcija«, ki je v letu 1960 predelala okrog 200.000 m² blaga, letos pa je proizvodnjo še povečala. Večji obrat je še Tovarna usnja, ki jo postopoma rekonstruirajo, elektroinstalatersko podjetje »Elektron« itd. V industriji je bilo leta 1952 zaposlenih samo 300 ljudi, v letu 1960 se je število zaposlenih v industriji povečalo na 785, dočim je v letošnjem letu število zaposlenih preseglo 1000. V zadnjih letih se je razvilo v močan obrat tudi vinogradniško gospodarstvo. Lani je imelo posestvo 1159 ha zemlje, od tega 337 ha vinogradov. Do leta 1959 je posestvo obnovilo 52 ha vinogradov. Obnovo so pospešeno nadaljevali tudi v lanskem in letošnjem letu.

Med industrijskimi obrati, ki so bili zgrajeni v letih prvega perspektivnega plana, pomeni veliko pridobitev novi obrat Mariborske tekstilne tovarne, ki je začel delno obratovati že lani. Čim bo delala tovarna s

polno zmogljivostjo, bo zaposlila blizu 500 ljudi, predvsem ženske. Obrat MTT kaže, kako so v Ljutomeru znali s sorazmerno majhnimi sredstvi postaviti precejšen industrijski obrat. Pomagali so si predvsem z združevanjem sredstev kakor tudi s prostovoljnim delom. Tako je bila tovarna zgrajena v nekaj mesecih.

V letih prvega perspektivnega plana so bile skoraj v vseh industrijskih in obrtnih podjetjih izvedene večje ali manjše rekonstrukcije, saj

so znašale skupne investicije v letih 1957—60 v industriji 421.775.000 dinarjev.

Kljub sorazmerno močnemu porastu industrije, je Ljutomerska občina še vedno pretežno kmečkega značaja. Po podatkih iz leta 1960 je bilo v občini 59,5 odst. kmečkega prebivalstva. Novi perspektivni plan občine, ki ga bodo v kratkem sprejeli in ga sedaj obravnavajo na zborih

jo, da je to novi znak kvalitete tovrstnih proizvodov.

Nič manj zanimiv in nesluten razvoj je napravila

TOVARNA ŠIVALNIH STROJEV »MIRNA«

Pred sedmimi leti je bilo ustanovljeno podjetje za izvrševanje popravil in izdelavo šivalnih strojev »Mirna«. Tudi tu — skromni začetki, vezani z različnimi težavami. Leta usposabljanja delavcev, učenja, krepitev delavskega upravljanja, organizacije dela in uveljavljanje ekonomskih enot, Končno osvajanje proizvodnje in trga, dokler ni kolektiv, ki danes šteje skoraj 300 delavcev, tako razširil tovarno (mimogrede omenjeno, že 1957. leta se je podjetje preimenovalo v Tovarno šivalnih strojev »Mirna«), da danes lahko sporoči javnosti tudi to novico:

Pričeli so proizvajati nove prenosne stroje — portable — Mirna, na električni pogon z nožnim stikalom; motorček MI-NI — 40-vatni — je prirejen na devet brzin. Ta motorček izdelujejo v kooperaciji s tovarno »NIKO« Železniki edinole na Mirni. Ta vsekakor praktični in lični šivalni stroj stane 69.000 dinarjev, tovarna pa daje zanj triletno jamstvo.

Kakšna je tovarna, kjer izdelujejo te stroje?

Rekli smo, da je mali kolektiv kmalu pričel razširjati svojo dejavnost. Najprej je vključil prepotrebno mizarsko proizvodno, organiziral poslovalnice po državi, servisno službo za popravilo vseh šivalnih strojev ne glede na to, ali so izdelki Mirne ali ne, in prirejal krojno-šiviljske tečaje.

Danes ima tovarna šivalnih strojev tri obrate. V prvem obratu izdelujejo šivalne glave »Mirna«, v drugem so mizarske delavnice, v katerih izdelujejo pohištvo za gospodinjske in industrijske šivalne stroje, v tretjem obratu pa dodelujejo majhne elektromotorčke, ki jih uporabljajo za pogon gospodinjskih šivalnih strojev. V tem obratu izdelujejo tudi zaganjače (restate) v popolnoma lastni proizvodnji za domači trg in za izvoz. Znano je, da zaradi dobre kakovosti tovarna šivalnih strojev izvaža svoje kabinete, vitrine in druge izdelke s spodnjim kovinskim

ustrojem v Avstrijo in Anglijo, sicer pa si je tovarna prav zaradi kakovosti zagotovila tudi že domači trg.

Tovarna prireja priročne tečaje, v katerih je doslej izobrazila že na deset tisoč gospodinj in deklet za samostojno krojenje in šivanje. Z lastnimi servisnimi delavnicami in

s svojimi poslovalnicami v Ljubljani, Kopru, Mariboru, Varaždinu, Zagrebu, Novem Sadu in Beogradu je omogočila kupcem popravilo vseh vrst gospodinjskih šivalnih strojev, s potujočo servisno službo, letničnimi mehaniki in s tovrstnim oddelkom v tovarni pa omogoča nemoteno

obratovanje industrijskih šivalnih strojev v konfekciji, trikotažni, čevljarški in mlinarski industriji, kakor tudi v obrti ter povsod, kjer uporabljajo industrijske šivalne stroje.

V tovarni so zaposleni v glavnem domačini. Ker s priučevanjem na delovnem mestu usposablja delavce za samostojno delo, niso odvisni od tuje delovne sile. Strokovnjake si zagotavljajo s štipendiranjem. Vendar pa skušajo zagotoviti potrebna stanovanja za vse, ki so prišli iz drugih krajev in ki jih tare stanovanjski problem. Ustanovili so stanovanjsko zadrugo, ki je pričela graditi 18 stanovanjskih hišic. Lani se je kolektiv odrekal delu dobička in ga namenil gradnji stanovanj.

Posebno važno vlogo v občini ima

KMETIJSKA ZADRUGA TREBNJE

Nedvomno je težišče številnih nalog in pričakovanj občanov usmerjeno h kmetijski zadrugi. — Ko so v sezoni 1960/61 združili vse zadruge v občini v močno zadrugo Trebnje, se je le-ta odločila za specializacijo proizvodnje in poslovanja. Ze aprila, ko so sprejeli pravila zadruge, so predvideli poslovne enote, pozneje so ustanovili ekonomske enote in decentralizirali upravljanje. V manjših ekonomskih enotah so vsi člani enote člani obratnega delavskega sveta, v večjih pa so izvolili obratni delavski svet. Vsekakor je to v precejšnji meri vplivalo na letošnji poslovni uspeh, ki ga zrcali dejstvo, da bo letošnji plan realizacije — ena milijarda dinarjev — prekoračen.

Ekonomska enota »Kmetijsko posestvo« ima 260 ha kmetijske površine, ki pa so raztresene po vsej občini. Zastavili so si nalogo, da bodo obdelovalno površino povečali še za 188 ha. Razen krmnih rastlin bodo proizvajali več vrtnin za predelavo v lastni sušilnici na Mirni.

Drugo delovišče se specializira za živinorejsko proizvodnjo. Zdaj imajo 250 glav goveje živine. Delno proizvajajo mleko — imajo lastno mlekarno v Sentlovrencu, delno pa pitajo živino za zakol. Po prej omenjenem načrtu bodo število živine povečali še za več kot 2000 glav. Prav tako ta ekonomska enota na-

merava urediti vsaj 20 ha plantažnih sadovnjakov (jabolka, hruške). To so veliki načrti in zato bodo potrebovali še več traktorjev, posebno pa raznih priključkov, izvršiti bodo morali razna agromelioracijska in hidromelioracijska dela, za kar bodo potrebovali precej sredstev. Toda realizacija lastne proizvodnje se bo povečala za osemkrat.

Ekonomska enota »Kmetijska proizvodnja« oskrbuje kmetovalce z reprodukcijskimi sredstvi in odkupuje od njih pridelke. To je dejavnost, ki ustvarja največjo realizacijo. Le-ta je iz leta v leto večja. Zato bodo uredili nove poslovalnice in novo skladišče za umetna gnojila in še marsikaj. Prav bo, ko bo ta enota — to je moč doseči z manjšimi sredstvi — organizirala predelavo mesa v občini. Večji del domačih tržnih viškov bi lahko predelali v doslej slabo izkoriščeni šentruperški klavnici.

Ekonomska enota »Gozdni obrat« gospodari približno s 13.500 ha zasebnih gozdov. Vloga tega obrata vse bolj narašča. Zato ga opremljajo s potrebno mehanizacijo. Ta obrat bo nasadil večjo drevesnico, sicer pa glavno pozornost posveča negi gozdov in spremembi sestoja gozdov. Pospeševali bodo tiste vrste, ki jim klima in tla najbolj ustrezata.

Posebno zanimiv je obrat za predelavo hranil »Greda« na Mirni. To je nova sušilnica, ki je pričela obratovati letos. V njej predelujejo sadje, krompir in vse mogoče vrtnine. Čeprav je sprva marsikdo sodil, da je bila predvidena zmogljivost sušilnice preveč velikopotezno zamišljena, se je kmalu izkazalo, da je že — premajhna in jo bo potrebno povečati. Sedanja sušilnica lahko letno predela 350 vagonov surovin, in sicer tako kvalitetno — kar je pokazala letošnja proizvodnja — da kupci pri nas in v tujini (letos so večji del izvozili) radi segajo po njihovih proizvodih. Kmetijska zadruga bo poskrbela, da bo na lastnih posestvih in v kooperaciji organizirala zadostno proizvodnjo surovin za to dejavnost v domači občini.

Veliko nalog, toda koliko so jih že uspešno izvršili! Nihče ne dvomi, da ne bodo tudi vse tiste, ki so pred njimi.

In občina Trebnje in z njo vsa skupnost bosta bogatejši.

AJDOVSKI TEKSTILCI

Tekstilna tovarna v Ajdovščini, ki slavi letos 12-letnico rojstva, je zrasla na tradicijah ajdovske predilnice, ki so jo osnovali 1826. leta. Bila je to prva predilnica na ozemlju današnje Ljudske republike Slovenije. Leta 1875 je zaposlovala 800 delavcev. Njihovo število je slednjič naraslo na 1000. Leta 1932 so italijanske oblasti predilnico zaprle. Stroje so odpeljali drugam in številni delavci vse Gornje Vipavske so ostali v pomanjkanju. Razkropili so se po drugih tovarnah. Nekateri pa so ostali tudi v Ajdovščini in doživeli novo rojstvo tovarne. Bil je to velik dogodek.

V začetku leta 1949 so začeli montirati prve stroje in napeljevati električno razsvetljavo. Avgusta meseca so že stekle prve statve. Leta 1953 jih je bilo v pogonu 242. Poslej je tovarna hitreje razvijala proizvodnjo. Pred dvema letoma je, denimo, tovarna proizvedla že okoli 4 in pol milijona tekočih metrov blaga.

Skladno z dobavljanjem strojev ter razvijanjem proizvodnje so v tovarni posvečali vso skrb tudi ljudem in njihovi strokovni vzgoji. Številčno se je kolektiv, ki bo štel ob otvoritvi predilnice okoli 600 članov, večal takole: proizvodnjo je začelo 60 delavcev, leto pozneje jih je bilo že 162, do leta 1953 je njihovo število naraslo na 221 in v naslednjih treh letih na 351.

Mnogi delavci so se za delo usposabljali v sami tovarni pri strojih. Prve učiteljice so jim bile delavke, ki so se priučile strojem v kranjskih tekstilnih tovarnah. Sčasoma pa so razvili svoj izobraževalni center, ki se je ob podpori Zveznega centra za izobraževanje tekstilnih delavcev iz Kranja razvil v edinstveno vzgojno izobraževalno ustanovo s kar neverjetnimi uspehi. Z novimi metodami, ki jih prvič preizkušajo v tem centru, vzgojijo samostojno predico v šestih tednih, medtem ko so prej po-

trebovali najmanj pol leta. Na ta način so doslej vzgojili že okoli 190 predic. In ne le da se predice po novih izobraževalnih metodah hitreje usposobijo za samostojno delo s stroji, marveč je tudi delovna storilnost mnogo večja. Tako menijo, da bodo ob najvišji povprečni številki prej dosegli, da bo vsaka predica upravljala kar 1600 vreten, medtem ko znaša jugoslovansko povprečje 700 vreten.

Toda preidimo k novi predilnici, na katero ni upravičeno ponosen samo ves kolektiv, pač pa tudi komuna in okraj. Misel na predilnico je stara skoraj toliko kot tovarna. Pogojena je bila s težavami pri nabavi preje. Vendar pot do nje ni bila lahka. Z izdelavo investicijskega programa so začeli leta 1953. Čez dve leti je bil končan in potem so se začela prizadevanja za kredit. Zahvaljujoč se vztrajnosti odgovornih ljudi podjetja je prišlo do združevanja sredstev tekstilne industrije Slovenije; na pomoč so priskočili tudi občinski, okrajni in drugi kreditni viri, tako da so v aprilu leta 1959 lahko začeli z gradbenimi deli. Nekaj mesecev prej je bilo izdano dovoljenje tudi za uvoz opreme. Ta je pripela nekako do srede oktobra leta 1960.

Z montažo strojnega parka so začeli v januarju letos in prvega maja je začel obratovati prvi prstančev stroj, sredi maja pa še prvi mikalnik, raztezalka in predpredilni stroj, medtem ko je bil prvi čistilni agregat usposobljen sredi avgusta.

Strojni park v novi predilnici je pripravljen za izdelavo srednječin česanih bombažnih in sintetičnih vrst preje. V ta namen je obrat razdeljen na dva dela.

V čistilnici sta montirana 2 čistilna agregata s tremi bateriji. Dalje obratuje 80 mikalnikov s potrebnimi raztezalkami in ustrezno pripravo za 8 česalnih strojev. Nato pa je 13 visokoraztezniških podrejenih strojev in 72 prstančevih strojev, ki imajo skupaj 19944 vreten. Po končanem predenju se bo preja še previjala na križne ovitke. Potem jo bodo posredovali bodisi domači tkalnici, bodisi drugim kupcem.

Da bi dosegali čimvečjo delovno storilnost, so pri gradnji predilnice in njeni opremi mislili predvsem na dve stvari: omogočiti vsaki delavki čim širše območje upravljanja s stroji ter zaposliti čimmanj pomožnega režijskega osebja.

Danes se nova predilnica v Ajdovščini dviga kot moderen industrijski objekt. Zavzema 10.000 kvadratnih metrov površine. Kot smo že omenili, je v njej razmeščenih 19944 vreten, ki bodo letno predelala okoli 2000 ton surovine. Okoli tretjino proizvedene preje bodo porabili za domačo tkalnico, ostalo pa bodo posredovali slovenskemu in jugoslovanskemu tržišču. Predilnica je tudi opremljena z vsemi sodobnimi klimatskimi in drugimi napravami. V njej bosta neodvisni od zunanjih činiteljev stalna temperatura in vlaga, pri kateri se bodo delavci najbolje počutili ter dosegali najlepše delovne rezultate. Skupaj so v predilnico vložili milijardo 200 milijonov dinarjev.

Ta nova predilnica ni končni cilj delovnega kolektiva tekstilne tovarne v Ajdovščini. To je samo priložnost za kratek oddih in oceno doseženih uspehov. V tovarni mislijo že naprej. Nameravajo nič manj kot osnovati tekstilni kombinat, ki bo zaposloval kakih 1000 ljudi. Že z novo predilnico bo tovarna povečala vrednost brutoprodukta z milijarde 200

Pouk v izobraževalnem centru tekstilne tovarne v Ajdovščini

milijonov dinarjev na tri milijarde. Potem pa bo še naraščal...

Program perspektivnega razvoja podjetja predvideva do leta 1965 rekonstrukcijo in razširitev obstoječih kapacitet. Skupaj bodo v to vložili skoraj poldrugo milijardo dinarjev. S tem se bo članstvo delovnega kolektiva povečalo na 670 ljudi.

Nadaljni razvoj tovarne pa predvideva razširitev predilnice za nadaljnih 1000 vreten, dokončno ureditev previjalnice in sukalnice, modernizacijo pripravljalnice, novo tkalnico s 720 avtomatskimi stroji, kompletiranje in razširitev oplemenilnice ter ureditev kapacitet v kotlarni. Skupaj bodo v vse to investirali nad 2 milijardi 300 milijonov dinarjev.

Načrti so veliki in drzni. Toda ob upoštevanju uspehov, ki jih je kolektiv dosegel v dvanajstih letih dela, smo lahko prepričani, da jih bodo tudi izpolnili.

Do sedaj doseženi uspehi v Tekstilni tovarni v Ajdovščini so nedvomno sad velikih prizadevanj ne le upravnega vodstva podjetja, marveč tudi vseh političnih sil v ko-

lektivu. Delavsko samoupravljanje je v podjetju našlo pravo vsebino dela. Samoupravni organ je obravnaval slednji problem, ki se je pojavil bodisi v proizvodnji bodisi na tržišču in bodisi med člani kolektiva. V veliko pomoč so mu bile tudi politične organizacije v podjetju. Zlasti sindikalna podružnica tekstilne tovarne je ena najboljših v komuni.

Ajdovski tekstilni praznujejo letos na dan republike pomemben delovni uspeh, ki ne bo zapisan le v tovarniški kroniki, marveč tudi v kroniki tekstilne industrije Slovenije in celo Jugoslavije. Nova predilnica v tovarni, ki je po velikosti četrta v Sloveniji, je prvi tak po vojni zgrajen objekt v Sloveniji in že spričo tega zasluži posebno pozornost.

Delovni kolektiv se ob uspehu ne uspava. V počastitev dvajsetletnice vstaje naših narodov je organiziral trimesečno proizvodno tekmovanje in v njem dosega zelo lepe uspehe. Že v prvem mesecu tekmovanja so zabeležili za 11 odstotkov večjo delovno storilnost. Ali ni to dokaz zdravih sil v kolektivu in stremljenj k vse večjim uspehom...

Montažno podjetje

Toplovod

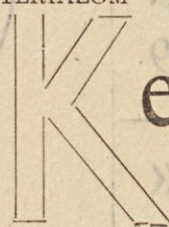
Ljubljana
Črtomirova 6

Splošno gradbeno podjetje

PROJEKT

Kranj

UVOZNO
IN TRGOVSKO
PODJETJE
Z LABORATORIJSKIM
MATERIALOM

emoservis

Ljubljana

Trg revolucije 15

MARIBORSKI TEDEN

Maribor — Loška c. 13

SPLOŠNO GRADBENO PODJETJE

S A V A

Jesenice na Gorenjskem

se priporoča vsem svojim komitentom in dobaviteljem za
vsa v gradbeno stroko spadajoča dela in naročila

Kino podjetje
Maribor

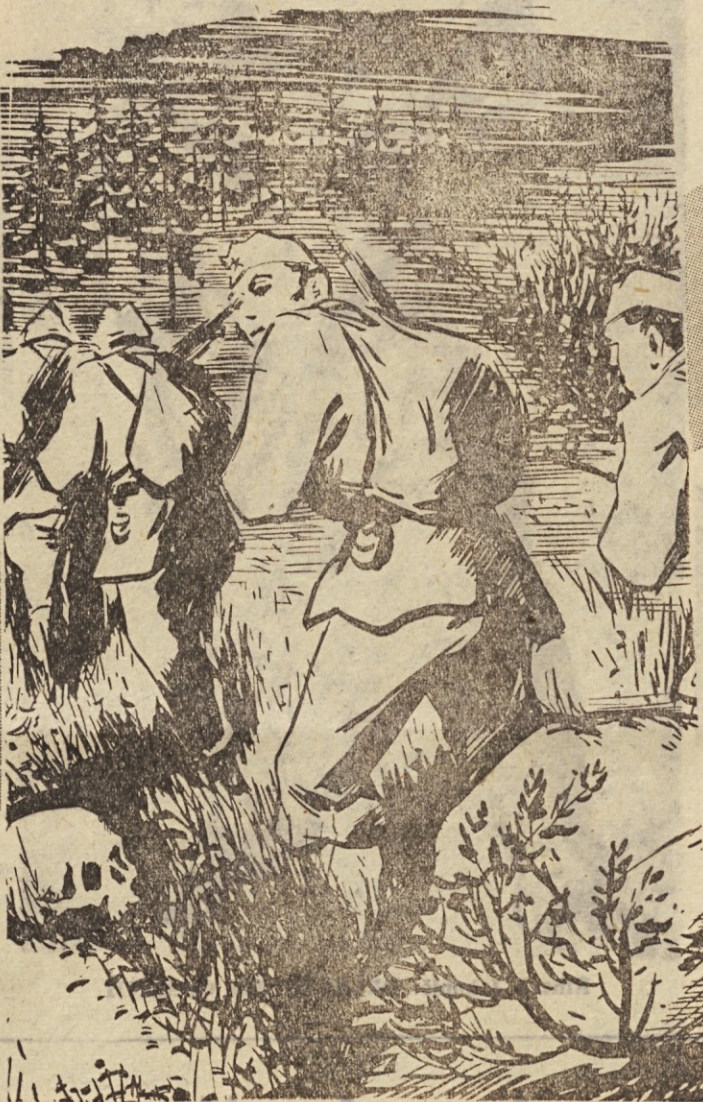
OKRAJNI ZAVOD ZA SOCIALNO ZAVAROVANJE

Maribor

TAPO

Izdelovanje
blazinjenega
pohištva

Ljubljana
Celovška 97

F. Slana — Na juriš

ČESTITAJO
REPUBLIKE

TRGOVSKO PODJETJE

VOLAN

Ljubljana — Vošnjakova 9

KOLEKTIVI
ZA PRAZNIK

Tovarna pletenin

Angora

Ljubljana
Emonska 2

Kemična
tovarna Moste
Ljubljana — Moste

Gozdno gospodarstvo

Maribor — Tyrševa 15

s svojimi obrati Ruše, Lovrenc na Pohorju, Podvelka, Oplotnica, Slovenska Bistrica in obratom za gradnje in mehanizacijo

LESNA
INDUSTRIJA
Litija

SLIKARSKO IN PLESKARSKO PODJETJE

Slikoplesk

Maribor — Tržaška 44

TEKSTA
tovarna sukancev in pozamenterije
Maribor — Tezno

Novi agitatorski pralni stroj Maris-system Rondo je v kratkem času osvojil simpatije tisočev in tisočev gospodinj in se pokazal kot idealni družinski pralni stroj za pranje perila vseh vrst.

Kapaciteta stroja 3,5 kg suhega
perila v eni polnitvi

Izdeluje: Hidromontaža Maribor

Kemična
tovarna

EXOTERM

Kranj

ZADRUŽNO TRGOVSKO PODJETJE

SEMENA

Maribor — Vinarska 14

Slovenija - Živinopromet

PODJETJE ZA IZVOZ ŽIVINE
IN ŽIVALSKIH PROIZVODOV

Ljubljana — Dalmatinova 1

PANONIA

TRGOVSKO PODJETJE
NA VELIKO

Ptuj

Trgovsko podjetje
»SLOVENIJASPORT«
LJUBLJANA
z vsemi poslovalnicami

»VRVARNA«
Ljubljana, Trubarjeva 29

Kolektiv
Trgovskega podjetja
»ROG«
MARIBOR — JURČIČEVA ULICA 5
priporoča nabavo mesa in mesnih izdelkov
v vseh svojih poslovalnicah

TOVARNA
ŽELEZNIŠKIH
VOZIL
boris kidrič
MARIBOR

KOMUNALNO
PODJETJE
MARIBOR
MARIBORSKI
VODOVOD

Kolektiv želi vsem delovnim ljudem
še mnogo nadaljnjih uspehov

TRGOVSKO POSREDOVANJE
AGENCIJA
SLOVENIJA
LJUBLJANA — KOTNIKOVA 18

TOVARNA USNJA
»STANDARD«
KRANJ

Trgovsko podjetje s sadjem
in zelenjavo
»MARELICA«
LJUBLJANA —
TITOVA 22

KOLEKTIV
GOSTINSKEGA PODJETJA
»SLAVIJA«
(PREJ SLAMIČ)
LJUBLJANA
GOSPOSVETSKA C. 6
se toplo priporoča
za nadaljnji obisk

Delikatesa
PIRAN

GOSTINSKO PODJETJE
Domžale
S SVOJIMI OBRATI

TRGOVSKO PODJETJE
»KOLONIALE«
LJUBLJANA
SENTVID 20

Občinski ljudski
odbor
DRAVOGRAD

ELEKTRA
LJUBLJANA
ČERNETOVA 26

TRGOVSKO PODJETJE
KOČNA
KAMNIK

RIŽANSKI
VODOVOD
KOPER

TOVARNA VOLNENIH IN
VIGOGNE IZDELKOV
MARIBOR

proizvaja in priporoča
svoje izdelke:
volnene tkanine iz česane preje
volnene tkanine iz mikane preje
vigogne in bombažne tkanine
vatelin

Pri nabavi zahtevajte vedno
izdelke
Tovarne
volnenih
in vigogne
izdelkov!

KOLEKTIVI
ZA PRAZNIK

Parna
pekarna
in slaščičarna

JESENICE NA GORENJSKEM

se še nadalje priporoča vsem cenjenim
odjemalcem

Sindikalna podružnica

INDUSTRIJSKO TRGOVSKEGA PODJETJA

»LES«
PTUJ

Mariborska tekstilna tovarna

PREDILNICE — TKALNICE — BARVARNE — TISKARNA —
Maribor APRETURE

Kraljeviča Marka 19 — Poštni predal 9 — Telefon 40-11 — Telex 033-17 — Telegrami: Tekstiltvor
— NB Maribor 604-11/1-150

PROIZVAJAMO: bombažno prejo, sukanke za šivanje in vezenje, hlačvino, bombažne in
umetno-svilene, podloge, klote, flanele za srajce in pižame, tiskanine iz bombaža in stanične
volne, blago za zavese ter vse vrste popelinov in cefirjev.
Vsi naši popelini z oznako »EVASET« Shrunken — Guaranteed Anti Shrink se po pranju ne
krčijo več.

Vse naše tkanine iz stanične volne so apretirane proti mečkanju in opremljene s posebnimi
zaščitnimi znaki, ki jamčijo za obstojnost apreture tudi po večkratnem pranju.

IZVAJAMO: klote, svilene serže, popeline, cefirje ter tiskanine za moško perilo in ženske
obleke ter sukanke za šivanje.

UVAJAMO: surovine, barve, kemikalije, utenzilije, stroje itd.

VSI NAŠI IZDELKI SO ZNANI PO IZREDNO DOBRI KVALITETI IN NIZKIH CENAH

OBČINSKI
SINDIKALNI
SVET
MARIBOR
CENTER
Maribor

PODJETJE
ZA IZDELOVANJE
VSEH VRST PODOV
ZVEZDA
MARIBOR
TRŽAŠKA CESTA 2

OBČINSKI
LJUDSKI ODBOR

in množične organizacije:

OBČINSKI KOMITE ZKS
OBČINSKI ODBOR ZB NOV
OBČINSKI KOMITE LMS
OBČINSKI ODBOR SZDL
OBČINSKI SINDIKALNI SVET
OBČINSKI ODBOR ZVVI

PTUJ

OKRAJNI ZAVOD
ZA SOCIALNO
ZAVAROVANJE

Novo mesto

ZELI

ob prazniku vsem kolektivom in vsem svojim zava-
rovancem še mnogo delovnih uspehov

Tovarne avtomobilov in motorjev

EMBALAŽA-AVTOOPREMA

SATURNUS
LJUBLJANA

Delovni kolektiv

Tovarna avtomobilov in motorjev

Maribor — Tezno — Ptujška c. 189

TEKO

gorice

TRGOVSKO PODJETJE

ŠENTILJ V SLOVENSKIH GORICAH

s poslovalnicami: Štrihovec, Sentilj, Ceršak, Ka-
niža, Sladki vrh, Velka, Trate, Ploderšnica,
Jakobski dol, Jarenina

Lesno industrijsko
podjetje

Preddvor

pri Kranju

IMPORT —
EXPORT

LJUBLJANA —
Cankarjeva 1/IV

**KOLEKTIVI
ZA PRAZNIK**

TRGOVSKO PODJETJE NA DEBELO IN DROBNO

AUTOCOMMERCE

KOPER

Trgovinska zbornica

za okraj Koper

KOPER

Gradbeno podjetje
Domžale

**ČESTITAJO
REPUBLIKE**

**Gozdno
gospodarstvo**
Postojna

Trgovsko podjetje

KOVINA

LJUBLJANA, STRITARJEVA 7

se priporoča za nakup ŽELEZNINE, TEHNIČ-
NEGA in KOVINSKEGA BLAGA v svojih spe-
cializiranih poslovalnicah:

- »KLADIVAR«, Ljubljana, Zaloška 21
- »IDEAL«, Ljubljana, Wolfova 8
- »PRI KOSI«, Ljubljana, Miklošičeva 13
- »VERIGA«, Ljubljana, Celovška 59
- »OKOVJE«, Šentvid 21 nad Ljubljano

**OKRAJNI ZAVOD
ZA SOCIALNO
ZAVAROVANJE**

z vsemi svojimi podružnicami

KRANJ

**TOVARNA
DUŠIKA
RUŠE**
RUŠE PRI MARIBORU

**Komunalna
banka**
Maribor

INDUSTRIJA METALNIH POLIZDELKOV

IMPOL
SLOVENSKA
BISTRICA

ZAVOD ZA ZAPOSLOVANJE
INVALIDNIH IN DRUGIH OSEB

Jesenice na Gorenjskem

Modno čevljarstvo

ROŽNIK

Ljubljana — Rožna dolina — cesta V/2

Zavod za zaposlovanje delavcev

Jesenice na Gorenjskem

Precizna mehanika

Maribor — Gregorčičeva 24

Mestna hranilnica

v Mariboru

Tovarna elektrotehničnih
izdelkov
in finomehanik

ISKRA

K R A N J

Inozemska zastopstva

»COSMOS«

Ljubljana,

Celovška 34

SAVA

tovarna gumijevih izdelkov

KRANJ — SLOVENIJA

PROIZVAJAMO: AVTO PLASČE, PLASČE ZA
KOLESA, JERMENA, KLINASTA JERMENA,
TRANSPORTNE TRAKOVE, BLAGO ZA DEŽ-
NE PLASČE, IZDELKE ZA ČEVljARSKO IN-
DUSTRIJO, RAZNE ŠPORTNE IN GOSPO-
DINJSKE POTREBŠČINE ZA CENJENA
NAROČILA SE PRIPOROČA

KOLEKTIV.

KOLEKTIVI
ZA PRAZNIK

Tovarna avtoopreme — Ptuj

Tovarna hranil — Ljubljana — Šmartinska cesta 30

Obrtno podjetje

ELMET

Koper — Zupančičeva cesta

Tovarna umetnih
brusov

Maribor, Tržaška 60

Čestita vsem svojim odjemalcem in se še
nadalje priporoča za cenjena naročila

Obrtno podjetje

CERKLJE

Cerklje na Gorenjskem

Predilnica
in tkalnica
Maribor

Izdeluje:

bombažno, stanično in prejo iz sintetičnih vlaken v številkah od Nm 16 do Nm 60,
surovo, barvano in melanjirano.
Bombažne, stanične in tkanine iz sintetičke, karirane, progaste, enobarvne in surove.

Glavni asortiment je sledeč:

bombažne: kretoni, cefirji in popelini za moške srajce, kanafasi, flanele za pižame
in športne srajce, plenice in surove tkanine.

stanične: modne tkanine za ženske obleke v najrazličnejših gladkih, progastih in
karo desenh z efektno sukano prejo, vozličasto in prejo z acetatnimi vlakni.
sintetika: modne tkanine za ženske obleke in kostume.

Asortiment tkanin je pester in vsako sezono dopolnjen z novimi vzorci. Vse stanične
tkanine so oplemenitene z apreturo proti mečkanju. Naše tkanine so znane na
domačem in inozemskem tržišču kot izredno kvalitetne, solidne in cenene.

ČESTITAJO
REPUBLIKE

KOMUNALNO PODJETJE

Jesenice na Gorenjskem

Prevozniško podjetje in špedicija

Maribor

Meljska 16

s poslovalnicami:

v Zagrebu, telefon 34-707

v Osijeku, telefon 46-71

na Rijeki, telefon 30-54

v Beogradu, telefon 20-728

v Novem Sadu, telefon 35-87

v Murski Soboti, telefon 73 a

obvešča vse svoje cenjene stranke, da je razširilo svojo
dejavnost na mednarodno špedicijo in transporte in se ob-
nem preimenovalo v

»TRANSPORT«, MEDNARODNA ŠPEDICIJA
IN TRANSPORTI

Priporočamo se s svojimi storitvami v tuzemskem in med-
narodnem prometu

KAMNOSEŠTVO IN CEMENTNI
IZDELKI

Kranj — Koroška 47 — obrat Polica

KLAVNICA

Kranj

nudi vse vrste mesnih izdelkov

Postrežba hitra in solidna

Gostinsko podjetje

DOM NA JEZERSKEM

Jezersko

Trgovsko podjetje

MODA

Ljubljana — Wolfova 1

s svojimi poslovalnicami

Občutno smo znižali cene večini naših galvanskih izdelkov in s tem omogočili večjo uporabo v dobro finalnim izdelkom, ki jih boste glede na to lažje in uspešneje prodajali
ZAHTEVAJTE PONUDBE!

Kemična tovarna Podnart

Slovenija - Jugoslavija

KMETIJSKA ZADRUGA

KAMNIK —
TOMŠIČEVA 1

Pleskarstvo
in soboslikarstvo
LJUBLJANA-SENTVID

OBRTNO PODJETJE
M E T K A
MODNI SALON
IN KONFEKCIJA

MARIBOR — KOROŠKA 16
SE ŠE NADALJE PRIPO-
ROČA ZA CENJENA NA-
ROČILA

Vodna skupnost
POREČJA DRAVE
Maribor — Krekova 17

Kmetijska zadruga
Malečnik - Pernica
MARIBOR

ČESTITAJO
REPUBLIKE

Grosistično
trgovsko podjetje
z barvami, laki in
kemikalijami

MAVRICA

LJUBLJANA — RESLJEVA 1

Podjetje za nizke gradnje
»N I G R A D«
Maribor, Strma ul. 8

KOLEKTIVI
ZA PRAZNIK

TRGOVSKO PODJETJE
MANUFAKTURA

LJUBLJANA — TRUBARJEVA 27

s poslovalnicami:

Ciciban, Pri Jožetu, Pri vodnjaku,
Čopova 3, Titova 18 in Trubarjeva 11
Vsem potrošnikom se še nadalje priporočamo za cenje-
ni obisk

Skozi rešetke je pogled zahrepenel po svobodni gori

Tovarna vijakov

Ljubljana, Tomšičeva 2

Tovarna dvigal, jeklenih in aluminijastih konstrukcij
ter rolet

RADNIK
ZAGREB — MANDIČEVA 2

projektira, proizvaja in montira:

dvigala (lifte) vseh vrst in nosilnosti po licenci
svetovno znane tovarne Wertheim-Werke Wien
pomikne stopnice (eskalatorje) po licenci iste tovarne
aluminijasta okna in vrata ter stene najsodobnejših
sistemov in profilov
aluminijaste rolete — LUXAFLEX po holandski
licenci

Predstavništvo, montaža in servis za LRS

Ljubljana — Slomškova 12

Telefon 932-388 in 23-290

Tovarna glinice in aluminija
BORIS KIDRIČ
KIDRIČEVO

Proizvaja:

surovi aluminij v valjarniških formatih
in ingotih

kalcirano glinico Al 203
katran in mešanice fenola

Priporočamo se za naročila

Telefon: 23-12, 27-69 — Maribor, Kidričeva 2, 10

Teleks: Kidričevo 03316

Pošta Kidričevo — Železniška postaja Kidričevo

Splošno gradbeno podjetje
MEGRAD

Ljubljana,
Kotnikova 10

**Tekstilna
tovarna
Ajdoščina**

izdeluje:

raznovrstne bombažne tkanine za izvoz in
domači trg

Kvalitetne flanelaste rjuhe, odlikovane ob sejmu
»Mode« 1961

Se priporoča za nakup kolektiv

Telefon: 17

Telegram: Tekstil Ajdoščina

**LESNA
INDUSTRIJA
JAVOR
PIVKA**

Tekstilna industrija
TISKANINA-INTEKS
TEKSTILINDUS

K R A N J

Predilnice — Tkalnice
Barvarne — Tiskarna
Apreture — Šivalnica

Poštni predal: 75 — Telefon: 28-81 — Brzojavni naslov: Tekstilindus Kranj — Tekoči račun pri NB Kranj 607-11-1-15

Izdeluje:

prejo iz bombaža in umetnih vlaken, vigogne prejo, vato, popeline, zefirje, delene, kretone, kanafase, cice, satinete, batiste, bombažne podloge, flanele, moltone, barhante, velvete, duvetine, raznovrstno surovo, beljeno in barvano platno, naglavne rute, robce, flanelaste rjuhe, keper za delovne obleke, kaliko in odeje raznih vrst

Izvaža:

cice, delene, kretone, popeline, satinete, barhante, duvetine, flanelo itd.

Uvaža:

surovine, barve, kemikalije in utenzilije

KOLEKTIVI
ZA PRAZNIK

GOSTILNA IN PRENOČIŠČA

STARITIŠLER

LJUBLJANA — ULICA MOŠA PIJADE 24

SE ŠE NADALJE PRIPOROČA ZA CENJENI OBISK

OBČINSKI
SINDIKALNI SVET

K R A N J

TRGOVSKO PODJETJE

PRIKRANJCU

MANUFAKTURA — KONFEKCIJA
KRANJ — CANKARJEVA 7

KOMUNALNO PODJETJE

S N A G A

MARIBOR — STRMA ULICA 8

SPLOŠNO GRADBENO PODJETJE

GRADNJE

MARIBOR — KETTEJEVA 15

Mariborska
opekarna

MARIBOR — KOŠAKI

Dore Klemenčič — Maj: Borka

SLADKOGORSKA TOVARNA

KARTONA
IN PAPIRJA

SLADKI VRH-ŠENTILJ

Tovarna obutve »A L K A« DUPLJE pri Kranju

proizvaja v sodelovanju s tovarno PLANIKO iz Kranja elegantno in kvalitetno moško in žensko obutev

Njene priznane izdelke dobite v vseh poslovalnicah tovarne PLANIKA iz Kranja

ČESTITAJO
REPUBLIKE

RUDNIK
RJAVEGA
PREMOGA

TRBOVLJE HRASTNIK

z oddelkom za specialna rudarska dela in rudniškim odborom sindikata rudarjev čestita vsem članom kolektiva, kolektivom ostalih rudnikov ter vsem poslovnim prijateljem

SVILA

M A R I B O R

POBREŽJE OB DRAVI 6

VELETRGOVINA

Coloniale

Maribor — Einspillerjeva cesta

SE ŠE NADALJE PRIPOROČA ZA CENJENI OBISK IN NAROČILA

PODJETJE ZA RAZDELJEVANJE ELEKTRIČNE ENERGIJE NA PODROČJU MESTA MARIBOR

ELEKTRO
MARIBOR MESTO

oskrbuje z električno energijo industrijo, obrt in gospodinjstva

»P I N U S«

tovarna kemičnih izdelkov
RAČE PRI MARIBORU

ki vam nudi bogat asortiment vseh sredstev za varstvo rastlin proti najrazličnejšim rastlinskim boleznim in škodljivcem, insektom v gospodinjstvu itd. — čestita vsem svojim poslovnim prijateljem ter želi obilo delovnih uspehov

T O V A R N A

ZLATOROG

M A R I B O R

TRGOVSKO PODJETJE S TEKSTILOM IN GALANTERIJO

M O D A

MARIBOR — Gosposka 20

ČESTITA DELOVNIM KOLEKTIVOM TER PRIPOROČA BOGATO IZBIRO TEKSTILNEGA IN GALANTERIJSKEGA BLAGA

Splošno gradbeno podjetje

STAVBAR

M A R I B O R

volivcev, postavlja občini nove smernice za še hitrejši gospodarski razvoj, kar bo hudeje predvsem razlogni realizaciji prvega perspektivnega plana za obdobje 1957-60.

Po perspektivnem programu razvoja občine za naslednjih pet let naj bi se vrednost proizvodnje povečala za 15,6 odst. letno. Takšen porast proizvodnje bo moč doseči z nekaterimi novimi obrati, kot je tovarna močnih krmil, ki je v gradnji. Poleg tega pa je računati na močan porast proizvodnje tudi v kmetijstvu, kjer bodo nosile glavni delež kmetijske zadrug in v kmetijsko gospodarstvo. Računajo, da bo samo novi obrat MTT proizvedel v letu 1965 blaga v vrednosti 1238 milijonov dinarjev. Tovarni močnih krmil pa nekoliko manj — 1122 milijonov dinarjev. Tudi blagovni promet v kmetijskih zadrugah naj bi se v prihodnjih letih povečal za okrog 34 odst. Kot v prejšnjih letih se bo nadaljevala tudi v prihodnje izgradnja nekaterih osnovnih objektov. Računajo, da bi do leta 1965 znašale investicije v industriji, trgovini in obrti 443 milijonov, v kmetijstvu in gozdarstvu in v kmetijskih zadrugah pa 330 milijonov dinarjev. V kmetijstvu bodo porabljena v prvi vrsti sredstva za gradnjo pitališč in hlevov, za mehanizacijo kmetov: tuč za nasade v vinogradih. Zanimivo je, da bodo v nadaljnjih investicijskih gradnji uporabljali predvsem lastna sredstva. Pri 2 milijardah 738 milijonih dinarjev naj bi bilo sredstev gospodarskih organizacij kar za 1 milijardo 73 milijonov dinarjev, razlik pa naj bi prispevala občina iz investicijskega sklada, računajo pa tudi na posojila iz splošnega investicijskega sklada.

Posamezna podjetja nameravajo v naslednjih petih letih porabiti sredstva za investicije tako: 78 milijonov dinarjev za dokončno izgradnjo obrata MTT, »Žica« za novo proizvodnjo halo 45 milijonov, Agroservis 85 milijonov, »Simentalka« 38, Zavod za zaposlovanje invalidov 52, »Elektra« 25, Gradbeno podjetje »Remont« 3, mizarско podjetje 36 milijonov dinarjev.

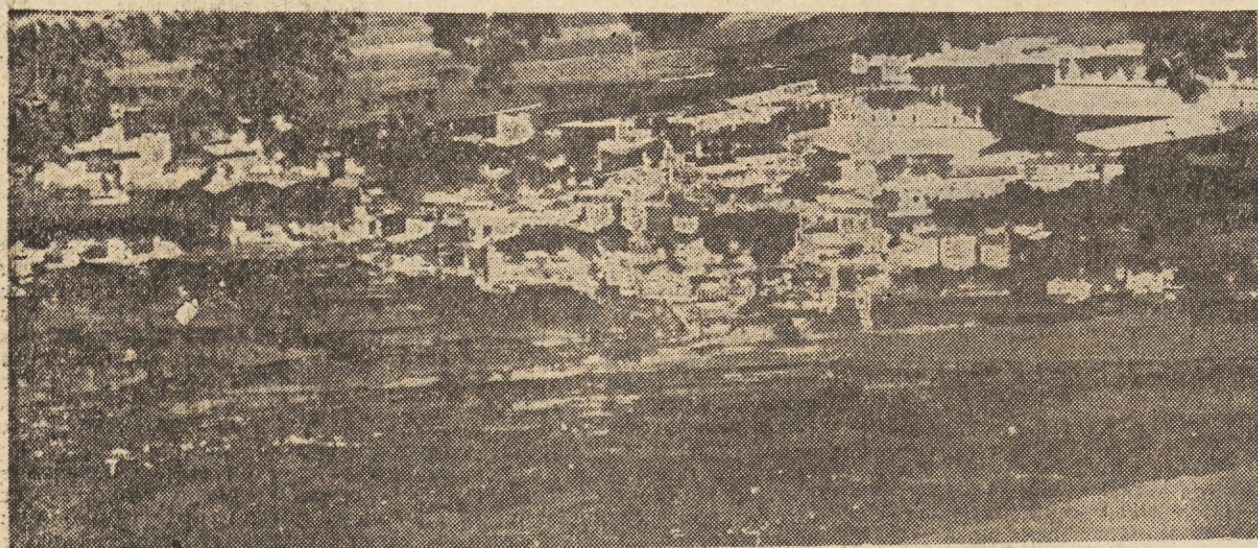
A sepia-toned photograph of a church tower with a spire, partially obscured by a dense, dark forest. The image has a grainy, textured appearance.

A black and white photograph of a large, multi-story house with a prominent chimney, surrounded by trees and a lawn. The house has a complex roofline with multiple gables and a large central chimney. It is situated on a slight rise, with a well-manicured lawn in the foreground and several trees scattered around the property. The overall style is that of a vintage postcard or a historical photograph.

Nove oblike dela v stanovanjskih, predvsem pa v vaških skupnostih bodo do dejavnost še poestrile. Posamezni krajevni odbori so pripravili za predlog perspektivnega razvoja občine precejšnje potrebe predvsem za nadaljnje urejanje vaških kulturnih domov. Vendar bo vse to moč izvesti le ob čim večji pomoči prebivalstva samega.

Doslej najmanj upoštevana pa so bile v Ljutomerski občini ceste. Razen v Ljutomeru, ni v vsej občini niti kilometra asfaltirane ceste, medtem ko je avtomobilski promet iz leta v leto večji. Najbolj nujna je ureitev ceste iz Slatine Radencev proti Ljutomeru, in to predvsem iz turističnih vidikov. Prav tako potrebna pa bi bila boljša cestna povezava tudi z Mursko Soboto, Lendavo in Ormožem. Petletni program razvoja občine predvideva tudi v tem pogledu nove perspektive.

Letos, ko tudi Ljutomerska občina slavi 20-letnico ljudske revolucije in se vključuje s svojimi lokalnimi proslavami v splošni jugoslovanski program proslav, pomenijo doslej doseženi uspehi na vseh področjih gospodarstva in družbenega razvoja najboljši napotek za nadaljnji splošni napredek občine.

Nato pobegale v zgodovini mlajdov, s ko koname s zadenja z dom, ko je bila Ajdovtina z okolice končno osvobodena izpod dolgotrajne raskistitve jarmia. Ve do tega daja pa je bil izlivljen tega dela svenega prebivalstva nemeno z namenjenju kubovarja tujevim navadum in zahtevam, ki se je razvijalo med vojno v odkriti bolj politikalizacnem okupativni - Predvojno revolucionarno organizacija - "Liger", ki je bila pod idejnim vodstvom KP in ki je zadala nemalo skrbni tujim izkorenjevalcem, je s svojio dejavnostjo precej vplivala na narodnostno zavest prebivalstva. Od prvih začetkov zmagovitoga podoba me narodnosvobodilne vojnske je dalja vpravka pokrajina svoj veliki prispevek.

[illegible]

u srecu zname Vipavske dobine, ob-
iskorišćenih naravnih lepota, se mora
niski uspešni razvoj predavsem svoj
u prelomu Vipavske doline, na pro-
žneža pota proti italijanski Padiški
u. Adolfsčina in pomenita več kot
in prometni cesti, čas pa je spre-

INISAC
A NYS

suta s cvetjem. Menim, da ni domačije v teh krajih, ki ne bi imela podobne dvoje, troje koles, radijski aparat, izbristen okus za lepo in urejeno. Nemara je čut za lepoto tudi nekaj kar je za te kraje tradicija. In prav ob tem človeka zmoti suhoparno statistično poročilo, ki uvršča Tolmino med siromašne komunne. Dejali bi siromaštvo Tolmina vse tja do Boveca in Podbrda je v neizkoriščenosti in zanemarjenosti naravnih vrednot, ki pa se iz leta do leta intenzivneje umikajo delovni izpadljivosti ljudi.

Mejni prehodi dajejo kraju posebno značilnost. Številne avtobusne zveze, nepreglednost motorizacije, stara navada domačinov — kolesarjev, zmanjšujejo razdalje in komunikačno in jo počasi uvrščajo med turistično zanimive pa tudi donosne predele v naši domovini. Z majhnimi gostišči — Most na Soči — z nepogrešljivimi postajališči — Tolmin — pa vse do urejenega turističnega središča v Bovcu raste turistični pomen Tolmina, Soče in okoliških hribov. Z novim letom v Bovcu, ki bo veljal skupno 200 milijonov, si počasi utirja pot v te kraje domači turizem s svojimi domovi oddiha. Nekatera po-

A black and white photograph of a steep, rocky hillside or cliff face. The terrain is rugged and uneven, with various shades of gray and white indicating different rock formations and textures. The top of the image shows a dark, horizontal line, possibly a road or a ledge. The overall appearance is that of a natural, unimproved landscape.

A black and white aerial photograph of a city, likely Rome, showing a dense urban landscape with a prominent church spire in the foreground. The image is grainy and has a high-contrast, almost abstract quality.

This image shows a blank, aged, cream-colored page, likely an endpaper or flyleaf of a book. The paper has a slightly textured appearance with some minor discoloration and small brown spots, possibly due to age or handling. A dark, textured binding edge is visible along the top of the page.

dar vedno ni bilo takšno. Komaj dobnoh 60 let nazaj v lemu sede Primoževske še niso poznali de- ukarjani s kako od njenih dejavno- šte, po njo je bilo treba iti kar v Gorico. Premonice v življenju tam- kašnjskega prebivalstva pa nastopi v 1. 1902. Po Vipavski dolini je zaslo- pihala prva lokomotiva. Z degra- vijo železnice se je začel vseevran- ski gospodarski razvoj. V vsej Vipav- ski dolini, takrat je bil po vsej raz- mlit, vsake začetke pa ima v tej do- bi tudi lesna industrija.

Ako ovčarske vrzete industrijskih iz-
delkov, ime ajdovske kornune
pa je tudi neločljivo povezano z
značilnim vprašanjem čestitajm, bre-
skrami, grozdjem in drugim sadjem
te prodavne dolžine, ki si pridobi-
la slovesa le doma, temveč tudi
med potrošniki številnih drugih ev-
ropskih držav.

Toda to ni edina značilnost aj-
dovske kornune pod Nanaosom. Če
prav za to mesto ne moremo reči,
da ga odlikujejo dolgotrajni ind-
ustrijske trževališče, predstavlja danes
tehnične in sodobne družbeni ter
kornunski odnosov. Da Ajdovski-
na že sodi med industrijske razvite
kraje, kjer pa posvečajo vsa skrb
tudi na povečanju kmetijskega. Ver-

A) do stina, ki le-
 darjane z vs pris-
 zavaliti na svo-
 geografski legi —
 storn, kjer gredo na-
 nizini. V srednjem
 obdobju naselje ob
 meniti tudi to.

LIBRARI

jetja so že zgradila svoje domove od diha v idiličnih krajih Trente, v Logu pod Mangartom, v varstvu močnega Krna. Ta podjetja so pravzaprav sprožila plaz gradenj, ki dolino Soče primerjajo z Gorenjsko, Pohorjem in s slovensko obalo.

Dolina na zapadu se nam potem takem predstavlja kot izrazit primer zapuščene zemlje, ki jo je dolgoletna okupacija docela pozabila in ki si je šele v zadnjih letih izoblikovala smer svojega bodočega

zvoznika) sili svojega razvoja. Industrija, turizem in kmetijstvo — so osnovne panoge, katerih smotrna razporeditev lahko povečuje narodni dohodek in ustvarja primeren življenjski prostor tamkajšnjim prebivalcem. Če so nekoč in niti mi dolgo od tega, mladi ljudje odhajali v svet, danes ostajajo doma, saj pred njihovim pragom rastejo objekti, v katerih je dovolj prostora ob strojih in mehanizmih. To dejstvo pa govori v prid nadaljnjemu razvoju te komune, predstavnik našega življenja ob najzapadnejši državni meji.

This image shows a blank, aged, light brown page, likely an endpaper or flyleaf of a book. The paper has a textured, slightly mottled appearance with some small dark spots and a subtle pattern. The top edge of the page is bordered by a dark, patterned strip, possibly part of the book's binding or a decorative element. The overall color is a warm, light brown or tan.

NA OBISKU V
AJDOVŠČINI

V DOLINI NA ZAPADU

Statistična poročila zatrjujejo, da je Tolmin najsiromašnejša komunna v goriskem okraju, bežen obisk v občini treh dolin – Soške, Idrijske in Baške – pa nas prepriča o nasprotnem. Tolminska je dovolj bogata, da lahko reže dostojen kos kruha tamkajšnjim prebivalcem. To je dežela turizma, industrije in kmetijske proizvodnje...

Reja zdajšnje tolimnske komun^e se začena visoko pod Mangartom, v dolini Trente. Od tam se vzpenja čez ostre robe Krna, zajema v širokem loku Soško dolino ter se izgubi v Podbrdu v slikoviti Baski gripi. Tu je svoje dni gospodoval trapez! Njegova prisotnost je tem krajem vtisnila pečat zanemarjenosti, zapostavljanja. V vseh treh dolinah dolga leta ni bilo ničesar. Bilo je le trdo kmečko delo in nesumljene strmine, ki so preizkušale znano tolimsko upornost.

Po osvoboditvi je dolina na zapadu zaživela. Izrazito kmetijsko obeljeze se je začelo umikati industrializaciji. Dotlej le malo znane obrti so začele preraščati v tovarne, ki so skoraj izpremenile odnos v sestavi prebivalstva. Danes je na Tolminskem le še 35 odstotkov prebivalstva, ki se ukvarja s poljedelstvom, a še to v pretežni meri v organiziranih združenjih, mlekarških ter živinorejskih središčih, ki usmerjajo svojo proizvodnjo v rejo zdrave živine, v sirarstvo in mlekarstvo z obratom v Kobaridu in v Tolminu ter v poljedelstvo z izbranimi poljedelskimi proizvodi.

Sicer pa komuna povišuje svoj narodni dohodek s prizadevanjem na industrijskem področju. V neposredni bližini Tolmina so tako rekoč čez noč zrastle na Poljubinskem polju nove proizvodne dvorane. Tu je »AVTOPROMET«, ki se je s svojim solidnim delom uveljavil v Jugoslaviji, saj se njegovega »Zastava-ser-

visa« poslužujejo celo iz Splita ali Tuzle. Ob njem stoji še neometana zgradba: skorajšnja tovarna: »AVTO-ELEKTRA«, podjetja, ki se je z lastnimi močmi povzpelo med redke domače proizvajalce ognjovzdržnih keramičnih proizvodov.

Ta dva objekta na Poljubinskem polju odpirata vrata tretjemu: tekstilni tovarni »BAČA« IZ PODBRD. Znaná tovarna kamgarov in volnenih odev namreč namerava ob izlivu Tolminke v Sočo zgraditi obrat tekstilne stroke. Nedaleč od njega pa bo slej ali prej zrastle močno LESNO-INDUSTRIJSKO SREDIŠČE kot primerno ravnotežje bogatim gozdom in že močno uveljavljenemu gozdnomu gospodarstvu.

Vse te gradnje — obstoječe in nastajajoče — organizirano uresničujejo svoje načrte. Vsi štirje objekti bodo v bodoče povezani med sabo z enotno TOPLARNO, ki bo ogrevala proizvodne dvorane vseh štirih tovarnen.

Industrijsko podoba Tolmina pa izpolnjuje še vrsta tovarniških objektov: industrija čevljev »JELEN« specializirano podjetje za proizvodnjo lahke obutve; »METALFLEX« na Mostu na Soči, TOVARNA IGEL v Kobridu, »KREDA« v Srpenci in »ČIPKA« v Bovcu kot še druga manjša podjetja, smotno razporejena vzdolž Soče in njenih pritokov.

V komuni je danes zaposlenih 23.000 ljudi. Vprašanje zaposlitve je pravzaprav že danes nepomembno, saj se omenjene gospodarske orga-

nizacije naglo širijo in stalno povečujejo krog svojih delavcev. AVTO-PROMET v Tolminu je začel pred leti z desetinami ljudmi. Danes jih šteje blizu sto! Ob delavcih v Tolminu je ustanovil servis v Idriji in ustanavlja podobno mehanično delavnico v Novi Gorici. Enak razvoj zaznujemo »AVTO-ELEKTRO«. Njegova pot od skromne barake do prostorne tovarne na Poljubinu je bila izpeljana v pilih dveh letih. Pa še drugi: »CIPKA« v Bovcu se je znašla s starimi stroji, ki jih je obrat »Rašice« malone popolnoma zamenjal. Tovarna »Bača« bo v svojem obratu pri Tolminu ustvarjala svoj dohodek z delavkami, domačinkami okolikskih vasi.

Z razvojem industrije komaj ostaja Tolminu mesto stare prosvetne tradicije. Tu je gledališče in je ena najstarejših ustanov v Sloveniji: učiteljske. Njegova tradicija sega v predvojni čas, v njem izšolani kadri so dolga desetletja vzgojitelji mladih generacij pri nas: ne samo na Primorskem, neč na no vsej Sloveniji.

Tolminske vasi so čiste. Ob asfaltiranih cestah tiče bela pročelja hiš, katerih okna so dobessedno za-

suta s cvetjem. Menim, da ni domačije v teh krajih, ki ne bi imela po dveje, troje koles, radijski aparati, izbiten okus za lepo in urejeno. Nemara je čut za lepoto tudi nekaj, kar je za te kraje tradicija. In prav ob tem človeka zmoti suhoparno statistično poročilo, ki uvršča Tolmin med siromašne komune. Dejali bi: siromaštvo Tolmina vse tja do Bovca in Podbrdja je v neizkoriščenosti in zanemarjenosti naravnih vrednot, ki pa se iz leta v leto intenzivneje umikajo delovni iznajdljivosti ljudi.

Mejnji prehodi dajejo kraju posebno značilnost. Številne avtobusne zveze, nepreglednost motorizacije in stara navada domačinov – kolesarjev, zmanjšujejo razdalje v komunih in jo počasi uvrščajo med turistično zanimive pa tudi donosne predele v naši domovini. Z majhnimi gostišči – Most na Soči – z nepogrešljivimi postajališči – Tolmin – pa vse do urejenega turističnega središča v Bovcu raste turistični pomen Tolmina, Soče in okoliških hribov. Z novim letom v Bovcu, ki bo veljal skupnost 200 milijonov, si počasi utiraj pot v te kraje domači turizem s svojimi domovi oddiha. Nekatera pod-

A black and white photograph of a steep, rocky hillside or mountain slope. The terrain is rugged, with visible rock faces and sparse vegetation. The image is grainy and has a high-contrast, somewhat abstract quality.

A black and white aerial photograph of a city, likely Rome, showing a dense urban landscape with a prominent church spire in the foreground. The image is grainy and has a high-contrast, almost solarized appearance.

jetja so že zgradila svoje domove od-
diha v idiličnih krajih Trente, v Lo-
gu pod Mangartom, v varstvu mo-
gočnega Krna. Ta podjetja so prav-
zaprav sprožila plaz gradenj, ki do-
lino Soče primerjajo z Gorenjsko,
Pohorjem in s slovensko obalo.

Dolina na zapadu se nam potemtakem predstavlja kot izrazit primer zapuščene zemlje, ki jo je dolgoletna okupacija docela pozabila in ki si je šele v zadnjih letih izoblikovala smer svojega bodočega razvoja. Industrija, turizem in kmetijstvo — so osnovne panoge, katerih smotrna razporeditev lahko povečuje narodni dohodek in ustvarja primeren življenjski prostor tamkajšnjim prebivalcem. Če so nekdo in niti ni dolgo od tega, mladi ljudje odhajali v svet, danes ostajajo doma, saj pred njihovim pragom raste objekti, v katerih je dovolj prostora ob strojih in mehanizmih. To dejstvo pa govori v prid nadaljnjemu razvoju te komunne, predstavnik našega življenja ob najzapadnejši državni meji.

